

14—16 maj

Debatter m. m.

Onsdagen den 14 maj

Sid.

Svar på frågor av:

herr Eriksson i Bäckmora (cp) ang. Sveriges handel med USA	3
herr Hugosson (s) ang. samhällets möjligheter att ingripa mot s. k. helbrägdagörelseverksamhet	6
herr Wennerfors (m) ang. det ekonomiska resultatet av statens järnvägars resebyråverksamhet	10
herr Wennerfors (m) ang. uppfyllande av sjösäkerhetskraven under pågående lotsstrejk	11
herr Wedén (fp) ang. sysselsättningsfrämjande åtgärder inom Vindelälvsområdet	13
herr Oskarson (m) ang. användningen av kemiska bekämpningsmedel vid odling av grönsaker	20
Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.	23
Lagstiftningsåtgärder för att främja fritidsfisket, m. m.	58
Ekonomiskt stöd till fritidsfisket, m. m.	71
Utnyttjande av åkerjord m. m.	72

Meddelande om enkla frågor av:

herr Glimnér (cp) ang. handläggningen hos Kungl. Maj:t av besvär över kommunala beslut	81
herr Börjesson i Glömminge (cp) ang. överordnad prästmans ämbetsbefogenheter	81
herr Holmberg (m) ang. ändring av fastighetsbeskattningen i samband med höjning av taxeringsvärdena på fastigheter	81

Fredagen den 16 maj

	Sid.
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Skoglund (s) ang. åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrland.....	83
fru Nilsson (cp) ang. trädgårdsnäringens problem vid ett utvidgat nordiskt ekonomiskt samarbete.....	83

Samtliga avgjorda ärenden**Onsdagen den 14 maj**

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 93, ang. forskarutbildning och forskar- karriär m. m.	23
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 55, ang. forskarutbildning och forskar- karriär m. m., såvitt avsåge ändring i studiemedelsförordningen ...	57
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 20, ang. forskarutbildning och forskarkarriär m. m., såvitt avsåge vissa kostnader för doktorand- stipendier vid jordbrukets högskolor.....	58
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 32, dels ang. åtgärder för att främja fritidsfisket, m. m., dels om vidgad rätt till fritidsfiske	58
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 16, ang. åtgärder för att främja fritids- fisket, m. m.....	71
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 38, ang. viss reglering av tillverkning av och handel med fodermedel avsedda för fisk.....	72
— nr 39, ang. upphävande av förordningen med vissa bestämmelser angående nötboskapsaveln.....	72
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 21, ang. utnyttjande av åkerjord m. m.....	72

Onsdagen den 14 maj

Kl. 10.00

§ 1

Svar på fråga ang. Sveriges handel med USA

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER, som yttrade:

Herr talman! Herr Eriksson i Bäckmora har frågat mig hur jag bedömer utvecklingen av den svenska handeln med Förenta staterna.

Sveriges handel med USA har utvecklats positivt under hela 1960-talet. Medan den svenska importen från Förenta staterna under perioden 1960—1968 steg med 29,9 procent ökade exporten till USA med 133,6 procent. Exportökningen har varit särskilt markant under de fyra senaste åren. Det förtjänar emellertid noteras att USA alltså har ett betydande överskott i handeln med Sverige.

Under år 1968 tillhörde Förenta staterna de mest expansiva marknaderna för den svenska exporten. Vi kunde notera lika betydande framgångar i Förenta staterna som i Västtyskland, Nederländerna och Storbritannien. Den svenska exporten till USA ökade framför allt beträffande personbilar och övriga verkstadsprodukter samt järn och stål.

För verkstadsprodukter skedde en påtaglig ökning under andra halvåret 1968 och företagen räknar med en fortsatt gynnsam utveckling under år 1969.

Också i fråga om järn och stål är utsikterna ljusa.

Den totala svenska exporten inom denna bransch förutses stiga med 8,5 procent i volym 1968—1969. Härtill bi-

drar i hög grad de goda försäljningsutsikterna i Förenta staterna.

De här lämnade uppgifterna synes visa på en gynnsam utveckling av Sveriges handel med USA. Visserligen antyder preliminära uppgifter att en viss nedgång av vår export skett under mars månad jämfört med samma månad förra året, men perioden är alltför kort för att därav någon tendens skall kunna utläsas.

Vidare anförde:

Herr **ERIKSSON** i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka hans excellens statsministern för svaret på min fråga.

I den offentliga debatten har det ibland gjorts gällande att de åtgärder som den svenska regeringen under det senaste året vidtagit har haft negativa effekter på de svensk-amerikanska handelsförbindelserna. Jag medger att det kan vara både vanskligt och svårt att av ett tillfälligt stämningssläge i USA analysera de svensk-amerikanska handelsrelationerna, och jag ber statsministern observera att jag i det avseendet inte har gjort något påstående utan endast framställt en fråga.

Bakgrundsmaterialet till frågan är självfallet de uppgifter och uttalanden som förekommit i olika sammanhang och i vilka det har talats om det kyligare klimat som mött våra handelsrepresentanter i Förenta staterna. Med hänsyn härtill vore det intressant att få höra hur den svenska regeringen bedömer denna fråga och om det finns någon tendens till nedfrysning av förbindelserna med det amerikanska nä-

Svar på fråga ang. Sveriges handel med USA

ringslivet. Jag utgår från att regeringen sitter inne med de säkraste kunskaperna härom och följaktligen kan bekräfta eller dementera uppgifterna.

Av statsministerns svar får man det bestämda intrycket att vår handel med USA har utvecklats i gynnsam riktning, vilket ju är enbart glädjande. Men vilket värde skall man då tillmäta den enkätundersökning som svenska handelskammaren i New York gjort bland 200 medlemmar och som låg till grund för den diskussion mellan företagsledare och diplomater om de svensk-amerikanska handelsförbindelserna som hölls i Washington den 27 april—1 maj i år. En preliminär sammanställning när 60 svar inkommit, refererad i Veckans Affärer, visar att elva företag fått order annullerade med direkt hänvisning till de kontroversiella frågorna. Ett företag rapporterade en struken order på 170 000 dollar, ett annat en struken order på 75 000 dollar och ett tredje en struken order på 50 000 dollar.

Med vad jag nu sagt vill jag ingalunda göra gällande att den svenska regeringen bör avstå från att uttala sin mening i frågor, där vi vet att inställningen delas av en bred svensk opinion, såsom t. ex. i frågor av typen Vietnamkonflikten.

Jag vill mot denna bakgrund fråga hans excellens statsministern: Vilken betydelse tillmäter statsministern den svenska handelskammarens enkätundersökning i det aktuella avseendet?

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag är i själva verket tacksam för att herr Eriksson i Bäckmora velat ge mig en möjlighet att sprida klarhet i en fråga, som otvivelaktigt vållat i varje fall mycket skrivelser.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att de negativa inslagen i handelskamarundersökningen är relativt små. Jag föreställer mig att man med utgång

från de siffror jag lämnat får en mycket klarare och säkrare bild av läget än genom uppgifter om att två, tre eller flera firmor fått order annullerade uppgående till kanske 50 000, 60 000 eller 70 000 dollar.

Vi kan under hela år 1968, ett år för vilket det föreligger en klar statistik, notera en mycket stegrad aktivitet. Kritiken var som bekant hårdast på våren 1968, och jag kan inte tänka mig annat än att de stora tal som jag nu redovisat är ett säkrare uttryck för tendenserna än uppgifter om en eller annan inträffad olyckshändelse.

Jag medger emellertid villigt att presentationen från svensk synpunkt icke varit gynnsam. Jag tror icke att det varit särskilt lyckosamt att en del uttalanden gjorts här i Sverige, vilka tyder på att vi skulle betrakta det såsom något naturligt om repressalier skulle följa på grund av den svenska regeringens hållning. Jag tycker att detta är beklagligt och vill gärna begagna tillfället att säga att det kan tänkas föranleda vissa komplikationer. Jag ber emellertid att få hänvisa till de starkt stegrade siffrorna över de svenska försäljningarna på Förenta staterna just under det sista halvåret 1968, vilka talar sitt tydliga språk.

Jag tror att både herr Eriksson i Bäckmora och jag är glada över att den svenska näringslivet på ett så utomordentligt framgångsrikt sätt kunnat hävda sig i en mycket hård konkurrens där borta. Låt mig också anknyta till ett yttrande av herr Eriksson själv, som om jag fattade honom rätt innebar att vi naturligtvis inte skall ändra vår politik av hänsyn till en eller annan procents förändring av våra exportutsikter. Det gläder mig mycket att på denna punkt helt få instämma med herr Eriksson i Bäckmora. Det skulle vara bedrövligt om vi icke skulle ha rätt att säga vår mening av hänsyn till att en och annan ogynnsam reaktion kan uppstå i andra länder. Vi teg inte när det gäll-

Svar på fråga ang. Sveriges handel med USA

de Tjeckoslovakien, vi har inte tigit när det gäller Portugals kolonialförtryck och vi har sagt vår mening om rasförtrycket i Sydafrika. Jag vågar också hoppas att ingen svensk regering skall komma att ha någon annan mening än den som herr Eriksson i Bäckmora och jag gett uttryck för i dag.

Om jag med herr talmannens tillstånd får vidga debatten ett ögonblick vill jag också säga, att jag tror att det är mycket liten risk att en kritik skall föranleda ekonomiska repressalier från Förenta staterna. Varför? Jo, helt enkelt därför att den kritik som vi i Sverige har framfört mot kriget i Vietnam — en kritik bakom vilken hela den svenska riksdagen står — i mycket aggressivare former förts fram inom Amerika självt.

Det är inte alltid en lätt uppgift att vara en stormakt — det kan vara en börda. Amerika har visat att det kan bära den börda som är förenad med stormaktsställningen och samtidigt tillåta, både inåt och utåt, en mycket öppen och ofta mycket frän kritik. Det tycker jag att vi gärna kan notera, och under sådana omständigheter betraktar jag det som helt uteslutet att samma stat, som uppmuntrar en så hård kritik inom sina egna gränser, skulle komma på idén att utöva repressalier mot ett folk som har en annan mening än den aktuella statens regering, låt vara i en så viktig fråga som Vietnamfrågan.

Detta ingick, herr talman, inte i herr Erikssons i Bäckmora fråga, men jag har tillåtit mig att säga att jag tror att amerikanerna begriper att vi kan ha delade meningar utan att några ekonomiska repressalier fördenskull behöver tillgripas.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag har ingen uppfattning som avviker från vad statsministern senast deklarerade beträffande vår kritik av Vietnamkriget o. d. Att jag vidgade frågan till den svenska han-

delskammarrens enkätundersökning och undrade vilket värde statsministern tillmäter den berodde närmast på att jag själv är ganska osäker om hur pass representativ undersökningen kan vara när det gäller uppfattningarna om Sverige i Amerika. Därför vill jag av naturliga skäl handskas försiktigt med materialet. Men i någon liten mån får det väl ändå anses spegla stämningarna; den uppfattningen får man när man studerar generalkonsulatens och handelssekreterarnas rapporter från de olika delstaterna. Jag har här en sammanställning från generalkonsulaten och handelsekreterarna, men tiden medger inte att jag läser upp de olika sammanfattande kommentarerna.

I vilket fall som helst tror jag att statsministern och jag är överens om angelägenheten av att öka den svenska exporten och om att Amerika ur svensk synpunkt är en bra handelspartner, varför Sveriges förtroendekapital i Amerika inte får äventyras. Detta kanske också till väsentlig del är en fråga om information och upplysning, och jag skulle vilja ställa ytterligare en delfråga till statsministern: Vad tror statsministern om exempelvis möjligheten och värdet av en effektivare Sverigeinformation i Amerika?

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag är övertygad om att en effektivare Sverigeinformation betyder mycket. Jag tillät mig att göra det lilla jag kunde i samband med den näst sista exportdriven, och det påstås i varje fall att det hade en viss betydelse. Sverige får inte glömmas bort i det stora landet, och därför kan jag utan vidare svara att jag tror att det är värdefullt med en ökad information.

Det finns en uppgift i mitt svar som inte föranlett någon kommentar av herr Eriksson i Bäckmora men som kan te sig oroande. Jag sade att marssiffrorna är ogynnsamma och att exporten mins-

Svar på fråga ang. samhällets möjligheter att ingripa mot s. k. helbrägdagörelseverksamhet

kat kraftigt. Alldeles nyss fick jag emellertid ett meddelande från handelsdepartementet, och om jag hade fått det en stund tidigare hade jag kanske inte lagt till de där sista raderna i svaret. Meddelandet ger nämligen vid handen att samtliga EFTA-länder under mars månad i år haft mycket kraftiga minskningar i sin export. Framför allt gäller det Danmark, England och Schweiz, som fått vidkännas ungefär samma minskningar som Sverige. Jag vågar säga, herr talman, att detta beror på särskilda omständigheter — på hamnstrejken o. s. v. — Jag ville göra detta tillägg, herr talman, eftersom jag nyss fick meddelandet.

Jag tror att vi kan vara överens om att Sveriges utrikespolitik inte kan påverkas av dessa ting, men det är naturligtvis angeläget att bilden av Sverige blir så hygglig som möjligt, vilket kanske alla parter bör tänka på när de talar om vilka väldiga risker som är förenade med att Sverige intar en självständig hållning. Jag tror att dessa uttalanden inverkat ganska negativt när det gällt möjligheterna att hävda Sveriges intressen. Jag betonar ännu en gång att ingenting av dessa saker förekommer i herr Erikssons i Bäckmora anförande, utan vi är såvitt jag förstår helt överens.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Den sista fråga jag ställde om ökad Sverigeinformation berodde närmast på att man vid Washingtonkonferensen som hölls i början av maj var enig om att det borde vara värdefullt att bearbeta den amerikanska opinionen med ökad information om Sverige. Detta gäller såväl den officiella representationen som representanter för svenskt näringsliv.

Jag har nu inga flera frågor att ställa och vill därför tacka statsministern för de upplysningar han lämnat. Jag tackar även för statsministerns sista inlägg

som visar att vi kan notera glädjande siffror i våra handelsförbindelser. Detta bör kanske skingra något av den oro som ändå dröjt kvar ute i opinionen i landet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. samhällets möjligheter att ingripa mot s. k. helbrägdagörelseverksamhet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Hugosson har frågat mig om jag anser nuvarande lagstiftning tillfredsställande när det gäller samhällets möjligheter att ingripa mot s. k. helbrägdagörelse.

Lekmannaverksamhet på läkekonsstens område är förbjuden i Sverige i den utsträckning som följer av lagen om förbud i vissa fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område. Förutsättningen för att lagen skall vara tillämplig är att någon mot ersättning undersöker annans hälsotillstånd eller behandlar annan för sjukdom eller därmed jämförligt tillstånd genom att vidta eller föreskriva åtgärd i förebyggande, botande eller lindrande syfte.

Enligt uttalanden under förarbetena till lagen faller helbrägdagörelse av det slag som torde avses med frågan inte under lagens tillämpningsområde så länge någon behandlingsmässig åtgärd inte vidtas. Någon utvidgad lagstiftning övervägs inte för närvarande.

Vidare anförde:

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min fråga.

Svar på fråga ang. samhällets möjligheter att ingripa mot s. k. helbrägdagörelseverksamhet

Bakgrunden till att jag ställt den är väl uppenbar för kammarens ledamöter. Det är den amerikanska »showbusiness» som har gått över landet under ett par veckor att där man under religionens täckmantel har bedrivit s. k. helbrägdagörelse. Jag förmodar att för en sant kristen person måste de former, som denna verksamhet har tagit, ha varit mycket anstötliga. Anslutningen till seanserna har varit stor, och man skulle därav kunna dra den slutsatsen att vidskepseln i detta land är utbredd.

Jag vill emellertid, herr talman, inte förmena någon att tro på helbrägdagörelse, men det jag och sannolikt en mycket stor opinion i detta land reagerar mot är att man under sådana former som nu tagit sig uttryck exploaterar sjuka, skadade och handikappade människor. Jag beklagar att socialministern icke anser det erforderligt med någon utvidgad lagstiftning på detta område. Enligt min mening torde det föreligga behov av en skärpning av kvacksalverilagen. Jag tror att det inte främst är under pågående föreställningar det hela är så skadligt, utan det är efteråt, när man upptäcker att någon bättring inte har åstadkommits. Det är då den stora mentala hälsorisen inträder.

Uppenbarligen betraktar emellertid myndigheterna dessa helbrägdagörare som befinnande sig i det tillåtligas gränsskikt. Representanter för socialstyrelsen har ju följt verksamheten, och det tyder på att den ligger mycket nära gränsen för vad som kan tillåtas. Enligt min mening skall vi också se till att gällande lagstiftning efterföljs, men det tycks i denna kammare finnas ledamöter som inte anser detta. Det är beklagligt.

Statsrådet säger i sitt svar att helbrägdagörelsen inte faller under lagens tillämpningsområde »så länge någon behandlingsmässig åtgärd inte vidtas», men detta är en definitionsfråga. Vad är

en behandlingsmässig åtgärd? Det kan diskuteras.

Jag skulle vilja ställa en kompletterande fråga till socialministern. Är det förenligt med lagstiftningens intentioner att man i samband med föreställningar av detta slag uppmanar sjuka, skadade och handikappade människor att avbryta pågående medicinsk behandling? Det har också förekommit i samband med sådana möten.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag vill gärna framhålla att jag delar den uppfattning som på många håll kommit till uttryck, nämligen att vissa utslag av helbrägdagörelse framstår som olustiga. Här är det emellertid fråga om en avvägning mellan den religionsfrihetsprincip som gäller i vårt land och andra intressen.

Enligt socialstyrelsen har det inte framkommit någonting som ur medicinsk synpunkt motiverar en utvidgning av lagstiftningen. Jag vill emellertid i detta sammanhang betona att det är viktigt att religiös verksamhet, som syftar till s. k. helbrägdagörelse, inte bedrivs på ett sådant sätt att sjuka personer avhålls från att söka behövlig sjukvård. Detta vill jag kraftigt understryka, och därmed har jag också svarat på den fråga som herr Hugosson här ställde till mig.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag tackar för socialministerns klara deklaration med anledning av min senaste fråga. Jag anser dock att om någon uppmanar människor att avbryta medicinsk behandling måste lagstiftningen ge möjligheter att ingripa. Jag är alltså tveksam om nuvarande lagstiftning medger detta.

Jag har fullständigt klart för mig att detta är en avvägningsfråga. Vi värde-erar vår religionsfrihet mycket högt, och den skall vi naturligtvis slå vakt om.

Svar på fråga ang. samhällets möjligheter att ingripa mot s. k. helbrägdagörelseverksamhet

Man kan ändå icke undgå att ställa sig frågan: Hur mycket skall få förekomma under religionsfrihetens täckmantel? När det uppenbarligen är fråga om att ekonomiskt expolatera sjuka och skadade människor, tycks det mig finnas mycket litet samband med det kristna kärleksbudet.

Låt mig till slut säga att massmedia och press här spelar en utomordentligt viktig roll. Därest icke den senaste helbrägdavågen hade uppmärksamats på det sätt som skedde i radio och TV och i tidningarna hade anslutningen sannolikt blivit väsentligt mindre. Ett mycket stort ansvar faller därför på press och massmedia därest den nuvarande lagstiftningen icke skärpes. Jag hoppas emellertid att socialstyrelsen mycket noggrant följer denna fråga och vidtar åtgärder för att om möjligt finna former för att skärpa lagstiftningen på detta område.

Jag ber att än en gång få tacka socialministern för svaret.

Härefter meddelade herr talmannen, att herr Nilsson i Agnäs begärt ordet; och beslöt kammaren att beträffande denna fråga upphäva den i § 20 mom. 4 kammarens ordningsstadga föreskrivna inskränkningen i yttranderätten.

I enlighet härmed lämnades ordet till

Herr NILSSON i Agnäs (m), som yttrade:

Herr talman! Jag är tillfredsställd med socialministerns svar att någon utvidgad lagstiftning inte för närvarande övervägs. Jag begärde ordet emedan jag tyckte att det i herr Hugossons anförande fanns tongångar som förde tankarna till konventikelplakatet. Det fanns en gång här i landet människor som blev jagade, förhindrade att samlas till gudstjänst och anklagade för mötesformerna. När jag lyssnade på frågeställaren fick jag en känsla av att han ville införa religionsförföljelse igen. Han talade om

föreställningar, han använde kränkande ord om gudstjänst. Många här i kammaren tror på helbrägdagörelse; det finns ledamöter här som är helbrägdagjorda genom bön och genom tillämpning av Jakob 5:17. Många i vårt land skulle säkerligen reagera om åtgärder vidtoges mot dessa gudstjänster. Även om inte alla tycker om formerna utan anser att det förekommer överdrifter, menar vi att det dock ligger en levande kristen tro bakom dessa möten här i Sverige.

Jag tror det är orätt att tala om att dessa människor ekonomiskt exploateras — det är en fruktansvärd anklagelse. Jag tror inte att herr Hugosson vågar stå för den, och jag beklagar djupt att han velat säga något sådant här i kammaren. Jag hoppas verkligen att varken socialstyrelsen eller någon annan myndighet gör något för att inskränka den frihet som vi har på detta område. När herr Hugosson har tänkt över saken en stund, förstår han säkert att han måste frånga sin uppfattning.

Vidare anförde:

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Herr Nilsson i Agnäs var uppenbarligen inte inne i kammaren när jag gjorde mitt första inlägg. Jag sade då att jag inte vänder mig mot helbrägdagörelsen i och för sig; jag har respekt för människor som tror på den. Vad jag har reagerat mot är de former under vilka denna helbrägdagörelse har bedrivits de senaste veckorna i Sverige.

Jag sade i mitt senaste inlägg att vår religionsfrihet är så värdefull att vi med alla till buds stående medel måste slå vakt om den. Beträffande den senaste tidens helbrägdagörelse vidhåller jag dock att det varit fråga om en ekonomisk exploatering av sjuka och skadade människor. Före kollektinsamlingen vid det möte som ägde rum i Jönköping sade mötesledaren enligt tidningsuppgifter att »i dag skall vi ha en pappersinsam-

Svar på fråga ang. samhällets möjligheter att ingripa mot s. k. helbrägdagörelseverksamhet

ling» — det var, med andra ord, inte fråga om att lämna mynt, utan de stora sedlarna skulle fram.

Strax innan den amerikanska helbrägdagörerskan kom till Sverige presenterades en bok, som kostar åtskilliga kronor och som har sålts i flera tiotusentals exemplar. Den boken skulle i vanliga fall sannolikt inte alls ha rönt den uppmärksamhet som nu blivit fallet bl. a. på grund av den propaganda som massmedia kommit att bedriva kring denna sak. Jag anser alltså att man i detta fall under religionens täckmantel har utnyttjat människor ekonomiskt. Men därmed, herr Nilsson i Agnäs, har jag inte sagt att man inte skall tillåta helbrägdagörelse. Vad jag reagerat mot är de former som helbrägdagörelsen tagit sig i Sverige under de senaste veckorna.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Herr Hugossons fråga tyder närmast på att han vill ha tillstånd en ändring av lagstiftningen på denna punkt. Om jag fattat socialministern rätt, har denne sagt ifrån att någon sådan ändring inte är aktuell. Det hälsar jag med tillfredsställelse.

I det senaste anförandet verkade det nästan som om herr Hugosson också var ute på jakt efter tryckfriheten, eftersom han kritiserade den bok som har utgivits på ett förlag. Jag tror att det är klokast att vi här i kammaren inte gör några angrepp mot vare sig religionsfriheten eller tryckfriheten.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag vill, herr Gustafson i Göteborg, för undvikande av varje som helst missförstånd säga att jag är varm anhängare av tryckfriheten, och jag förmenar icke den här församlingens pastor i Stockholm att på eget förlag ge ut en bok. Jag tog upp den saken i samband med att jag sade att de former som helbrägdagörelsen tagit sig de

senaste veckorna på grund av de insamlingar som företagits vid dessa möten har inneburit en ekonomisk exploatering av sjuka och skadade människor. Jag anförde denna bokförsäljning som ytterligare ett exempel härpå. Det kan väl inte anses innebära att jag angripit tryckfriheten. Men jag sade också i ett tidigare inlägg att press och andra massmedia har ett stort ansvar för att sådana här frågor får de rätta dimensionerna.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Herr Hugosson har flera gånger under denna debatt använt uttrycket »religionens täckmantel». Jag tycker att detta är ett fruktansvärt uttryck. Tre gånger har han också upprepat påståendet att man har ekonomiskt exploaterat människor.

Vi kan inte sätta oss som förmyndare över människor och förbjuda dem som tror på Gud och på just denna form av gudstjänst att resa till dessa möten. Jag tror inte heller att det är någon som klagat eller polisanmält dem som anordnat mötena.

Jag har varit på många möten där det har sagts: »Vi skall i dag ha 'pappersinsamling' och samla in sedlar.» Men ingen har uppfattat detta som ett tvång.

Jag tror att herr Hugosson när han tänkt över denna sak — jag upprepar det — kommer att beklaga att han gav sig in på detta. Jag är glad över att huvudparten av det svenska folket tycks anse att vi skall ha religionsfrihet. Även om herr Hugosson påstår att han inte är ute efter religionsfriheten är det de facto så, att han vill förhindra gudstjänster av detta slag och hindra människor, som tror på dessa gudstjänsters mening, att samlas för att vinna hälsa till både kropp och själ. Det är djupt beklagligt att sådana åsikter kan framföras av en person med den ställning som en riksdagsman i vårt land har.

Svar på fråga ang. samhällets möjligheter att ingripa mot s. k. helbrägdagörelseverksamhet

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Låt mig för herr Nilsson i Agnäs tala om att jag har vuxit upp i ett hem med respekt för religiösa värden och att min uppfostran påverkats av detta. Jag har därigenom fått en uppfattning om vad som bör inrymmas i det kristna kärleksbudet. Jag har reagerat mot denna form av helbrägdagörelse därför att jag anser att detta har mycket liten eller ingen anknytning till sann religiositet.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Även jag har vuxit upp i ett religiöst hem. Dessutom är jag anställd som förkunnare i ett kristet samfund här i Sverige och jag känner många kristna tillhörande olika riktningar.

Jag medger, herr Hugosson, att just den formen av möten där man samlar stora människomassor och där massmedia kommer in inte är den som tilltalar mig mest. Men just därför att jag tror att det var religiösa människor som är uppvuxna i religiösa hem och som sätter bibeln högst, vilka samlades där, anser jag att dessa möten måste få äga rum utan att vi griper in med lagstiftning. Jag är alltså djupt tacksam mot socialministern för hans uppfattning i denna fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. det ekonomiska resultatet av statens järnvägars resebyråverksamhet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Wennerfors har frågat mig om SJ:s resebyråverksam-

het ger ekonomisk vinst eller om verksamheten måste subventioneras och i så fall med vilket belopp.

Den del av SJ:s resebyråverksamhet som bedrivs inom landet lämnar ett helt tillfredsställande ekonomiskt resultat efter belastning av verksamheten med samtliga därtill hörande kostnader, även avskrivningar, pensioner, hyror o. d.

SJ:s resebyråer i utlandet skall enligt riktlinjerna i första hand verka för en ökad total SJ-försäljning inom landet i fråga. Marknadsbearbetningen skall därför främst rikta sig till researrangörer och större grupper. Byråerna har också en allmän PR-uppgift för SJ. Genom att främst stimulera andra resebyråer till ökad SJ-försäljning begränsas dock SJ:s möjlighet att i utlandet själv öka sin försäljning och därmed förbättra sitt resultat. Resebyråerna i utlandet uppvisar därför underskott. Ställda i relation till den biljettförsäljning och det PR-värde som SJ erhåller är emellertid underskotten relativt små.

Den totala resebyråverksamheten ger ändå ett tillfredsställande nettoresultat vilket innebär att överskotten i verksamheten i Sverige täcker underskotten i utlandet.

Vidare anförde:

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag har tidigare i kam-maren ställt frågan: »Vad det är för fel på SJ:s resebyråer eftersom de övriga resebyråerna inte får konkurrera på lika villkor?» Jag tänker då på den märkliga bestämmelse enligt vilken stats-tjänstemännen tvingas beställa sina re-sor genom SJ:s resebyråer. Jag fick inget svar på frågan och därför har jag fun-derat ytterligare på detta.

Det är sannerligen inte lätt att få upplysningar om sakförhållandet. Man finner ingenting i vare sig statsverks-propositionen eller SJ:s verksamhetsbe-rättelse. Det är emellertid känt att rese-

Svar på fråga ang. uppfyllande av sjösäkerhetskraven under pågående lotsstreck

byråverksamheten i dag har stora lönsamhetsproblem. Både inländska och utländska undersökningar visar detta. Särskilt gäller det affärsreseverksamheten. Det intressanta är att SJ:s resebyråer satsar just på denna verksamhet, att döma av den annonskampanj som för närvarande pågår. Helsidesannonserna i Veckans Affärer under de tre senaste kvartalen torde ha kostat cirka 40 000 kronor och det är sannerligen ingen liten kostnad i detta sammanhang.

Hur kommer det sig att det satsas så kraftigt på denna affärsreseverksamhet? Har det verkligen gjorts någon grundlig lönsamhetsundersökning? Detta undrar man så mycket mer som man vet att det krävs en miljon kronor i försäljning för att få ut en så låg bruttointäkt som 70 000 kronor.

Såvitt jag förstår måste de personaladministrativa kostnaderna vara höga. Om man ser på antalet anställda finner man att SJ:s resebyråer har 600 anställda fördelade på 61 kontor, medan ett lika stort enskilt resebyråföretag har ungefär 370 anställda vid 18 kontor. Kan dessa personalkostnader uppvägas av tjänstebrevsrätten som SJ:s resebyråer har eller av att man slipper avlägga teleavgifter eftersom SJ:s telenät utnyttjas?

Jag är alltså mycket tveksam även efter svaret som jag självfallet tackar för. Av svaret framgår att den utländska verksamheten går med underskott. Dessutom är jag tveksam beträffande det PR-värde som SJ:s resebyråer kan ha av detta. Man frågar sig om inte riksdagens revisorer borde granska denna verksamhet.

I övrigt kan man ifrågasätta, om inte SJ:s resebyrå borde vara ett eget bolag. Jag skulle vilja fråga kommunikationsministern, om detta övervägs inom regeringens.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag vill säga som svar på

herr Wennerfors' senaste fråga, att den saken inte är föremål för något övervägande. Jag vill dessutom ytterligare understryka att alla kostnader är inräknade i den redovisning som jag lämnar i mitt svar och av vilken det framgår att den resebyråverksamhet som SJ bedriver inte bara går ihop, utan även ger ett överskott.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Med tanke på att det är så svårt att få uppgifter om SJ:s resebyråverksamhet skulle jag då vilja ställa en annan fråga: Kan vi räkna med att i nästa verksamhetsberättelse få en utförlig redogörelse för SJ:s resebyråverksamhet?

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Det kommer säkerligen att framgå av de verksamhetsberättelser som SJ lämnar, hurdan situationen är för resebyråverksamheten.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på fråga ang. uppfyllande av sjösäkerhetskraven under pågående lotsstreck**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Wennerfors har frågat, om jag anser att alla åtgärder är vidtagna för att uppfylla sjösäkerhetskraven under den pågående lotsstrecken.

Jag vill först erinra om att lotsstrecken inte är total. Dels omfattar den inte sjöräddningsaktioner, dels är det endast de till Lotsförbundet anslutna lotsarna som strejkar.

Sjöfartsstyrelsen har vidtagit en rad

Svar på fråga ang. uppfyllande av sjösäkerhetskraven under pågående lotsstrejk

åtgärder för att säkerheten till sjöss under pågående konflikt skall hållas på tillfredsställande nivå. Bl. a. är alla lotsplatser bemannade för telefonpassning och sjöövervakning i vanlig ordning. Sjöräddningen fungerar således fullt normalt.

Sjöfarten har lämnats detaljerade upplysningar om hur lotsningstjänsten är anordnad. Genom längre förutbeställningstid möjliggörs ett effektivt utnyttjande av tjänstgörande lotsar inom ramen för ordinarie arbetstid och sedvanlig övertid. Fartyg med oljelast eller annan allmänfarlig last ges företräde för erhållande av lots.

Vidare har navigeringsföreskrifter och anvisningar meddelats av såväl sjöfartsstyrelsen som vissa sjöfartsintressenter.

Slutligen har i skrivelse till länsstyrelserna från kommunikationsdepartementet understrukits vikten av att länsstyrelserna, genom bl. a. kontakter med vederbörande civila och militära myndigheter och organ, verkar för att en skärpt oljeskyddsberedskap upprätthålls så länge lotskonflikten pågår.

Mot denna bakgrund finner jag att alla rimliga åtgärder vidtagits för att tillgodose säkerheten till sjöss under den aktuella strejken.

Vidare anförde:

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret.

Om allmänheten, och särskilt de mäniskor som i det ena eller andra avseendet har anknytning till sjöfarten men som ändå självfallet står neutrala i konflikten, undrar om sjösäkerhetskraven uppfylls, tycker jag det är naturligt. Den som dessutom vet litet mer om båtar och sjöfart och navigering i de besvärliga farlederna runt om vår kust blir nog litet förvånad över de kategoriska uttalanden som har gjorts på den senaste tiden.

När man läser detta svar får man ytterligare ett exempel på kategoriska uttalanden. Det står nämligen i sista meningen, att alla rimliga åtgärder har vidtagits för att tillgodose säkerheten till sjöss. Jag tycker det är att gå väl långt, särskilt som vi fått läsa om båtar utan lots och båtar med olja som går in i våra besvärliga farleder exempelvis i Stockholms skärgård. Den som känner till vilka riskfaktorer som finns även när ett fartyg har lots ombord måste fråga sig, om inte ett fartyg utan lots innebär en avsevärt större säkerhetsrisk. Att svaret är ett obetingat ja är självfallet för alla dem som känner till litet om sjöfart. En expert som är tjänsteman på sjöfartsstyrelsen har också svarat obetingat ja på den frågan i Svensk Sjöfarts Tidning långt innan lotskonflikten uppstod.

När man tar del av dessa som sagt mycket kategoriska uttalanden som görs i tidningar, i radio och TV och när man samtidigt läser om båtar med oljelast som går in i dessa farleder, undrar man om vi inte på allvar måste överväga frågan om lotsplikt. En sådan har man i Norge, som ju är en sjöfartsnation. Hos oss är kanske inte fullständig lotsplikt nödvändig, men i varje fall partiell. Jag är övertygad om att vi rätt snart måste ta ställning till den frågan.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Som svar på herr Wennerfors' senaste fråga kan jag utan vidare säga att införande av lotsplikt övervägs i samband med att vi tar ställning till lotsorganisationsutredningens förslag. Vi räknar med att få fram ett förslag till hösten.

Herr Wennerfors säger att ett fartyg med lots självfallet är säkrare än ett fartyg utan lots. Drar man ut det resonemanget, innebär det väl att herr Wennerfors menar att vi måste förse alla fartyg med lots för att vara definitivt säkra.

Här är det emellertid fråga om en av-

Svar på fråga ang. sysselsättningsfrämjande åtgärder inom Vindelälvsområdet

vägning mellan den utrustning som fartyget har, de risker som man anser sig löpa i olika farleder och de resurser i form bl. a. av lotsning som kan ställas till förfogande. När jag efter den redovisning jag har lämnat för läget under lotskonflikten säger, att man har vidtagit alla rimliga åtgärder för att skapa största möjliga säkerhet, är det naturligtvis också fråga om en avvägning av detta slag.

Vi har dess bättre kunnat glädja oss åt att vi sedan lotskonflikten bröt ut inte noterat någon ökad olycksfrekvens. Snarare har olycksfrekvensen minskat något, men det beror naturligtvis inte på lotskonflikten, utan på att det har varit relativt gynnsamma väderleksförhållanden hittills under denna period.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag tackar för svaret beträffande lotspliktsfrågan, men statistiken tolkar jag på ett annat sätt än statsrådet gör. Jag tror att inte heller kommunikationsministern tolkar statistiken så ensidigt, om han studerar antalet tillbud.

Jag frågar alltså, om alla rimliga åtgärder har vidtagits. En stor båt, Oljekonsumenternas »Oklahoma» på 50 000 ton, väntas till Stockholm endera dagen, och det uppges att befälhavaren tänker gå in till Stockholm även om han inte får lots. Han känner visserligen farvattenen någorlunda väl, men det är en stor båt, och färden är förenad med stora risker. Det skulle inte vara särskilt behagligt för statsrådet eller för andra som har uttalat sig kategoriskt, om det inträffade ett litet missöde med denna båt eller — det må vi verkligen hoppas inte inträffar! — en större olycka. En sådan sjöfart är verkligen förenad med mycket stora risker, och det är därför jag har ställt frågan. Jag vet att många människor är synnerligen oroade.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag kan inte uttala mig om det enskilda fall som herr Wennerfors åberopade, men jag har understrukit i mitt svar att oljebåtarna har företräde att anlita de lotsar som nu är i tjänst.

Den fråga som jag anade i herr Wennerfors' senaste anförande svarade jag på i mitt tidigare inlägg, då jag sade att vi får ta ställning till frågan om lotsplikt när lotsutredningens betänkande kommer under bedömning och vi skall lägga fram förslag i anledning av lotsutredningen.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag är naturligtvis tillfredsställd med att man i dag från ansvarigt håll säger att en tankbåt bör få lots. Men för bara någon vecka sedan gick tre ryska tankbåtar in i Mälaren utan lots. Jag anser detta vara mycket allvarligt. Därför är detta lilla replikskifte verkligen befogat.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. sysselsättningsfrämjande åtgärder inom Vindelälvsområdet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Wedén har frågat mig om regeringen avser att tillgodose de naturvårds- och miljöskyddskrav, som ligger bakom uppfattningen att vattenkraften i Vindelälven ej bör byggas ut, och i stället förelägga riksdagen förslag om åtgärder inom Vindelälvsområdet, som ej endast på kort utan även på lång sikt verkar sysselsättningsfrämjande.

Frågan om utbyggnad av Vindelälven har ännu inte slutbehandlats inom

Svar på fråga ang. sysselsättningsfrämjande åtgärder inom Vindelälvsområdet

regeringen. Jag är därför inte beredd att nu uttala mig i ärendet.

Vidare anförde:

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Det är svårt att uttrycka sedvanlig tacksamhet för ett svar som ju inte är något svar. Det är i stället ett ganska eklatant bevis på den obeslutssamhet som härvidlag präglar regeringen och som för all del inte är enastående. Men jag skulle vilja uttrycka den förhoppningen, att bakom jordbruksministrernas svar inte ligger en tanke att det är behagligare för regeringen att offentligt göra ett beslut vid en tidpunkt då riksdagen inte är samlad.

Vidare skulle jag vilja tillägga ett par korta reflexioner. Den första är att jag hoppas att jordbruksministern och regeringen har klart för sig att, om den beslutar en utbyggnad av Vindelälven, så är detta det svåraste slag som hittills har riktats mot strävandena att bygga upp en god miljöpolitik i vårt land. Det skulle alltså vara regeringen som i så fall utdelar ett sådant slag.

Jag vill också erinra om det som allmänna beredningsutskottet skrev för ett par år sedan, nämligen att här finns ju en rad områden som kan undersökas och en rad åtgärder som kan vidtas för att förbättra sysselsättningsmöjligheterna i Älvdalen inte bara temporärt utan permanent och där resultat inte behöver dröja så länge. Jag skulle vilja fråga jordbruksministern: Har man inom regeringen på något som helst tillräckligt aktivt sätt fullföljt undersökningar av den typen som syftar till en stadigvarande förbättring? Eller är man fortfarande inriktad på att gå in för den temporära förbättring som en utbyggnad av vattenkraften skulle innebära men som efter en tid skulle vara utan verkan?

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Jag kan inte tänka mig att herr Wedén med den långa politiska och parlamentariska bana som han har bakom sig hade väntat sig ett annat svar än att jag inte är beredd att göra något uttalande, när ärendet inte har slutbehandlats. Herr Wedén är ju helt medveten om att regeringen ännu inte har fattat något beslut i frågan och att ärendet håller på att beredas.

Det är ett ärende som har stor betydelse, och det är en fråga där meningarna är mycket delade på grund av motstående intressen. Det har varit nödvändigt med en noggrann och ingående beredning. Jag har för min del, sedan jag tillträdde min befattning som jordbruksminister, haft mycket med frågan att göra, och det är möjligt att det har fördröjt ärendet en smula, att jag i januari fick överta ansvaret för en del av denna fråga. Men jag tycker det är rimligt att regeringen verkligen tänker igenom detta viktiga ärende.

Jag är alltså inte beredd att göra något uttalande eftersom det är regeringens ståndpunkt och åtgärder herr Wedén efterlyser. Herr Wedén vet ju att det är på det sättet demokratin fungerar. Det tar tid i en demokrati, eftersom alla som har med beslutet att skaffa önskar grundliga kunskaper i ärendet och vill få det fullständigt belyst. Regeringen skiljer sig inte i det avseendet från andra demokratiska institutioner. Herr Wedén får liksom alla andra i detta hus finna sig i att inte kunna få besked i ett ärende som inte är slutbehandlat.

Härefter meddelade herr talmannen, att herr Holmberg begärt ordet; och beslöt kammaren att beträffande denna fråga upphäva den i § 20 mom. 4 kammarens ordningsstadga föreskrivna inskränkningen i yttranderätten.

I enlighet härmed lämnades ordet till

Herr HOLMBERG (m), som yttrade:
Herr talman! Det var intressant att

Svar på fråga ang. sysselsättningsfrämjande åtgärder inom Vindelälvsområdet

höra jordbruksministern säga att detta är en så komplicerad fråga att vi måste se till att demokratin fungerar och att det tar lång tid att få den att göra det. Men skall demokratin fungera då det gäller Vindelälven och möjligheterna att bevara miljö och natur däruppe måste ju flera människor, intressenter, parter, grupper och idériktningar få göra sig hörda än de som finns bakom den socialdemokratiska partigruppens slutna dörrar där man tydligt gått så långt att det t. o. m. voterats i frågan.

Jag kan inte komma ifrån intrycket att spörsmålet om utbyggnad av Vindelälven har utvecklats till något slags prestige fråga för regeringen. Regeringen har tidigare vid frågans behandling i riksdagen lidit vissa nederlag. I riksdagen har stämningen varit för att Vindelälven icke skall utbyggas, utan att miljön skall bevaras. Men det finns naturligtvis, herr jordbruksminister, alternativa förklaringar. Det är möjligt att bakgrunden till regeringens oförmåga att i dag ge något svar är något slags idékollaps beträffande hela norrlandspolitiken. Regeringen kan helt enkelt inte uppbära några andra projekt för att säkra sysselsättningen i området. Alla har ju nu blivit mer och mer övertygade om att en utbyggnad av Vindelälven endast ger en temporär frist för den arbetskraft som vattenfallsverket tidigare sysselsatt vid andra kraftverksbyggen. Uppenbarligen är det nödvändigt för regeringen att inför offentligheten, och inte bara internt, framlägga förslag om alternativa lösningar för sysselsättningens bevarande i Vindelälvsområdet — det är det vi väntar på.

Till sist vill jag framhålla att det från demokratisk synpunkt varit riktigare att sådant förslag framlägges när riksdagen är samlad och inte någon gång under sommaren då den politiska debatten håller på att dö ut.

Vidare anförde:

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Ja, herr statsråd, demokrati kräver tid ibland. Men i detta fall har regeringen förvisso haft god tid på sig — ungefär två år — att överväga om den skulle följa riksdagens i demokratisk ordning fattade beslut, eller om regeringen skulle komma tillbaka till riksdagen med ett annat förslag. För mig är det ganska självklart att riksdagens beslut skall gälla, även om det fattats mot en majoritet i det socialdemokratiska partiet. Det är en god och sund demokrati och parlamentarism.

Det förhållandet att jordbruksministern uppsköt sitt svar till mig en vecka fattade jag som en fingervisning om att det i dag skulle komma att lämnas ett klart besked. Så har emellertid inte skett. Regeringen är alltså obeslutsam. Och det ger mig anledning ställa frågan: Har regeringen trots det uttalande som riksdagen gjorde för ett par år sedan rörande permanenta åtgärder till stöd för Vindelälvens dalgång utan någon utbyggnad av vattenkraften ännu inte något annat program för sysselsättningen där än ett som måste betyda miljöförstöring?

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Att jag inte lämnade något svar till herr Wedén förra veckan sammanhänge med att jag då på regeringens uppdrag var i Genève och deltog i EFTA-förhandlingarna, vilket torde vara bekant för flertalet av kammarens ledamöter. Jag kunde ju inte vara både i Genève och här i kammaren för att svara på herr Wedéns fråga. Jag trodde också att herr Wedén fått besked om att jag var bortrest. Uppskovet med svaret berodde alltså inte på att vi väntade på beslut i detta ärende.

Jag avser inte att här ta ställning vare sig för eller emot utbyggnaden av Vindelälven, och jag ämnar inte gå in

Svar på fråga ang. sysselsättningsfrämjande åtgärder inom Vindelälvsområdet

på någon sakdebatt i frågan. Vad jag lämnat besked om är att ärendet ännu inte har slutbehandlats. Det är orätt att påstå att denna fråga har behandlats annorlunda än andra frågor. De behandlas alla på samma sätt och beredes mycket ingående. Allt material i detta ärende fanns hos regeringen i november månad i fjol, exempelvis vattendomstolens utslag och inkomna remissyttranden, och regeringen har diskuterat frågan två gånger. Ännu har vi dock inte haft någon beredning för slutgiltigt ståndpunktstagande. Jag räknar med att vi skall kunna ha det innan riksdagen hemförlovas. Det är min förhoppning att kunna bedriva beredningsarbetet på sådant sätt att detta blir möjligt. Demokratin kommer också att fungera i denna fråga på samma sätt som beträffande alla andra frågor.

Om regeringen stannar för ett förslag om utbyggnad av Vindelälven, så kommer det förslaget att underställas riksdagen i sedvanlig ordning, och riksdagen har sedan att fatta det slutliga avgörandet. Kommer regeringen däremot fram till att Vindelälven inte skall utbyggas, så är det en sak som inte underställes riksdagen — i annan mån än att konstitutionsutskottet kan rikta anmärkning mot regeringen här för. Denna fråga kommer sålunda att behandlas i demokratisk ordning precis som alla andra. Att frågans behandling har tagit lång tid har inte alls att göra med någon idékollaps, som herr Holmberg ville göra gällande, utan har berott på de omständigheter som jag här har redogjort för.

Nu räknar jag inte med att herr Holmberg skall vara lika på det klara med mitt svar som herr Wedén är. Herr Wedén har längre parlamentarisk erfarenhet och vet därför att ett enskilt statsråd inte kan lämna andra uppgifter än sådana som är slutgiltiga. Det enskilda statsrådets högst preliminära ståndpunkt är tämligen ointressant. Det är den demokratiska institutionens,

d. v. s. regeringens, slutprodukt som har intresse för kammaren, och den är som sagt ännu inte färdig.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Efter att ha åhört den politisering och den känslomässighet som kommit till uttryck vid behandlingen av frågan om Vindelälvens utbyggnad skulle jag vilja fråga herr statsrådet om han vidtagit några åtgärder t. ex. i Eskilstuna för att förhindra nedsmutsningen av Hjälmaren och av Mälaren. Vad har man vidare gjort i Stockholms län för att t. ex. stoppa nedsmutsningen vid Hallstavik? Vad har man inom Uppsala län gjort för att förhindra föroreningarna i Uppsala, i Skutskär och i Karlholm? Vad har man gjort i Gävleborgs län för att rensa upp Gavleån och för att föroreningarna från Bomhusverken inte skall förstöra vattnet i hela Gävlebukten? Vilka åtgärder har man vidtagit i Norrsundet och på andra platser med liknande problem?

Jag vill fråga de herrar som nu talar om miljöförstöringen varför ni var så ointresserade av miljövärdsfrågor när jag på 1940-talet och 1950-talet försökte få samhället att vidta åtgärder på detta område?

Jag skall inte gå in på frågan om Vindelälven eftersom jag på denna punkt respekterar herr statsrådets uppfattning. Jag vill bara varna för att uttalanden från oss om miljö- och naturvårdsfrågor kan ge befolkningen i Norrland, där man i största möjliga utsträckning försökt hålla naturen ren, det intrycket att vi som bor i Sydsverige och i Mellansverige och som är de verkliga lortgrisarna i den svenska naturen inte ser eländet omkring oss själva utan vill rikta uppmärksamheten på andra delar av landet.

Herr Wedén och herr Holmberg! Försök att intressera er mera för miljö- och naturvårdsfrågorna också i andra sammanhang än när det ligger politiska spekulationer bakom. Vi måste få

Svar på fråga ang. sysselsättningsfrämjande åtgärder inom Vindelälvsområdet

slut på allt det elände som vi nu dagligdags stöter på och vars spridning jag som gammal natur- och miljöälskare försökt att motverka. Jag väddar till herrarna att mindre snegla på politiska framgångar och att i stället gå in för att i största möjliga utsträckning skydda miljö- och naturvärdena.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag vet inte om jag lyckades uppfatta allt vad herr Lundberg sade, men det föreföll mig som om han i sin upprepning förbigick Fyrisån, som ju också kan vara av intresse i detta sammanhang...

Vi har för vår del i motioner med anledning av den proposition om miljövärdproblem, som riksdagen fått sig förelagd, framlagt förslag om mera bestämda åtgärder än vad regeringen föreslagit bl. a. i sådana avseenden som herr Lundberg berörde.

Jag skall inte närmare uppehålla mig vid herr Lundbergs resonemang. Jag tycker bara att det är egendomligt på det sättet att han vill säga, att eftersom det gått så dåligt på andra håll spelar det inte så stor roll om det går dåligt på ytterligare ett ställe. Man skall naturligtvis försöka reparera de tidigare misstagen i stället för att fortsätta med miljöförstöringen.

Till jordbruksministern vill jag säga att jag förstår att han självfallet måste uttala sig på hela regeringens vägnar. Jag beklagar ännu en gång att regeringen efter ett par år fortfarande inte kunnat komma fram till något ställningstagande i den fråga vi nu diskuterar, som är av så stor betydelse. Jag vill uttrycka en stillsam förhoppning om att jordbruksministern när han säger att behandlingen av denna fråga är signifikativ för behandlingen av alla andra frågor i regeringen har avgivit ett alltför dåligt betyg åt sin egen regering.

Herr HOLMBERG (m):

Herr talman! Jag har en känsla av att jordbruksministern ändå tar litet för lätt på den s. k. demokratiska behandlingen av denna fråga. Jordbruksministern säger att den skall behandlas som vilken annan fråga som helst. Är det verkligen så säkert? Är det inte på det sättet att Vindelälvsfrågan har blivit en test case för de många människor — inklusive herr Lundberg — som alltför länge väntat på ett resolut ingripande mot den pågående och starkt accelererande miljöförstöringen?

Det är ju inte bara fråga om de lokala förhållandena och den lokala befolkningens intresse i Vindelälven, utan det gäller även alla människor, var de än bor i landet, vilka har ett särskilt miljöintresse som i detta fall måste komma till uttryck. Regeringen har hittills behandlat detta ärende — som jag tidigare påpekade — inom lyckta dörrar i den socialdemokratiska partigruppen. Det är inte uttryck för någon breddad demokrati att handlägga frågan på det sättet.

Jag har för min del tagit upp tanken, att eftersom Vindelälvsfrågan i första hand berör dem som bor där uppe, så skulle dessa människor, som står inför risken att få sin natur spolierad och som står inför risken att den socialdemokratiska regeringen inte lyckas framlägga några förslag om ökade sysselsättningsmöjligheter, få ge ett demokratiskt uttryck för sin uppfattning. Det kan ske ute i kommunerna på olika sätt; det skulle t. o. m. kunna ske genom någon form av omröstning lokalt i området. Regeringen borde se på den frågan.

Jag delar herr Lundbergs uppfattning att det är en fruktansvärd situation som uppstått genom att bl. a. Mälaren, Hjälmaren, Fyrisån och området kring Skutskär undergått en sådan miljöförstöring under 1940-, 1950- och 1960-talen. Men ansvaret för den dåliga planering som ligger bakom denna förstö-

Svar på fråga ang. sysselsättningsfrämjande åtgärder inom Vindelälvsområdet

ring måste ju hänföras till bl. a. de många jordbruksministrar och andra ministrar som har suttit i den *socialdemokratiska* regeringen.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! Jag kan lova herr Holmberg att damerna och herrarna på den borgerliga kanten kommer att få uppleva många test cases i miljövården, som kanske kostar en del pengar, när vi fullföljer den lagstiftning på miljövårdens område som vi har påbörjat.

Så bara ett par randanmärkningar!

Herr Wedén säger att regeringen berett denna fråga i två år. Det är ju inte sant. Remisshandlingarna kom in till regeringen i november månad 1968, och enligt mitt sätt att räkna har det inte gått två år sedan dess. Behandlingen av frågan inom regeringen började i november-december 1968. Jag övertog ärendet i februari. Det är en rätt stor hög papper som det gäller att gå igenom, och som damerna och herrarna kanske märkt har det ju hänt en hel del andra saker som jordbruksdepartementet varit engagerat i under de månader som gått sedan jag trädde till.

Herr Wedén pratar alltså strunt. Regeringen har ingalunda tagit två år på sig för beredningen av denna fråga.

Herr Holmberg säger att ärendet handlagts inom lyckta dörrar. Skulle det vara något speciellt för detta ärende? Denna fråga behandlas som alla andra frågor i regeringen: man skaffar det material man behöver, och så fattar regeringen ett beslut som får bilda utgångspunkten för ett förslag.

Jag har aldrig upplevt att man gått till väga på annat sätt i vårt demokratiska samhälle, och jag förstår inte varför man skulle göra det i denna fråga. Dessutom hade kammaren den 27 mars i år tillfälle att diskutera frågan om folkomröstning. Jag vet bara inte var herr Holmberg befann sig vid det tillfället.

Herr **LUNDBERG** (s):

Herr talman! Jag vill bara upplysa herr Wedén om att Fyrisån ligger i Uppsala län och att den rinner ut i Mälaren. När jag nämnde Uppsala län som ett smutsområde, trodde jag att herr Wedén visste detta.

Det talas här om nedsmutsning, och herr Holmberg lägger ansvaret för denna nedsmutsning på de jordbruksministrar som suttit i socialdemokratiska regeringar. Vem började nedsmutsningen i Skutskär? Vem började den i Hallstavik? Vem började nedsmutsningen i Bomhus, i Norrsundet m. m.? Ja, inte fanns det någon möjlighet för socialdemokraterna att den tiden påverka utvecklingen. Hur kommer det sig att man i dag tillåter ytterligare nedsmutsning i Hallstaviksområdet och Skutskärsområdet? Jo, från den privata industrin kräver man att hänsyn skall tas till en utbyggnad.

Jag vill fråga herr Wedén om vilken industri man skall slå igen i Eskilstuna, i Uppland eller någon annanstans? Vi skall komma ihåg att detta inte har någonting med demokrati att göra. Möjligheterna att förhindra nedsmutsning skall vi pröva i riksdagen.

När man nu här är så stor i munnen vill jag ställa frågan: Varför får vi inga tjänster till limnologiska institutionen? Varför har vi inte fått några tjänster till zoofysiologiska institutionen? Varför har det över huvud taget från kretsar som nu lever ganska högt aldrig tagits ett verkligt initiativ till att få bort smutsen från Mellansverige och Sydsverige?

Det är mot denna bristande logik och underliga inställning som jag protesterar. Försök inte att komma ifrån ansvaret!

Herr **HENNINGSSON** (s):

Herr talman! Jag begärde ordet därför att såväl herr Holmberg som herr Wedén använder uttryck om formerna för vattenutbyggnaden som är fantastis-

Svar på fråga ang. sysselsättningsfrämjande åtgärder inom Vindelälvsområdet

ka. De säger att det pågår ett miljöförändring över alla gränser. Jag skulle gärna vilja fråga både herr Wedén och herr Holmberg om ni känner till något sätt att framställa elektrisk energi med mindre risk för förorening av naturen än genom vattenkraft? Det skulle vara mycket intressant att höra på vilket sätt man kan framställa elektrisk energi utan att störa naturen.

Det finns också andra aspekter att ta hänsyn till. Vi vet att vi för närvarande befinner oss i den situationen att ungefär 90 procent av all elektrisk kraft produceras genom vattenkraft, ungefär 10 procent genom värmekraft; atomkraft och oljeeldade aggregat spelar mindre roll. Båda framställningssätten har till resultat ett visst störande av naturen, i det ena fallet genom svavelutsläpp och rök och i det andra fallet genom utsläpp från atomreaktorerna, som också de har sina aspekter.

Om vi slutar upp med att bygga ut vattenkraften i dag, dröjer det inte mer än sju år förrän vi förändrat aspekterna så att vi från att tidigare ha haft 90 procent av energin genom vattenkraft i stället har 45 procent genom vattenkraft och 55 procent genom värmekraft. Väntar vi ytterligare sju år har vi vänt siffrorna än mera nedåt. Då utgör den vattenkraftproducerade energin endast 22 procent. Om vi går fram ännu en sjuårsperiod, befinner vi oss i den situationen att vi har nästan samma mängd energi genom vattenkraft som vi nu har genom värmekraft i vårt land.

Vad gör de länder i Europa, vilka tidigare utbyggt sin vattenkraft och nu inte har mera kvar av denna och därefter gått över till värmekraft för att öka sin produktion av elektrisk ström? Jo, de bygger »konstgjorda» vattenkraftverk, s. k. pumpkraftverk, för att ha en reserv av vattenkraft tillgänglig för den reglering av energiförbrukningen som är nödvändig. Förbrukningen varierar nämligen mycket varje dag, varje vecka, varje månad och varje år, och det

finns inget medel mera lämpligt för korttidsreglering av framställningen av den elektriska energin än användandet av vattenkraftverk.

Det vatten som rinner in i vattenkraftverken rinner ut igen exakt lika rent. Jag protesterar mot resonemanget om miljöförstöring; däremot går jag gärna med på att det blir en miljöförändring. Det finns många älvdalar i Norrland, som i dag utgör turistattraktioner på grund av att älven är utbyggd. Därför har vi inte alls någon generell anledning påstå att vattenkraftsutbyggnaden har fördärvat vår miljö eller smutsat ned den. På många ställen har den skapat nya skönhetsvärden. Det finns skäl att ta vara på dessa detaljer också i framtiden.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag hoppas på både en lösning av sysselsättningsfrågan och en möjlighet att bevara Vindelälven utan utbyggnad. Jag måste därför beklaga att borgerliga partier tycks använda tillfället till att vädra sin allmänna olust i miljöfrågorna och utnyttjar dessa till ett kraftigt angrepp mot regeringen. Det blir svårare att tro att det är Vindelälven de är intresserade av, om de blandar in allt möjligt annat i denna debatt. Eftersom jag är mån om att vi skall lyckas bevara Vindelälven, skulle jag finna det skönt om de lät bli sådant.

Jag är inte alls missnöjd med att regeringen har tagit tid på sig, ty jag förutsätter att denna tid har använts för att penetrera möjligheterna att skaffa arbete där uppe. Även för dem, för vilka det är mycket väsentligt att Vindelälven inte utbyggs, är det en prövning att veta att stor arbetslöshet råder och att möjligheterna att i fortsättningen trygga befolkningens sysselsättning är mycket små. Därför ger mig det svar, som jordbruksministern i dag har lämnat, en förhoppning om att frågan skall lösas så att båda opinionerna kan tillgodoses, både den för vilken Vindeläl-

Svar på fråga ang. användningen av kemiska bekämpningsmedel vid odling av grönsaker

vens bevarande är en mycket viktig angelägenhet och den som ser sysselsättningsfrågorna som det mest närliggande. Jag skulle vara glad, om man renodlade denna debatt till att gälla Vindelälven. Låt oss se jordbruksministrernas vänliga ansikte som hoppingsivande för en lösning, som vi alla kan vara tillfreds med!

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag vill varmt instämma med fru Eriksson i Stockholm, när hon säger sig utgå ifrån att regeringen skall nå fram till en lösning som innebär att man både undviker att bygga ut Vindelälven och klarar sysselsättningsproblemen. Det är ju om Vindelälvsförhållandena jag hela tiden har talat.

Jordbruksministern lät undfalla sig att han ansåg att jag talade strunt. Men jag har ju här uttryckt samma mening som chefen för naturvårdsverket och för övrigt hela verket har uttryckt. Jag hoppas verkligen att fru Eriksson i Stockholm, som uppenbarligen har samma mening, inte känner sig särskilt irriterad av att den uttrycks även av representanter för den politiska oppositionen.

Jordbruksministern säger att regeringen inte har haft några två år på sig. Nej, formellt inte. Det besked som riksdagen lämnade för två år sedan var dock klart och borde ha föranlett regeringen att i sin planering inrikta sig mindre på vattenkraftens utbyggnad och mer på den rad av alternativa utvägar som tiden här inte tillåter mig att gå in på.

På en punkt vill jag instämma med jordbruksministern och uttrycka min tillfredsställelse över vad han sade; det tycktes mig vittna om en energi beträffande miljövärden som inte på alla punkter har kommit fram i den proposition som riksdagen behandlar. Vi kommer att få många test cases, sade jordbruksministern. De anföranden som hål-

lits av representanter för den politiska oppositionen tycker jag borde ge jordbruksministern ett vittnesbörd om att han kan räkna med oppositionens stöd. Får jag då till slut tillåta mig att ge honom rådet: Börja dessa test cases med Vindelälven, som diskussionen i dag gäller!

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! För att mitt sätt att uttrycka mig inte skall ge anledning till vidare missförstånd vill jag tala om att jag inte karakteriserade herr Wedéns inlägg som sådant som struntprat; det var enbart uppgiften om att vi hade hållit på i två år som jag gav den beteckningen, och den måste jag vidhålla.

Jag vill framhålla att det inte är underligt att denna fråga har tagit litet tid. Vad är det egentligen som vi skall ta ställning till? Jo, det är de praktiskt taget största regleringar som ägt rum i vårt land. Regeringen tillmätte för något år sedan frågan så stor betydelse att den utnyttjade vattenlagens möjligheter att ta över ärendet från vattendomstolen. Det är första gången som regeringen skall ta ställning till en hel älvs utbyggnad, och det är inte en fråga, mina damer och herrar, som man avgör på en förmiddag.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. användningen av kemiska bekämpningsmedel vid odling av grönsaker

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Oskarson har frågat mig om jag planerar några ytterligare kontrollåtgärder angående använ-

Svar på fråga ang. användningen av kemiska bekämpningsmedel vid odling av grönsaker

dande av kemiska bekämpningsmedel vid odling av sådana grönsaker som är avsedda för konsumtion i oförädlad skick och om åtgärder kan förväntas för att minska användningen av giftiga preparat vid dessa odlingar.

Det är naturligtvis ytterst angeläget att användningen av kemiska bekämpningsmedel vid bl. a. grönsaksodling regleras på ett sådant sätt att förgiftningsriskerna undviks. Åtgärder i denna riktning vidtas också. Giftnämnden beslutade i mars i år att inte efter den 1 januari 1970 tillåta användning av DDT och vissa andra klorerade kolväten som bekämpningsmedel i Sverige. Forskning för att få fram alternativa bekämpningsmetoder pågår. För att effektivt kunna bekämpa skadeinsekter inom grönsaksodlingen kan vi dock för närvarande inte klara oss utan kemiska bekämpningsmedel. Jag vill emellertid erinra om att giftnämnden — då man tillåter att giftiga preparat används — föreskriver villkor för användningen. Bl. a. brukar bestämmelser meddelas om användningsområde, försiktighetsmått vid användningen samt om karenstid, d. v. s. viss minimitid mellan behandling och skörd. De giftigaste medlen får vidare endast användas av personer med särskild behörighet. Jag kan dessutom nämna att livsmedelslagstiftningen föreskriver att bestämmelser skall meddelas om de högsta kvarvarande rester av bekämpningsmedel som får förekomma i livsmedel. Jag vill vidare nämna att livsmedelsstadgekommittén överväger frågan om kontroll av bekämpningsmedelsrester vid import av frukt och grönsaker.

Med hänsyn till den ganska långtgående kontroll av användningen av kemiska bekämpningsmedel som redan finns och till att frågan om kontroll vid importen övervägs av nämnda kommitté anser jag inte att några särskilda åtgärder från min sida är påkallade för närvarande.

Vidare anförde:

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret. Jag tycker att svaret andas en positiv inställning till problemet, och det är jag tacksam för. Jag är medveten om att det både finns noggranna bestämmelser vad det gäller villkoren för användningen, användningsområde och karenstid och att det ställs särskilda krav på de personer som skall använda dessa bekämpningsmedel. Min fråga gällde emellertid kontrollen. Hur kontrollerar man att dessa villkor och bestämmelser verkligen uppfylls?

Som statsrådet vet finns det noggranna bestämmelser angående kontroll vid saluförandet av animaliska produkter. I fråga om grönsaker finns det ännu inga motsvarande bestämmelser. Detta är anledningen till att jag frågat, huruvida statsrådet planerar några åtgärder på frukt- och grönsaksområdet.

Statsrådet framhåller i sitt svar, att livsmedelsstadgan föreskriver att bestämmelser skall meddelas om de högsta kvarvarande rester av bekämpningsmedel som får förekomma i livsmedel. Det är också riktigt. Men det föreligger ju ingen skyldighet för producenten att vid saluförandet redovisa om bekämpningsmedel använts, vilka medel det i så fall gäller och i vilken utsträckning de använts. Inte heller finns det några uppgifter som klargör för konsumenterna huruvida det utövats någon kontroll eller inte.

Konsumenterna själva har ingen möjlighet att bedöma den saken och är därför mycket intresserade av att vi på detta område får något slags »varudeklaration».

Jag är tacksam för vad statsrådet sade beträffande de utländska frukterna och grönsakerna. Dessa utgör det stora problemet, eftersom vi inte har någon uppfattning om vilka bekämpningsmedel som

Svar på fråga ang. användningen av kemiska bekämpningsmedel vid odling av grönsaker

används i de olika länderna vid odlingen och för att höja hållbarheten och om någon kontroll äger rum.

Även om dessa gifter inte ger utslag med detsamma, vet vi dock praktiskt taget ingenting om vilka följder det kan få om de under en längre tid upplagras i människokroppen.

Herr talman! Jag vill än en gång tacka för svaret och poängtera att jag hade önskat att statsrådet där hade uttryckt litet mer klara tankegångar om nödvändigheten av en kontroll på detta område, och hur man arbetar för genomförandet av en sådan.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! Jag tycker nog att tankegångarna i svaret var tämligen klara.

Hälsovårdsnämnderna har skyldighet att utöva den fortlöpande kontrollen på detta område. Man kan emellertid aldrig genom en lagstiftning helt undvika vare sig medvetna lagöverträdelser eller olyckshändelser. Sådana inträffar på alla områden som är föremål för lagstiftning. Det har på detta område nyligen förekommit ett par fall som föranlett polisingripanden, och polisen utreder för närvarande huruvida det i dessa fall funnits för mycket gifter i grönsakerna.

Får jag sedan bara lämna ett par uppgifter som kan lugna allmänheten.

Statens växtskyddsanstalt har gjort en stor undersökning, som ännu inte är publicerad, angående förekomsten av organiska fosforföreningar i frukt, grönsaker och rotfrukter från svensk handel. Denna undersökning omfattar åren 1964—1968. I 8,5 procent av proverna har man kunnat påvisa förekomsten av rester av organiska fosforföreningar. Men i endast fyra av 2 396 fall har det varit fråga om värden som överskridit den högsta tillåtna restmängden.

När vi beslutade att förbjuda DDT, bestämde vi oss också för att bedriva

forskning för att få fram alternativa bekämpningsmedel mot insekter. 130 000 kronor har anvisats till växtskyddsanstalten för att bedriva sådan forskning.

I mitt svar har jag framhållit att livsmedelsstadgekommitténs förslag säkerligen skall ge oss ytterligare instrument för att komma till rätta med dessa problem.

Herr **OSKARSON** (m):

Herr talman! Den omständigheten att det förekommit polisingripanden som har visat sig vara befogade talar för att det skulle vara önskvärt med en kontroll. Det är gott och väl att det rör sig om ett fåtal sådana fall, men detta utgör ingen garanti för att det inte finns många fall som undgått ingripande.

Jag är medveten om att detta problem inte kan lösas enbart genom lagstiftning. Olyckshändelser inträffar och kan komma att inträffa. Men som jag sade tidigare skulle jag ha önskat att statsrådet mera bestämt hade angivit riktlinjer för hur man tänker åstadkomma betryggande kontrollåtgärder på detta område.

Undersökningen från statens växtskyddsanstalt är intressant och kan säkert bidra till att öka både förståelsen och kunskaperna och också ange riktlinjer för hur vi skall arbeta i fortsättningen för förbättrade kontrollmöjligheter.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! Får jag helt kort framhålla att jag självfallet inte kommer att falla livsmedelsstadgekommittén i ämbetet. För övrigt är denna kommitté tillsatt av socialministern.

Vidare vill jag påpeka att Sverige är det första land i världen som beslutat förbjuda användning av DDT, ett tecken på att vi är energiska när det gäller att komma till rätta med dessa problem.

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Jag är tacksam för att statsrådet arbetar med energi på dessa frågor och jag hoppas att statsrådet kommer att vara lika energisk när det gäller att snart komma fram till ett positivt resultat.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Justerades protokollet för den 6 in-
nevarande maj.

§ 8

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 108, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Liberia för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet.

§ 9

Forskarutbildning och
forskarkarriär m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående forskarutbildning och forskarkarriär m. m. jämte motio-
ner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till statsutskottet.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 (bilaga 10, punkterna E 30, E 42 och E 43) beräknat medel för de ändamål som avsåges med nedanstående anslag, hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 31 under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 7 mars 1969 föreslagit riksdagen att, såvitt nu var i fråga, dels godkänna de riktlinjer för forskarutbildning och forskarkarriär m. m. som förordats i statsrådsprotokollet, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om grupplivförsäkring för innehavare av doktorandstipendium, dels för budget-

året 1969/70 under åttonde huvudtiteln anvisa till Vissa kostnader för reformerad forskarutbildning m. m. ett förslagsanslag av 3 878 000 kr., till Särskilda åtgärder för forskarutbildning ett anslag av 3 400 000 kr. och till Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier ett reservationsanslag av 10 212 000 kr.

Propositionen nr 31 innehöller även förslag till förordning om ändring i studiemedelsförordningen den 4 juni 1964 (nr 401) och förslag om anvisande under nionde huvudtiteln av anslag till Vissa kostnader för doktorandstipendier vid jordbrukets högskolor. Propositionen hade i vad avsåge ändringen i studiemedelsförordningen behandlats av andra lagutskottet i dess utlåtande nr 55 samt i vad avsåge anslag under nionde huvudtiteln hänvisats till jordbruksutskottet och behandlats i dess utlåtande nr 20.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 985 av herr *Blomquist* och II: 1136 av herr *Nordstrandh*,

dels de likalydande motionerna I: 986 av herr *Gösta Jacobsson m. fl.* samt II: 1133 av fröken *Ljungberg* och herr *Oskarson*,

dels de likalydande motionerna I: 987 av herrar *Thorsten Larsson* och *Nils Nilsson* samt II: 1134 av herr *Mattsson m. fl.*, vari bl. a. hemställts att riksdagen måtte vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 31 i skriftelse till Kungl. Maj:t

1. uttala att fyra år måtte eftersträvas som normalstudietid för avläggande av doktorsexamen men att viss avvikelser från nämnda studietid finge tillåtas på i motionerna angivna grunder,

3. anhålla om utredning av frågan om utformandet av en forskarkarriär som vore anpassad till den nya forskarutbildningen och som medgäve ett bi-

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

behållande av forskningsvolymen i minst nuvarande omfattning på i motionerna anförda grunder,

— — — — —
dels de likalydande motionerna I: 988 av herr Lidgard och II: 1138 av herr Nordstrandh m. fl.,

dels de likalydande motionerna I: 989 av herr Lidgard och II: 1135 av herr Nordstrandh m. fl.,

dels de likalydande motionerna I: 990 av herr Virgin m. fl. och II: 1131 av herr Holmberg m. fl., vari hemställts att riksdagen måtte

1. besluta att studietiden fram till doktorsexamen **borde kunna varieras i** enlighet med vad i motionerna anförts, att doktorandstipendier borde utgå under den tid som ansvarigt lokalt organ ansåge erforderlig för doktorsexamen samt att en i princip obligatorisk licentiatexamen infördes efter cirka två års studier med dispensmöjligheter för doktorander som direkt siktade på doktorsexamen,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsam översyn av forskarkarriären, om en översyn av professorernas uppgifter inom utbildning och forskning samt arbetsförhållanden och om förslag om ökade resurser till forskarutbildning och forskarhandledning efter skyndsam analys, genomförd av berörda myndigheter, om det reella resursbehovet,

dels de likalydande motionerna I: 991 av herr Wirtén m. fl. och II: 1132 av herr Källstad m. fl., vari hemställts att riksdagen måtte

A. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag beträffande det fortsatta reformarbetet i fråga om bl. a. möjligheterna att öka flexibiliteten i forskarutbildningen, metoderna för urvalet av de studerande som skulle släppas fram till forskarutbildning, behovet och konstruktionen av en mellanexamen, möjligheterna att i ökad utsträckning avlasta forskarna genom biträde av kvalificerad personal samt

planering för en successiv ökning av resurserna för handledning,

B. uttala

1. att en fortsatt successiv ökning av resurserna för handledning inom forskarutbildning vore ofrånkomlig,

2. att vid undervisningen utrymme borde beredas även för den som vill bedriva studier utan att vara antagen som doktorand,

3. att möjlighet borde finnas för innehavare av assistent- eller amanuens-tjänst till en i vissa fall mer än ettårig förlängning av den eljest fyraåriga utbildningen,

4. att doktorandstipendium borde kunna utgå under hela den tid som beräknades åtgå för erhållande av doktorsexamen,

5. att under en övergångstid äldre nästan färdiga licentiander och doktorander icke borde tvingas gå över till det nya systemet,

6. att möjligheterna att inrätta särskilda forskarprofessorer i ökad utsträckning borde utnyttjas,

C. 1. till Särskilda åtgärder för forskarutbildning för budgetåret 1969/70 under åttonde huvudtiteln anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 1 000 000 kr. förhöjt anslag av 4 400 000 kr.,

2. till Vissa kostnader för reformerad forskarutbildning m. m. för budgetåret 1969/70 under åttonde huvudtiteln anvisa erforderliga medel för 70 nya extra ordinarie forskarassistenttjänster,

dels motionen II: 1137 av herr Nordstrandh, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala, att tidsåtgången för avläggande av den nya doktorsexamen icke ovillkorligen skulle begränsas till fyra år utan — under alla förhållanden tills erfarenhet vunnits av ett hårt bundet systems verkningar — med generell flexibilitet kunna utmätas från fall till fall,

dels motionen II: 1139 av fru Ryding och herr Hermansson, vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

proposition nr 31 i princip uttalade sig för att nuvarande licentiatexamen och doktorsgrad ersattes med en doktorsexamen med starkt begränsad utbildningstid, varvid dock reformens ikraftträdande uppsköttes så att institutionerna och de yngre forskarna själva kunde medverka i utformningen av förslag till studieplaner, varigenom flexibilitet i studietiden medgäves,

att riksdagen gäve Kungl. Maj:t i uppdrag att utforma ett förslag till studiefinansiering som motsvarade i moti-onen ställda krav, samt

att riksdagen gäve Kungl. Maj:t i uppdrag att på grundval av diskussion med och synpunkter från de direkt berörda vid universiteten återkomma med konkreta förslag rörande resursfördelningen till forskarutbildningen, varvid forskarutredningens förslag om en fast relation mellan doktorander och handledare i princip borde accepteras.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte beträffande studietiden för avläggande av doktors-examen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 987 och II: 1134, I: 990 och II: 1131, I: 991 och II: 1132 samt II: 1137, de sex förstnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, godkänna vad som förordats i statsrådsprotokollet,

2. att riksdagen måtte beträffande assistenters och amanuensers studietid för avläggande av doktorsexamen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 991 och II: 1132, såvitt nu var i fråga, godkänna vad som förordats i statsrådsprotokollet,

3. att riksdagen måtte

a. avslå motionerna I: 990 och II: 1131 i vad de avsåge en obligatorisk licentiatexamen,

b. avslå motionerna I: 991 och II: 1132 i vad de avsåge utredning och förslag beträffande det fortsatta reformarbetet i fråga om behovet och konstruktionen av en mellanexamen,

4. att riksdagen måtte beträffande tidpunkten för ikraftträdandet av nya bestämmelser för forskarutbildning med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 1139, såvitt nu var i fråga, godkänna vad som förordats i statsrådsprotokollet,

5. att riksdagen måtte beträffande äldre licentanders och doktoranders övergång till det nya utbildningssystemet med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 991 och II: 1132, såvitt nu var i fråga, godkänna vad som anförts i statsrådsprotokollet,

6. att riksdagen måtte beträffande utrymme i undervisningen för den som vill bedriva studier utan att vara antagen till doktorand med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 991 och II: 1132, såvitt nu var i fråga, godkänna vad som förordats i statsrådsprotokollet,

7. att riksdagen måtte beträffande den tid under vilken doktorandstipendium enligt det nya systemet skulle få innehas med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 990 och II: 1131 samt I: 991 och II: 1132, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad som anförts i statsrådsprotokollet,

8. att riksdagen måtte beträffande förordnandetidens längd för docenter och möjligheten att erhålla omförordnanden med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 985 och II: 1136 samt I: 986 och II: 1133, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad som anförts i statsrådsprotokollet,

9. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 986 och II: 1133 om förändring av samtliga forskardocenttjänster och vissa docenttjänster till ordinarie tjänster som biträdande professor samt om anvisande av medel för täckande av kostnaderna för en dylik förändring,

10. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 985 och II: 1136 i vad de av-

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

såge ändrad tjänstebenämning för kliniska lärare,

11. att riksdagen måtte beträffande ändring av tjänstebenämningen för laboratorer m. fl. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 987 och II: 1134, såvitt nu var i fråga, godkänna vad som anförts i statsrådsprotokollet,

12. att riksdagen måtte beträffande utnyttjandet av universitetslektorer i forskarhandledningen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 989 och II: 1135 godkänna vad som anförts i statsrådsprotokollet,

13. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 988 och II: 1138 om inrättande av forskarassistenttjänster,

14. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 991 och II: 1132 i vad de avsåge inrättande av forskarprofessorer,

15. att riksdagen måtte godkänna de riktlinjer i övrigt för forskarutbildning och forskarkarriär m. m. som förordats i statsrådsprotokollet,

16. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om grupplivförsäkring för innehavare av doktorandstipendium,

17. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 987 och II: 1134 samt I: 990 och II: 1131, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om fortsatta överväganden i fråga om forskarkarriären,

18. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 987 och II: 1134 i vad de avsåge doktorandernas frihet att välja avhandlingsämne och forskningsmetoder,

19. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 990 och II: 1131, I: 991 och II: 1132 samt II: 1139, samtliga motioner i vad de avsåge utredning och förslag om resurserna för forskarutbildningen, ävensom motionerna I: 991 och II: 1132, i vad de avsåge ett uttalande att en fortsatt successiv ökning av nämnda resurser är ofrånkomlig,

20. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 990 och II: 1131 i vad de avsåge en översyn av professorernas uppgifter inom utbildning och forskning samt arbetsförhållanden,

21. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 991 och II: 1132 i vad de avsåge utredning och förslag beträffande det fortsatta reformarbetet i fråga om metoderna för urvalet av studerande och avlastande av forskarna genom biträde av kvalificerad personal m. m.,

22. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1139 i vad den avsåge förslag till studiefinansiering,

23. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 991 och II: 1132, i vad de avsåge medelsanvisningen, för budgetåret 1969/70 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa

a. till Vissa kostnader för reformerad forskarutbildning m. m. ett förslagsanslag av 3 878 000 kr.,

b. till Särskilda åtgärder för forskarutbildning ett anslag av 3 400 000 kr.,

24. att riksdagen måtte till Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier för budgetåret 1969/70 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 10 212 000 kr.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande *studietiden för avläggande av doktorsexamen* av herrar *Per Jacobsson* (fp), *Ottosson* (m), *Nyman* (fp), *Wallmark* (m), *Thorsten Larsson* (cp), *Wirtén* (fp), *Bohman* (m), *Mattsson* (cp), *Nordstrandh* (m), *Källstad* (fp), *Sjönell* (cp) och *Westberg* i Ljusdal (fp), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen måtte beträffande studietiden för avläggande av doktorsexamen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 987 och II: 1134, I: 990 och II: 1131, I: 991 och II: 1132 samt II: 1137, de sex förstnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, godkänna vad reservanterna förordat;

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

2. beträffande *assistenters och amanuensers studietid för avläggande av doktorsexamen* av herrar *Per Jacobsson* (fp), *Ottosson* (m), *Nyman* (fp), *Wallmark* (m), *Thorsten Larsson* (cp), *Wirtén* (fp), *Bohman* (m), *Mattsson* (cp), *Nordstrandh* (m), *Källstad* (fp), *Sjönell* (cp) och *Westberg* i Ljusdal (fp), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen måtte beträffande *assistenters och amanuensers studietid för avläggande av doktorsexamen* i anledning av motionerna I: 991 och II: 1132 som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört;

3. beträffande införandet av en *mellanexamen* av herrar *Ottosson*, *Wallmark*, *Bohman* och *Nordstrandh* (samtliga m), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 990 och II: 1131 samt I: 991 och II: 1132, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om införande av en mellanexamen;

4. beträffande *resurserna för den föreslagna reformens genomförande* av herrar *Per Jacobsson* (fp), *Ottosson* (m), *Nyman* (fp), *Wallmark* (m), *Thorsten Larsson* (cp), *Wirtén* (fp), *Bohman* (m), *Mattsson* (cp), *Nordstrandh* (m), *Källstad* (fp), *Sjönell* (cp) och *Westberg* i Ljusdal (fp), som ansett att utskottet under 19 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 990 och II: 1131, I: 991 och II: 1132 samt II: 1139, samtliga motioner i vad de avsåge utredning och förslag om resurserna för forskarutbildningen, ävensom med bifall till motionerna I: 991 och II: 1132, i vad de avsåge ett uttalande att en fortsatt successiv ökning av nämnda resurser vore ofrånkomlig, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört;

5. beträffande *medelsanvisningen* för

nästa budgetår av herrar *Per Jacobsson* (fp), *Ottosson* (m), *Nyman* (fp), *Wallmark* (m), *Thorsten Larsson* (cp), *Wirtén* (fp), *Bohman* (m), *Mattsson* (cp), *Nordstrandh* (m), *Källstad* (fp), *Sjönell* (cp) och *Westberg* i Ljusdal (fp), som ansett att utskottet under 23 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 991 och II: 1132, i vad de avsåge medelsanvisningen, för budgetåret 1969/70 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa

a. till Vissa kostnader för reformerad forskarutbildning m. m. ett förslagsanslag av 4 978 000 kr.,

b. till Särskilda åtgärder för forskarutbildning ett anslag av 4 400 000 kr.;

6. beträffande *utnyttjandet av universitetslektorer i forskarhandledningen* av herr *Nordstrandh* (m), utan angivet yrkande.

Herr TALMANNEN yttrade:

Överläggningen rörande statsutskottets utlåtande nr 93 må omfatta jämväl andra lagutskottets utlåtande nr 55 och jordbruksutskottets utlåtande nr 20, men yrkanden beträffande sistnämnda utlåtanden framställes först sedan desamma föredragits.

Statsutskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Kungl. Maj:ts proposition nr 31 angående forskarutbildning och forskarkarriär rymmer flera oklarheter. Den är i långa stycken ett halvfabrikat, en halvmesyr. De reformer som föreslås i propositionen gäller i stor utsträckning inte bara forskarutbildningen, utan hela den högre akademiska utbildningen ovanpå universitetens treåriga grundexamen, särskilt vad beträffar de filosofiska fakulteterna.

Propositionen lägger fast regler för studietid, studiernas inriktning och fi-

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

nansiering under ordinarie studietid på ett sätt som kommer att avse ett stort antal studerande som inte kan få särskild forskarutbildning och till stor del inte ens siktar på en sådan forskarutbildning. Det gäller de studerande som vill ta en väsentlig påbyggnad av de akademiska studierna ovanpå grundexamen utan att sikta på en egentlig forskarkarriär.

Enligt min mening borde frågan om tillrättaläggandet av sådana studier vid sidan av dem som syftar till en forskarkarriär ha ägnats en större uppmärksamhet än som har skett i propositionen, där denna fråga berörs bara i förbigående. Dessa studerande är nästan helt bortglömda. De får lov att studera, men utan handledning och utan stipendier.

Regeringen och utskottets majoritet har uttalat, att studietidens längd normalt skall vara fyra år. Vi har i reservationerna 1 och 2 talat om att en större flexibilitet bör eftersträvas. Man kan inte, menar jag, utan olägenhet standardisera forskarutbildningen hårt. Ökade krav på bredd i kunskaperna kommer att ställas av samhällsutvecklingen, och vi har därför förordat att utbildningstiden görs mer flexibel än vad som förutsättes i propositionen. Vi har också uttalat att en mer än ettårig förlängning för personer med amanuens- och assistenttjänster bör komma till stånd.

Det bör finnas möjligheter att relativt generöst bedöma de fall som kan väntas uppkomma då doktorander önskar ta utbildningsresurser i anspråk längre tid än fyra år. Skälen är flera, men jag skall bara nämna tre: för det första svårigheterna att göra en realistisk tidsplan för en individuell utbildning, för det andra att ett vetenskapligt avhandlingsarbete får sådan omfattning och sådan svårighetsgrad, att det måste vara vanskligt att i förväg bedöma dessa faktorer, och för det tredje den enskilde forskarens personliga läggning. Med en

hård bundenhet till tidsregeln riskerar man både en försämring av den forskning som doktoranderna bedriver och en minskning av den totala forskningsvolymen. Även om man ställer upp fyraårsregeln som ett riktmärke — och det gör också utskottet — måste en mycket större flexibilitet medges än som förutsätts i propositionen.

Jag vill tillägga, att efter fyra års högre studier ett flertal forskare uteslängs från doktorandstipendier, nämligen de som inte är fullt färdiga. Jag skulle mycket väl kunna tänka mig att forskningsråden eller någon annan institution får särskilda resurser till förfogande för att efterprövningmöjliggöra ostört arbete för en forskare med avhandlingens färdigställande under ett femte eller undantagsvis ett sjätte år.

I fråga om metoderna för urvalet uppenbarar sig speciella svårigheter. Det gäller att välja ut de studerande som efter avlagd grundexamen skall släppas fram till forskarutbildning och erhålla särskild handledning och ett betydande doktorandstipendium. De får 10 750 kronor plus studiemedlens bidragsdel på 1 750 kronor plus de lånemöjligheter på omkring 6 000 kronor som finns enligt studiemedelsförordningen. Å andra sidan måste studerande utestängas trots att de har formella kvalifikationer. Det är anmärkningsvärt, tycker jag, att departementschefen inte tar upp detta urvalsförfarande till närmare diskussion.

För forskarutbildning erfordras en omfattande handledning från kompetenta lärares sida, men eftersom bara ett begränsat antal nya tjänster ställs till utbildningsväsendets förfogande kommer inte handledningskapaciteten att räcka till. Det är därför som det uppkommer dessa två kategorier: de som får privilegiet att erhålla handledning och de som inte får det. De som tillhör den andra gruppen har visserligen lov att studera vidare, och de kan

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

försöka avlägga doktorsexamen, men de går miste inte bara om handledningen utan också om doktorandstipendiet. Jag tycker det inger allvarliga betänkligheter att man måste företa en sådan indelning i två studiegrupper på grund av prestationerna under studier för grundexamen. Det betyder att de 120 poängen för fil. kand. kommer att i hög grad bli avgörande. Kanske kommer t. o. m. det avhandlingsarbete som skall utföras för grundexamen att bestämma om vederbörande skall få ta i anspråk handledning och stipendier.

Det är egendomligt att detta urvalsproblem ägnas så liten uppmärksamhet sedan regeringens begränsning av handledningsresurserna gjort en ransonering och ett urval ofrånkomliga. Mycket talar för att valet bör träffas senare, t. ex. efter två års högre studier, alltså utöver de tre åren till grundexamen.

Det är detta som gör att tanken på en mellanexamen har förts fram. Den berörs i propositionen men på ett ganska flyktigt sätt. Starka skäl talar onekligen för en sådan examen, inte minst med hänsyn till dem som inte tänker bli forskare. Det är också vida mindre svårt att efter fem år bedöma förutsättningarna för egentligt forskningsarbete bland dem som siktar på en forskarkarriär.

Vi i folkpartiet har inom utskottet med tvekan gått med på en kompromisskrivning som innebär att socialdemokraterna betygar att regeringen har samma inställning till det stora behovet av en utredning om en sådan examen som vår motion uttrycker. Det tyckar jag är ett förpliktande uttalande.

Utskottet framhåller att det inte finns någon principiell meningskiljaktighet i fråga om mellanexamen, och departementschefens uttalande anger att de fortsatta övervägandena, som förutsättes, inom ett eller kanske flera områden kan leda till ett beslut om en utbildningsgång som utmynnar i en sär-

skild yrkesinriktad examen efter grundexamen. Utskottet understryker att nämnda överväganden bör komma till stånd snarast.

Jag vill särskilt fästa uppmärksamheten på denna skrivning, som vi inom folkpartiet alltså har gått med på. Vi är villiga att en kort tid avvakta resultatet av att socialdemokraterna delar vår uppfattning — vilket är en glädjande överraskning, eftersom propositionen är så ointresserad av dessa saker — men vi förbehåller oss rätt till en kraftig kritik, om inte regeringen skyndsamt tar upp frågan om inrättande av en ny examen av angivet slag och därvid vidgar frågan till att gälla den högre utbildningen för dem som inte eftersträvar eller inte lämpar sig för en forskarkarriär. Det heter ju också i utskottsutlåtandet att nämnda överväganden bör komma till stånd snarast.

Jag sade inledningsvis att propositionen är i långa stycken ett halvfabrikat inom forskningsdelen; det är försummelser beträffande andra delen av den högre utbildningen vid universiteten som nu presenteras av regeringen. Vi inom folkpartiet begär ett mera omfattande grepp på väsentliga punkter, men vi anser det vara angeläget att reformarbetet kommer i gång. Vi accepterar därför viktiga sidor av förslaget, som vi tror är motiverade av de framtida förutsättningarna och forskningens behov. På grund av bristerna och ofullständighet blir det emellertid liksom i fråga om UKAS eller PUKAS, till stor del en reform på försök. Redan nästa år måste, menar jag, regeringen kunna visa viktiga resultat av det fortsatta arbetet, visa att det nu är fråga om en första etapp på vägen.

Vad sedan beträffar forskarkarriären har statsrådet Palme nöjt sig med att föreslå en del smärre ändringar av det nuvarande systemet. Docenterna måste ha små anspråk på trygghet, om de är nöjda med möjlighet till förlängd för-

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

ordnande utöver de sex å sju år som hitills varit en maximitid för dem. Där- emot kan de nuvarande forskardocenterna skatta sig lyckliga, som blir innehavare av personliga, inte tidsbegränsade tjänster. Men ändå kommer det att inträffa ganska ofta tror jag, att forskare, som närmar sig 40-årsåldern, måste söka sig ett nytt yrke, och otryggheten kommer nog alltså att bestå i rätt stor utsträckning.

En genomtänkt och systematisk planerad utbildningsgång skall skapas för varje doktorand enligt propositionen, vilket utskottet också har gått med på, och det låter ju höra sig. Men tillåt mig betvivla att det under de närmaste åren skall kunna byggas upp en organisation, som fyller de krav doktoranderna har rätt att ställa. Man blir en aning betänksam när man finner att för denna upprustning disponeras bara 8,7 miljoner kronor under nästa budgetår. Hela anslaget till den högre utbildningen och forskningen uppgår i finansminister Strängs budget till drygt 1 miljard kronor. Jämfört med den siffran ter sig det anslag som jag nu nämnde på 8,7 miljoner till denna forskarreform som en spottstyver.

Forskarutredningen misslyckades ju med att finna en acceptabel lösning vad beträffar forskarkarriären, och statsrådet Palme tvingas att vara ännu blygsammare i sina anspråk. Detta förefaller vara ett svårt dilemma för regeringen för närvarande. Utrymmet för nya reformer är mycket blygsamt, men regeringen måste visa sin handlingskraft, den måste ge intryck av att de förslag som läggs fram är mera genomgripande än vad som egentligen är fallet.

I fråga om forskarkarriären har vi i utskottet enats om att skriva beträffande en översyn av denna karriär, att det finns skäl för att man allteftersom erfarenhet vinnas av det nya systemet fortgående överväger frågan om forskarkarriärens utformning. Denna utskottets uppfattning bör riksdagen ge till

känna som sin mening för Kungl. Maj:t utan att uttala sig om formen för en översyn. Jag vill alltså särskilt trycka på detta utskottets enhälliga uttalande i fråga om översynen av forskarkarriären.

Om jag får dröja ett ögonblick till vid resursfrågan vill jag säga, att jag har fått uppgift om att enligt statistiska centralbyråns beräkningar för 1967 var antalet elever per handledare cirka 20 vid humanistisk och samhällsvetenskaplig fakultet. Som ett extremt exempel kan nämnas att pedagogiska institutionen i Uppsala, där 150 doktorander och licentiander har tillgång till två handledare, som dessutom skall undervisa och handleda på trebetygsnivå. Man kan här jämföra med forskarutredningens bedömning, att fem å sex elever per handledare borde vara ett maximum. En snabb och kraftig ökning av resurserna för såväl undervisning som handledning anser jag vara nödvändig för att den föreslagna reformen skall kunna genomföras. Vi har också i en reservation uttalat oss i den riktningen. Därvid behövs i första hand ett ökat antal docent- och professorstjänster.

Sker inte en sådan resursförstärkning kan en stor del av de nuvarande licentianderna och doktoranderna inte beredas plats i den nya spärrade forskarutbildningen. För forskarutbildning står i dag enligt uppgift 913 stipendier till förfogande och satt i relation till antalet aktiva doktorander och licentiander som är över 7 000 måste antalet stipendier betecknas som synnerligen lågt. Den kraftiga tillströmningen av studerande till universitet och högskolor medför sannolikt att allt fler kommer att vilja fortsätta med forskarutbildning, en utveckling som samhället naturligtvis inte bör bromsa. I propositionen föreslås en ökning med 50 stipendier för det kommande budgetåret. Enligt min mening är en snabbare utbyggnad nödvändig för att urvalet till forskarutbildning inte skall bli för

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

snävt och för att garantera den nödvändiga forskarvolymen i framtiden.

Herr talman! Jag skulle slutligen i anslutning till vad som uttalats av institutionen för statskunskap vid Stockholms universitet vilja understryka det jag yttrade i början av mitt anförande, nämligen att det finns flera oklarheter i propositionen. I en reform av den ifrågakaraktären måste det vara ett ovillkorligt krav att all möjlig hänsyn tas till dem som befinner sig i skarven mellan det nya och det gamla systemet. En minimitid för avläggande av licentiatexamen under uppehållande av amanuensstjänst beräknas vara tre och ett halvt å fyra år, kanske ytterligare något år. Det innebär att det inte, i motsats till vad som förutsetts i propositionen, finns möjligheter att under övergångstiden slutföra licentiatstudier för dem som aktivt påbörjat sådana under innevarande läsår. För den som i dag innehar tjänst som amanuens eller assistent och som inte vill övergå till den nya studieordningen är det mycket osäkert om nytt förordnande kan erbjudas till hösten. För denna kategori är det inte heller möjligt att erhålla licentiatstipendium då sådant bara kan utdelas till sådana som tidigare innehåft stipendier.

Klarare uttryckt innebär detta att ett icke oväsentligt antal licentiatstuderande med fyra månaders varsel ställs utan ekonomiska möjligheter att slutföra en utbildning som påbörjats för ett till tre år sedan. Alternativet att genom arbete utanför universitetet finansiera sina studier kan inte anses ligga i linje med den önskan som uttrycks i propositionen om en snabb examination av de nu aktiva licentianderna. Man borde väl kunna tänka sig att övergångstiden förlängs något och att licentiat under hela denna tid ges samma möjligheter som hittills med avseende på både innehav av assistent- och amanuensstjänster liksom att de också skall kunna söka och erhålla licentiatstipendier.

Propositionen ger inte heller någon vägledning hur den nya doktorsexamen meritmässigt skall bedömas jämfört med den nuvarande. Hur kommer för övrigt prövningen av licentiatexamen att ske? Kommer t. ex. en tio år gammal examen att betraktas som helt värdelös som grundval för intagningen till forskarutbildningen och kommer bara sådana licentiatier som fått A att anses lämpliga för en fortsatt utbildning och kan detta i så fall anses vara en vettig avgränsning? Är en licentiat som fått AB eller a i slutbetyg mindre lämplig än en begåvad trebetygsstudent att infogas i den nya forskarutbildningen? Detta är några exempel på oklarheter som påvisats från studerandehåll. Kommer det som ger reformen reellt innehåll, nämligen studieplanerna, att föreligga till hösten?

Det finns alltså en hel del oklarheter som behöver röjas undan, och resurser måste också snart ställas till förfogande om inte reformen på lång sikt skall bli vad jag inledningsvis sade, en halvmejsyr och ett halvfabrikat.

I detta anförande instämde herrarna *Gustafson* i Göteborg, *Wedén*, *Strömberg*, *Mundebo*, *Löfgren*, *Larsson* i Umeå och *Antby* (samtliga fp).

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Utbildningsministerns forskarproposition har inte fått odelat positiva recensioner. Herr Palme håller väl inte på att konstruera en pappersreform? Frågar sig många oroligt. En tidning anser att propositionen ger »bilden av en regering som vill verka handlingskraftig men där allmän vaghet får fylla ut utrymmet för nya reformer». Det är mycket fränt sagt, men omdömet torde inte vara helt oberättigat. Jag återkommer i fortsättningen då och då till detta med vaghet, allmän löslighet i intentionerna och en stark förnimmelse av en ofullbordad, som är kombinerad med allmän förskjutning

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

framåt i tiden med vidtagande av konkreta åtgärder.

Jag skulle tro, att ingen betvivlar att det är finansministern som i viss mån har sett till att herr Palme råkat i klämma. Utbildningsministern själv lär dock å andra sidan inte kunna undandra sig allt ansvar. Om inte för annat bör han åtminstone hållas ansvarig för — som en lyckad formulering lyder — »det orimligt utpyntade emballage i vilket han, gammal dålig vana trogen, svept sitt lilla torftiga paket».

Som vanligt är utbildningsministern också sent ute. Spåren från UKAS förskräcker tydligen inte. Riksdagsbeslutet fattas inte ens två månader innan det skall verkställas. Övergångsbestämmelser finns inte, utan bör meddelas i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer, heter det. Osäkerheten är mycket stor hos såväl blivande handledare som blivande doktorander enligt det nya systemet.

Förslaget innebär, att man efter tre, högst fyra års grundstudier börjar en fyraårig doktorsutbildning, som i vissa fall får ta fem år. Normaltiden blir sålunda sju, den maximala tiden nio år. Jämfört med nuvarande system innebär denna utbildningsgång en betydande förkortning, så betydande att den inger farhågor för kvaliteten hos den nya doktorsprodukten. Men en sådan jämförelse är inte fullt rättvisande, det medges, eftersom det understrykes, att doktorsexamen från forskarens synpunkt inte skall betraktas som ett slutmål. Efter examen skall man under sex år kunna tjänstgöra som forskarassistent och därefter ytterligare sex, någon gång nio år som docent. Om man blir forskarassistent och docent, beror dock inte enbart på kvalifikationer, det måste framhållas, utan framför allt på tillgången på tjänster. Efter att ha innehaft docentbefattning bör vederbörande antingen ha fått en ordinarie tjänst vid någon läroanstalt eller söka sig bort från universitetet.

Bortsett från att trygghetsfaktorn genom detta förslag tyvärr inte förs något steg närmare sin lösning kan en förkortning av studietiden fram till doktoratet i och för sig vara fullt berättigad. Det är inte rimligt att ägna årtionden åt en doktorsexamen — eller doktorsgrad som det hittills har hetat.

Nedprutningen av den tid det skall få ta att uppnå doktorat är alltså högst väsentlig. Fyra år är ungefär den tid som förut åtgått för att avlägga licentiatexamen i inte alltför krävande ämnen. Ingen vill förneka, att den tid som åtgår och den möda som nedlägges för uppnående av nuvarande doktorsgrad ofta inte står i rimlig proportion till användbarheten och värdet av resultatet. Men därifrån till att fastslå en hård och bindande fyraårsregel för doktorsstudierna är steget långt.

Det kan med tillfredsställelse antecknas att propositionen gör något litet avsteg härifrån genom längre studietid för läkare, tandläkare och veterinärer, eftersom forskarutbildningen i dessa fall måste kombineras med en omfattande klinisk erfarenhet. Men det halva medgivandet tas i stor utsträckning tillbaka genom kravet på att studierna dock bör »läggas upp på ett sådant sätt att den effektiva forskarutbildningstiden blir ungefär fyra år även inom berörda ämnesråden». Teologer humanister, tekniker, naturvetare m. fl. måste däremot ovillkorligen iaktta fyraårsbegränsningen. Endast i s. k. undantagsfall får förlängning medges.

Det är egentligen bara på denna punkt — alltså när det gäller att utmäta tiden för doktorsstudierna — som herr Palme inte är vag och vankelmodig. Denna tid läses på gränsen till det omöjliga — fyra år för vanliga doktorander och därmed punkt och slut. Endast i undantagsfall tillåtes någon liten förlängning på några veckor, någon eller några månader. Så måste propositionen tydas, om man läser den rätt och inte lägger in alltför välvilliga önska-

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

de tolkningar av den. Mot detta alltför statiska och dogmatiska betraktelsesätt kan invändas, att olika forskningsprojekt som skall redovisas i avhandlingsform kan kräva olika lång tid. En på förhand helt fastlåst tid kan slå sönder, olyckligt begränsa eller helt förhindra bearbetningen av i och för sig lovande och lovvärda forskningsuppgifter. Åtminstone någon generell flexibilitet i den tillåtna tidsåtgången torde vara av nöden. Det måste också sägas, att vi i vårt utbildningsväsende saknar all erfarenhet av hur en hårt bunden utbildning av forskare verkar i praktiken.

Härtill kommer att den ökade och förbättrade handledning av blivande forskare, som skall vara en av förutsättningarna för tidsnedprutningen, inom den närmast överskådliga perioden inte får den dimensionering och den kvalitet som måste stå i paritet med forskaradepternas antal och behov. Det akademiska högstadiet lider av underförsörjning på lärare. Det förekommer att en ensam professor i dagsläget leder hundratalet eller fler licentianter och doktorander. De förstärkningar av forskarhandledningen som i propositionen ställs i utsikt torde vara helt otillräckliga, och mycket fler lär av finansiella skäl i fortsättningen inte vara att vänta. Antalet doktorander kommer troligen att ständigt öka, medan antalet forskarhandledare förblir i stort oförändrat.

Denna forskningens och forskarhandledningens vardagsverklighet talar även den för en flexibilitet i tidsåtgången för den nya doktorexamen, om denna inte kvalitetsmässigt skall löpa risken att bli mer nedbantad än vad som avses. Reformens framgång är förmodligen icke i första hand avhängig av en studietid för doktoranderna på fyra, fem eller sex år, hur viktig den synpunkten än är. Reformen beror däremot enligt mitt sätt att se i eminent grad, såsom jag redan antytt, dels på antalet tjänster av typen forskarassistenttjänster och docenturer,

dels på den handledning doktorander och forskarassistenter kan få. Den förkortade tiden fram till doktorsexamen förutsätter ju kvalificerad och effektiv handledning, som inte bör komma enbart doktorander till godo utan — det glömmes man gärna bort — jämväl forskarassistenterna. Av detta följer sålunda, att antalet handledartjänster, d. v. s. docenturer och professorer av olika grader, är av största vikt.

Om man ser på vad förslaget konkret innebär i fråga om förstärkning av olika personalkategorier, så blir man inte särskilt uppmuntrad. Statsrådet föreslår tio nya tjänster som extra biträdande professorer — extra biträdande professorer är detsamma som det vi nu kallar för extra laboratorer o. d. Leker man med siffrorna — det är en allvarlig lek — finner man att det blir ungefär en tjänst per universitet och högskola. Vidare föreslår statsrådet 20 nya docenturer, vilket innebär högst två nya tjänster per läroanstalt. Sammanlagt får vi sålunda 30 nya handledartjänster på hög nivå, vilket inte är särskilt imponerande. Antalet licentianter är just nu cirka 4 600, och det är alltså denna skara som från den 1 juli skall upphöjas till doktorander och vilkas examenstid skall förkortas genom de 30 nya handledarna på hög nivå. I förhållande till det nuvarande antalet innebär tillsättandet av de 30 nya handledarna knappt 2 procents förstärkning, har man räknat ut. Det finns kanske anledning att här tala litet skämtsamt om förstärkt handledning.

Den kanske viktigaste tjänstekategorin är, som jag ser det, forskarassistenttjänsterna. Det blir framför allt forskarassistenterna som i framtiden kommer att bestämma vår forsknings omfattning och kvalitet. I propositionen föreslås 70 nya sådana tjänster. Enligt utbildningsdepartementets redogörelse för högre utbildning och forskning i Sverige finns det just nu 218 forskarassistenttjänster vid de lärosäten som lyder under departe-

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

tementet. Det totala antalet blir sålunda, om vi nu genomför denna reform, 288. Det räcker inte — det är alldeles för litet. Här måste alltså en uppföljning ske snarast.

I inledningen till propositionen står bl. a.: »En genomtänkt, systematiskt planerad utbildningsgång skall läggas upp för i princip varje enskild doktorand. I den nya forskarutbildningen avses inslaget av metodisk undervisning och handledning öka väsentligt.» Så heter det alltså — vackert, programmatiskt. Men det låter i mina öron ihåligt, och det är också ihåligt. Alla vet, att forskarhandledningen i nuläget är helt otillräcklig. Den enklaste matematik — jag upprepar det — visar, att de 30 nya handledarna på professors- och docentnivå inte i märkbar mån kan bidra till att vi uppnår det av forskarutredningen angivna målet: en handledare på mellan fem och sju doktorander. Själva kärnan i reformen är alltså icke frisk.

Allt vad som kan finnas av forskarhandledare bör uppmobiliseras — det kräver läget. Och här kommer de nuvarande universitetslektorerna in i bilden.

Departementschefens uttalande om tjänstetypen universitetslektor som blott och bart en undervisningstjänst aktualiserar frågan om icke i en universitetslektorstjänst — innehavaren är oftast doktor eller filosofie licentiat — borde ingå möjligheter och åliggande att dels i någon mån bedriva egen forskning, dels i viss utsträckning delta i forskarhandledningen. Egen forskning, om ock i ringa utsträckning, berikar den undervisning vederbörande ger. Det är ofta undervisningen redan på det akademiska lågstadiet som stimulerar unga studenter till kommande forskarutbildning och således bidrar till rekryteringen. Att inte låta universitetslektorerna delta i forskarhandledningen är enligt min mening att misshushålla med både vetenskapligt och pedagogiskt väl kvalificerad personal. Växelverkan mellan un-

dervisning och forskning är mycket väsentlig och eftersträvansvärd, och mycket talar för någon omdisponering av universitetslektorernas arbete till fromma också för det akademiska högsta-
diat, även om man för närvarande — det skall sägas — inte vill gå så långt som till att direkt infoga dem i forskarkarriären. Tyvärr, tyvärr finns ingen vilja alls att beakta dessa tankegångar.

Vad kan bli följden av bristen på handledare och för den delen också på övriga resurser? Utbildningsministern svarar själv — han är skicklig på detta: »Sammanfattningsvis finner jag att en begränsning av antalet studerande i vissa fall kan bli ofrånkomlig.»

Låt oss tala i klartext! Kort sagt: forskarspär! Hur denna spärr, som av allt att döma trots den diskreta formuleringen i vissa fall snarare måste bli regel än undantag, kommer att verka betonas utan omsvep i Universitetslära-
förbundets organ ULF: »Såvitt vi kan finna måste resultatet bli att en inte oväsentlig del av de nuvarande licentianderna och doktoranderna icke ryms inom ramen för det antal doktorander man med hänsyn till befintliga resurser kan bereda plats.»

ULF har rätt, om man fortfarande anser sig böra räkna med att det ligger någonting i talet om förstärkt handledning. Eljest skulle hela reformen bestå i att man utan någon kvalitativ förstärkning helt enkelt prutar ned tiden — ingenting annat — för doktorsutbildningen till hälften. Det kan då inte betecknas som annat än en veritabel utbildningsinflation.

Alldeles speciellt brysk och oförstående är propositionen inför de många äldre licentiander och doktorander som inte utan betydande olägenheter kan gå över till den nya studieordningen. Här krävs otvivelaktigt en rimlig och generös övergångstid för omställningen. Det kom i år till synes i pres-
sen, att Sveriges förenade studentkårer bl. a. hade krävt att de licentiander som

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

vill fortsätta sina studier enligt den nuvarande studieordningen även skall vara berättigade till förstagångsstipendier. Enligt utbildningsdepartementet skulle endast de som var villiga att övergå till det nya systemet få sådana stipendier.

Helt naturligt ansåg sig Sveriges förenade studentkårer inte kunna acceptera sådana bestämmelser, och man har uppvaktat herr Palme. Denne har nu låtit meddela — allt enligt pressuppgifter — att man på denna punkt tänker ändra de tidigare besluten. I meddelandet med anledning av uppvaktningen skall det bl. a. ha hetat: Bestämmelserna kommer att utformas så att ett visst antal stipendier delas ut till dem som bedriver studier enligt den nuvarande studieordningen men som inte fått stipendier tidigare.

Detta meddelande hindrar inte att det måste klart sägas ifrån — jag vill gärna göra detta både för min egen del och å mitt partis vägnar — att de bestämmelser som Kungl. Maj:t ämnar utfärda för att möjliggöra en mjuk övergång till det nya systemet för studiefinansieringen verkligen blir sådana, att de äldre licentianderna och doktoranderna under övergångstiden inte tvingas att gå över till det nya systemet eller på annat sätt råkar illa ut. Ekonomiska påtryckningar får icke förekomma och en reell valmöjlighet måste föreligga.

Enda möjligheten att lösa dessa problem är kanske att särskilda medel ställs till förfogande, så att man kan ge dem som redan fullgjort större delen av sin utbildning till licentiatexamen stipendier för att avsluta den enligt det gamla systemet — om de vill — och att de som redan är licentiander får möjlighet att söka särskilda stipendier för komplettering till den nya doktorsexamen.

Utomordentligt betänkligt är vidare, att propositionen inte ger någon som helst vägledning, då det gäller hur den nya doktorsexamen meritmässigt skall

bedömas jämfört med den nuvarande. Den som aldrig så litet sysslats med meritvärdering vet, att man icke kan springa ifrån detta problem, och det är ganska ynkligt att det här inte sagts någonting om detta.

Problemet är icke möjligt att i längden eller ens på relativt kort sikt gå udenom.

I fråga om tryggheten för forskare efter doktorsexamen är den väsentligaste nyheten, att docenternas anställningstrygghet förbättras genom att möjlighet till förlängt förordnande utöver nuvarande maximitid av sex å sju år införs. Det är sannerligen inte mycket, det är t. o. m. litet. Sveriges universitets- och högskoleamanuensers förbund har också reagerat snabbt och skarpt. En utbildningsreform, som innebär att man vid unga år och med oförbrukade krafter kan starta en forskarkarriär med doktorsexamen på fickan, blir meningslös för många, om den inte kombineras med villkor för framtiden som gör att doktorerna kan våga ägna sig åt det som de i första hand är utbildade för. Forskarkarriärens utformning är alltfört helt otillfredsställande. Statsutskottets förslag till riksdagsbeslut om ett tillkännagivande till Kungl. Maj:t om en översyn av forskarkarriären är utomordentligt allvarligt menat, och jag kan inte tänka mig att utbildningsministern icke förstår vad det här rör sig om.

Beklagligt är vidare att statsrådet inte följt forskarutredningens rekommendation om att tillskapa en mellanexamen, som kunde avläggas två år efter grundexamen. Säkerligen finns det på arbetsmarknaden behov av personer med sådan utbildning. Nästan alla remissinstanser har tillstyrkt rekommendationen, och ett arrangemang av denna typ skulle dessutom överensstämja med strävanden att på den lägre akademiska nivån inrätta ett- och tvååriga studiegångar, avpassade för personer som för sin yrkesverksamhet behöver en viss universitetsskolning. Alltjämt är det

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

svenska universitetssystemet alltför stelt och svårangepassat till ett samhälle och en arbetsmarknad i ständig förändring.

Det är tydligt att mellanexamens roll för lektorsbehörighet i hög grad påverkat departementschefens ställningstagande. Han poängterar bl. a., att en tendens till förbättring av tillgången på lektorer kan konstateras och att en bristsituation därför inte bör tas till utgångspunkt för att införa mellanexamen. Särskilt intressant är departementschefens optimism beträffande rekryteringsläget. När han för ett par år sedan i samband med lärarutbildningspropositionen lade fram förslag om alternativt ledigförklarande av lektors- och adjunktstjänster återopade han som motiv omöjligheten att inom överskådlig tid besätta de vakanta lektorstjänster med behöriga sökande. Detta hänger inte ihop. Om statsmakterna lugnat sig något och först nu tagit ställning till frågan om alternativt ledigförklarande, skulle det tydligen icke ha ansetts föreligga skäl för ett sådant ledigförklarande. Fortfarande gäller alltså att en mellanexamen i förening med dispensering till lektorstjänst av högt kvalificerade adjunkter är en bättre metod att råda bot på lektorsbristen än att genom alternativt ledigförklarande göra lektorstjänster till adjunktstjänster.

Vi har alltså här, kort uttryckt, historien om mellanexamen som kom bort eller åtminstone synes ha kommit bort. Vad som i propositionen och utskottsutlåtandet ordas om fortsatt övervägande på departementalnivå är troligen inte alltför mycket att förlita sig på. Jag har inte samma tilltro som herr Källstad till att detta är att uppfatta som ett för regeringen helt förpliktande uttalande. Moderata samlingspartiet har i reservationen 3 dragit konsekvenserna av denna uppfattning och föreslagit en annan typ av utredning — viss fortsatt sådan är under alla förhållanden nödvändig — med klar inriktning på att en mellanexamen verkligen kommer till.

Riksdagen bör alltså i princip uttala sig för en mellanexamen, dock inte än om dess utformning.

Avslutningsvis vill jag gärna uttrycka den förhoppningen att statsrådet Palme — eller, om det så skulle bege sig, hans efterträdare som utbildningsminister — verkligen sätter in sin, åtminstone vad det gäller herr Palme, inte obetydliga kraft på att bevisa att denna Kungl. Maj:ts proposition nr 31 år 1969 angående forskarutbildning och forskarkarriär blir en bättre etapp på vägen än den synes lova. Framför allt önskar man kanske att de andra, tredje, fjärde etc. etapperna kommer snabbt. Annars blir, har det sagts, de förslag som vi nu går att ta — med eller utan bifall till reservationer — en sannskyldig katastrof. Ordet katastrof är inte mitt — att framställa situationen så är förmodligen att måla i svartaste laget. Ofrånkomligt är dock, som jag ser det, att det snarast måste göras mycket mer för forskarutbildning och forskarkarriär i vårt land. Ytterligare uppskov med insatser blir till stor skada inte bara för universitet och högskolor utan i lika mån för framtidens samhälle.

För att i någon mån bidra till sådana insatser ber jag att få yrka bifall till dels reservationerna 1, 2, 4 och 5 som avgivits av de borgerliga partierna gemensamt, dels reservationen 3 som moderata samlingspartiet ensamt har avgivit.

I detta anförande instämde fru *Mogård* (m).

Herr *ELMSTEDT* (cp):

Herr talman! Med hänsyn till forskningens betydelse för mänskligt framåtskridande spelar naturligtvis utbildningen av forskare en grundläggande roll. De riktlinjer för forskarutbildningen som dras upp i propositionen 31, vilken grundar sig på 1963 års forskarutredning, kan mot denna bakgrund i stort sett accepteras. Av propositionen fram-

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

går att doktorsavhandlingen får en något mindre central roll i sammanhanget, vilket man knappast behöver se som en nackdel; forskarens väsentligaste insats bör väl göras efter utbildningstiden.

Även om utskottet på viktigare punkter är enigt, är meningarna delade på ett par centrala områden.

I propositionen föreslås att studietiden efter grundexamen i princip skall vara fyra år för avläggande av doktorsexamen. Några direkta invändningar häremot har inte rests annat än beträffande tillämpningen. I propositionen framhåller departementschefen att längre studietid än fyra år inte bör accepteras annat än i undantagsfall. Därav måste man dra slutsatsen, att det mera sällan kan bli tal om överdrag av tiden. Bekräftelse på dessa farhågor fick man vid utskottsbehandlingen, när majoriteten i andra avdelningen, som framgår av utskottsutlåtandet, faktiskt skärpte utbildningsministerns formuleringar genom att i sin tolkning av undantagsfall på s. 6 i utlåtandet skriva: »Detta bör enligt utskottets mening uppfattas som en precisering av den ståndpunkt utskottet här anslutit sig till och förstås så att längre tidsöverdrag bör bli mycket ovanliga.» Det är en klar skärpning av en redan ganska hård och snäv skrivning.

I reservationen 1 tas detta problem upp och en större flexibilitet än vad propositionens förslag ger möjlighet till krävs. Motiven härför är både många och starka. Att i förväg för ett avhandlingsarbete fastlägga tiden, som i hög grad måste variera både från ämne till ämne och inom det enskilda ämnet, måste vara svårt. Den enskilde forskarens läggning spelar i många fall en stor roll, och vederbörandes resultat behöver ingalunda vara sämre för att han använder något halvår längre tid än vad som är fastlagt som normalt. Risk för en minskning av den totala forskningsvolymen finns också med den snävhet som präglar utskottets skrivning.

Även om fyraårsregeln är ett riktmärke, som också reservanterna accepterat, måste — som jag tidigare påpekat — en större flexibilitet än den som propositionen förutsätter medges. Inte minst är detta viktigt och nödvändigt under övergångstiden innan erfarenhet vunnits av det nya systemet och detta blivit helt genomfört. Det kan inte vara rimligt att så hårt låsa fast ett system med så många obekanta faktorer. Studieplaner finns i dag inte i den omfattning som är nödvändig, och inte heller vet man tillräckligt om behovet av handledning.

I propositionen föreslås att studietiden för assistenter och amanuenser för avläggande av doktorsexamen skall vara fem år med i övrigt samma snävhet som gäller för andra doktorander. I reservationen 2 framför reservanterna, i konsekvens med den motivering som anföres i reservationen 1, kravet på en generösare bedömning av studietidens längd för dessa grupper.

Eftersom den nu föreslagna reformen av forskarutbildning går ut på en förkortad utbildningstid, utan — som vi får hoppas — alltför stort avkall på omfattningen, måste förutsättas att man åstadkommer en effektivare utbildning främst genom ökad handledning. Departementschefen säger också i propositionen att en kraftig utbyggnad av handledningen är en förutsättning för reformens genomförande. Följdriktigt har också föreslagits vissa höjningar av anslagen. Enligt reservanternas uppfattning är dessa höjningar inte tillräckligt stora. 1963 års forskarutredning rörde sig med helt andra belopp — fyra, fem gånger större än vad som föreslås i propositionen.

Övergången till det nya systemet skall ske under en femårsperiod. Detta kommer att ställa stora anspråk på utbildningsresurserna, inte minst under introduktionstiden. Man måste hålla i minnet, att det rör sig om en verkligt kraftig avkortning av studietiden. Riks-

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

dagen borde se så pass allvarligt på detta faktum, att det bringades till Kungl. Maj:ts kännedom. Det krävs också i reservationen 4.

Vidare har bl. a. herr Nordstrandh i en reservation framställt krav på utredning om en mellanexamen. Jag vill fästa uppmärksamheten på att det härvidlag knappast torde föreligga någon principiell meningsskillnad, något som också framgår av utskottets skrivning. Utskottet skriver att de överväganden angående behovet av en mellanexamen som departementschefen talar om bör komma till stånd snarast. Detta har jag för min del uppfattat så, att frågan verkligen kommer att prövas. I reservationen krävs en utredning, och jag tycker att det därvidlag knappast föreligger någon skillnad mellan utskottets skrivning och reservationens krav. Av den anledningen har jag i andra avdelningen anslutit mig till majoritetens linje. Jag vill emellertid starkt understryka att den formulering som vi enades om i andra avdelningen — att dessa »överväganden bör komma till stånd snarast» — är den betydelsefulla komponenten i denna skrivning.

I den centerpartimotion som väckts i anledning av propositionen tar man utöver de frågor jag nu behandlat upp kravet på en utredning av frågan om utformandet av en forskarkarriär som är anpassad till den nya reformen och som medger ett bibehållande av minst den nuvarande forskningsvolymen. Jag skall i detta avsnitt inte gå in på detaljer, eftersom både herr Nordstrandh och herr Källstad mycket utförligt berört den frågan. Jag skall bara konstatera att utskottet är enigt om att en översyn bör ske, och utskottet föreslår också riksdagen att hemställa om en sådan.

I samband med frågan om forskarkarriären behandlas propositionens förslag om tjänstetiteln biträdande professor. Utskottet är enigt om att den benämningen inte är den bästa, men i brist

på alternativ stannade utskottet vid att förorda att denna titel tills vidare används men att frågan ytterligare övervägs vid översynen av frågan om forskarkarriären i dess helhet.

Jag är medveten om att det är tillgången på resurser som i de flesta fall bestämmer i vilken takt reformer kan genomföras. En god regel är att reformera i takt med tillgångarna. Det tjänar inte mycket till att skissera aldrig så fina förslag och driva igenom beslut om man inte samtidigt är beredd eller i stånd att satsa vad det kostar.

En så pass omfattande och till sina konsekvenser långtgående reform som forskarutbildningen är får inte bli en halvmesyra. Risken ligger snubblande nära. Drar man upp riktlinjer när det gäller studietidens längd med den skärpning som detta innebär, måste man också ta konsekvenserna och ställa till förfogande de medel som rimligen kan behövas. Utskottets majoritet och minoritet har olika uppfattningar beträffande denna för reformens planering och genomförande viktiga sak.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 4 och 5.

I detta anförande instämde herrar *Mattsson*, *Börjesson* i Falköping, *Franzén* i Träkumla och *Larsson* i Öskevik samt fru *Nilsson* (samtliga cp).

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Det vilar en stämning av stilla söndagsfrid över riksdagens andra kammare just nu. Det är uppskattningsvis inte mer än 5 procent av kammarens ledamöter som finner intresse för det viktiga reformförslag som riksdagen har att ta ställning till. Jag hoppas det inte direkt skall tolkas som bevis på bristande intresse utan närmast beror på att andra kammaren avslutade sitt plenum först omkring kl. 2 i natt. Men det är beklagligt, herr talman, därför att den reform av forskarutbildningen som riksdagen står i be-

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

grepp att besluta om är en mycket betydelsefull reform, som innebär något av en revolution när det gäller den akademiska undervisningen i vårt land.

I dagens situation — vilket torde vara kammarens ledamöter bekant — sitter människor och arbetar på licentiat- och doktorsavhandlingar en betydande del av sitt liv. Doktorsavhandlingen är ofta en slutpunkt i den vetenskapliga karriären. Många känner sig vandra i öknen i ovisshet om resultatet av sitt arbete. För många tar det mycket lång tid innan de blir färdiga och många blir aldrig färdiga över huvud taget. Av det skälet har det länge varit ett angeläget önskemål att reformera forskarutbildningen och komma fram till en högre akademisk examen snabbare än hittills varit fallet. Redan 1955 års universitetsutredning betonade vikten av en reformerad forskarutbildning och krävde att frågan skulle ses över.

Vi har nu kommit fram till slutet av denna översyn och är beredda att i dag fatta beslut om en reformerad forskarutbildning, som i princip innebär att de studerande inom en tidrymd av fyra år efter det de uppnått grundexamensnivån skall kunna nå fram till en forskarexamen. Den nuvarande licentiatexamen försvinner sålunda.

För att nå målet på fyra år krävs en programmerad undervisning på ett helt annat sätt än hittills. Samhället kommer att ställa handledarresurser till förfogande och en betydande del av arbetet blir annorlunda än för närvarande.

Bl. a. kommer de studerande under handledning och efter strikt planläggning av arbetet att i princip driva studier de två första åren för att i huvudsak under de två senare åren klara av handlingsarbetet.

Det är inför något av en revolution i fråga om den högre akademiska undervisningen vi nu står. Jag vill gärna säga i detta sammanhang att det kommer att kosta mycket pengar att genomföra re-

formen fullt ut. Den ställer stora krav på handledarkapacitet, och den ställer stora krav på inrättande av nya tjänster för att de studerande skall få hjälp att på ett effektivt och tryggt sätt nå fram till utbildningsmålet.

Vi vet alla, herr talman, att vi inte nu förfogar över de resurser som det i och för sig vore angeläget att kunna anvisa. Av det skälet måste reformen genomföras etappvis. Vi börjar redan den 1 juli i år att genomföra en första etapp, men det betonas i utskottsutlåtandet att resurser successivt skall tillföras med hänsyn till det allmänna ekonomiska läget och med hänsyn till olika avvägningar som måste göras.

Jag är glad, herr talman, att kunna konstatera att statsutskottet är enigt i sin tillstyrkan av den reformerade forskarutbildningen. Det finns reservationer från de borgerliga partierna fogade till utskottsutlåtandet. Jag vill inte alls nonchalera dessa reservationer, men de är trots allt ändå bara anteckningar i marginalen. De gäller den snabbhet med vilken resursökningen skall ske, och oppositionen vill dessutom ha något större flexibilitet när det gäller de fyra åren än vad utskottsmajoriteten har velat vara med om. Slutligen har herr Nordstrandh en egen mening när det gäller mellanexamen. Detta är emellertid trots allt endast relativt obetydliga avvikelser från den stora enighet som präglar statsutskottets andra avdelning och hela utskottet när vi rekommenderar riksdagen att bifalla förslaget om en reformerad forskarutbildning.

På tal om resurserna vill jag, herr talman, erinra kammarens ärade ledamöter om att vi en sen kväll för några veckor sedan hade en debatt om prioriteringen inom utbildningsväsendet under de närmaste åren. Riksdagen beslöt då att vi inom ramen för de tyvärr begränsade resurserna i första hand skall tillgodose vuxenutbildningens behov. Jag fann mig då föranlåten att erinra om vikten av det uttalandet. Riks-

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

dagen har alltså bundit sig för att i första hand ge ökade tillskott till vuxenutbildningen, och det kommer att gå ut över andra områden inom utbildningsväsendet. Det är möjligt att det också kommer att betyda att den nu aktuella reformen inte kan genomföras med den snabbhet som i och för sig hade varit önskvärd.

Nu tror jag ändå att de ärade representanterna för oppositionen — jag tänker framför allt på herrar Källstad och Nordstrandh — gör sig skyldiga till en felbedömning när de kallar förslaget för en halvmesyr och målar ut det som ett svagt förslag. Jag känner inte igen detta från reservationerna till utskottsutlåtandet.

Detta är inte någon halvmesyr. Vi ökar anslagen med bortåt 9 miljoner kronor. Det betyder i praktiken att ett hundratal nya forskartjänster tillförs. Låt oss komma ihåg att det trots allt inte bara är en fråga om pengar utan också i hög grad gäller tillgången på människor. Det är inte alltid så lätt att plocka fram de kvalificerade lärarkrafter som behövs. Också den saken kan ge oss anledning att vara relativt försiktiga i fråga om ökningstakten när det gäller nya tjänster.

Det är alltså fel att tala om en halvmesyr när det tillkommer ett hundratal nya tjänster som forskarhandledare o. s. v. förutom en hel del nya pengar och en väsentlig förstärkning av de studiefinansiella resurserna, som betyder att vi nu kan starta det etappvisa genomförandet av den nya forskarutbildningen.

Ett av tvisteämnena vid sidan av resurstilldelningen har som sagt gällt studietiden. Utskottet skriver mycket bestämt att fyra år bör vara riktmärke, men vi förutsätter att det kan finnas fall där en flexibilitet är nödvändig. Det finns människor som på grund av ämnets natur eller mellankommande omständigheter inte kan klara sin forskarutbildning på fyra år, och då bör det

finnas möjlighet till en flexibel behandling av deras situation. Detta måste emellertid bedömas från fall till fall. Utskottet är inte berett att acceptera någon allmän förlängning av studietiden utan menar att Kungl. Maj:t och de berörda myndigheterna bör vara mycket restriktiva härvidlag. Får jag erinra om att det i direktiven till forskarutredningen på sin tid förutsattes att man kunde tänka sig en treårig utbildningstid — det talades i direktiven om tre å fyra år. Forskarutredningen drog ut tiden till fyra år men var inte beredd att sträcka sig längre.

Om man skulle vara mer generös än utskottet vill vara och acceptera en förlängning av studietiden, tror jag att man riskerar att göra en halvmesyr av hela reformen. Det blir då inte möjligt att åstadkomma den fasthet i systemet som är nödvändig för att det skall fungera effektivt. I och för sig förstår jag reservationerna, som menar att denna flexibilitet i fråga om tiden är nödvändig under den period då vi håller på att bygga upp systemet resursmässigt. Jag vill i detta sammanhang också hävda, att den prövning från fall till fall av ansökningar om förlängning av studietiden som utskottet accepterar är motiverad av att vi nu inte kan ställa de resurser till förfogande som i och för sig vore behövliga för reformens omedelbara genomförande. När de resurserna en gång har tillförts tror jag det måste bli mycket sällsynt med studieöverdrag.

Får jag också, herr talman, säga ett par ord om mellanexamen, som utskottet har arbetat mycket med. Herr Nordstrandh har på den punkten anmält avvikande mening gentemot vad utskottet anfört.

Forskarutredningen föreslog en frivillig mellanexamen av samma typ som den nuvarande licentiatexamen. Jag var själv med i utredningen och föreslog det, men för mig var motivet skolans behov av en mellanexamen med hänsyn till lektorerna. Nu är det behovet inte

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

längre lika aktuellt. Skolöverstyrelsen håller på att se över hela lektorsinstitutionen, vilket gör att det, såsom utskottet bedömer läget, inte finns skäl i dag att fatta beslut om en mellanexamen. Däremot noterar vi att Kungl. Maj:t håller frågan öppen och förutsätter att det kan uppstå behov på vissa av arbetslivets områden av en någon kortare forskarutbildning än fyra år. Utskottet är berett att i framtiden diskutera detta och säger i sin skrivning, att Kungl. Maj:ts bedömning av denna sak bör ske skyndsamt.

Jag vill gärna också ha sagt att det finns stor risk för att man genom att införa en mellanexamen kan komma att förlänga studietiden, så att det blir svårare att genomföra det nya systemet. En sådan förlängning vill utskottet inte acceptera. Om man vid den slutliga prövningen finner att en mellanexamen på vissa områden bör införas, bör det ske endast under förutsättning att det inte medför en förlängning av studietiden för doktorsexamen.

Till sist bara några ord om den tredje delen av detta paket, frågan om forskarkarriären. Forskarutredningen hade framlagt ett förslag till en ny forskarkarriär, och jag kan väl som utredningsman säga, att det naturligtvis var litet ledsamt, att remissinstanserna praktiskt taget enhälligt sköt sönder det förslaget. Det är alldeles uppenbart att det inte var möjligt att framlägga en proposition på grundval av det sålunda sönderskjutna förslaget från forskarutredningen. Jag tror att det blir nödvändigt att fortsättningsvis överväga, hur man skall kunna komma fram till ett resultat i denna fråga. Utskottet räknar med att efter hand som erfarenheter vinnas av det nya systemet det kan bli nödvändigt med fortsatta överväganden om forskarkarriärens konstruktion.

Det är alltså inte för all framtid fråga om en definitiv bindning av det nuvarande systemet, men i avvaktan på att något nytt förslag kan komma att fram-

läggas, sker, som damerna och herrarna har observerat, den förändringen av nuläget, att man kan skapa litet större trygghet för docenterna genom att ge dem längre förordnanden än man för närvarande har möjlighet att göra.

En liten detaljfråga på tal om forskarkarriären har skapat en viss diskussion, inte minst en ganska omfattande debatt i pressen, nämligen frågan om tjänstebenämningen för den stora grupp av befattningshavare som nu kallas laboratorer etc. I propositionen föreslås för dem titeln biträdande professor, och utskottet accepterar det förslaget men säger, att det egentligen inte är någon bra titel. Det vore bra, om vi kunde hitta på någon annan, men vi har inte lyckats få något uppslag i utskottets andra avdelning på en bättre benämning än biträdande professor. Vi säger därför att vi räknar med att om under de fortsatta överväganden om forskarkarriären som kommer att ske Kungl. Maj:t kan föreslå någon bättre benämning, får vi pröva det förslaget. Då kan vi kanske i framtiden få en tjänstebenämning som mera adekvat än titeln biträdande professor talar om vad dessa människor skall göra. Men i förhållande till nuläget är titeln biträdande professor avsevärt bättre än den uppsplittring på en rad olika titlar som nu förekommer och som innebär att människorna i allmänhet inte har en aning om vad dessa damer och herrar sysslar med.

Herr talman! När jag nu ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag här på alla punkter uttalar jag glädje över att statsutskottet i princip är enhälligt. Det bör ge oss möjligheter att genomföra detta ute i det praktiska livet i stort samförstånd. Berörda myndigheter och alla människor som är invecklade i detta på ett eller annat sätt, som lärare eller studenter, bör uppfatta riksdagens enhällighet som något verkligt betydelsefullt. Jag tror att det över huvud taget är viktigt, att man då det gäller ut-

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

bildningsväsendets reformering i vårt land kan nå fram till så stor enighet som möjligt för att i det praktiska livet tryggast och bäst kunna genomföra reformen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag på samtliga punkter.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! Först ett glädjande beriktigande av en bedömning som gjordes av herr Alemyr i inledningen av hans anförande. Han uppskattade, att de här närvarande kammarledamöterna, som var intresserade av debatten, uppgick till cirka 5 procent. En kontrollräkning gav den fröjdefulla upplysningen, att icke mindre än 13 procent av kammarens ledamöter var närvarande, och under tiden har procenttalet vuxit — jag vet inte om detta beror på herr Alemyrs vältalighet eller på att herr utbildningsministern under tiden har anlänt kanske medförande en eller annan intresserad åhörare. Faktum är att vi nu kan börja räkna med ett normalt antal åhörare i debatten.

Herr Alemyr talade om en hel del saker. Jag skall bara — jag hinner inte med mera — ta upp två saker. Den första gäller resurserna, beträffande vilka jag och herr Källstad var missnöjda och talade om att det var fråga om en halvmesyr. Han kände inte igen vad vi nu sagt från våra reservationer, och det är nog riktigt. Reservationerna är ju skrivna med den allmänna kuriala stil som utmärker ett utskottsutlåtande, men här i kammaren uttrycker vi oss litet mer rakt på sak. Jag skulle dock vilja framhålla, att det är en reell skillnad mellan den verkliga resurstilldelningen och de deklarationer som görs i propositionen. Än en gång ber jag få citera det majestätiska uttalandet av herr utbildningsministern: »En genomtänkt, systematiskt planerad utbildningsgång skall läggas upp för i princip varje en-

skild doktorand. I den nya forskarutbildningen avses inslaget av metodisk undervisning och handledning öka väsentligt.»

Detta skall alltså ske på ett högstaadium som redan är underförsörjt med lärare på högre nivå, och det skall bara bli ett hundatal nya tjänster, varav endast 30 på professors- eller docentnivå. De andra 70 är forskarasistenttjänster.

Beträffande flexibiliteten har herr Alemyr och jag en skiljaktig bedömning då det gäller innebörden av begreppet. Vid behandlingen i avdelningen framhölls, att flexibilitet kan avse några veckor eller några månader, men enligt min mening är detta en alldeles för dogmatisk och strikt syn på begreppet flexibilitet vid forskning. Därför har vi också måst skriva en reservation som tar hänsyn till det vidgade begreppet.

Herr KÄLLSTAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag delar herr Alemyrs uppfattning att det är fråga om ett reformförslag. Jag kan tala av egen erfarenhet och berätta att jag själv fick ägna nästan tio års studier efter två grundexamina för att nå fram till en licentiatexamen. Naturligtvis skedde studierna parallellt med ett annat arbete som gällde praktiskt taget heltid. Men den enda möjligheten som jag hade för att klara en examen var att studera samtidigt som jag hade annat arbete. På detta område blir det nu annorlunda, och så till vida är det enligt min mening fråga om en betydelsefull reform.

Men när herr Alemyr säger att det är något av en revolution har han väl ändå tagit till litet i överkant. Samtidigt talar han om våra reservationer såsom bara varande anteckningar i marginalen och sätter därmed ned deras värde oerhört mycket. Det är ändå litet starkt att tala om en revolution då det endast är fråga om en ökad resurstilldelning på 8,7 miljoner kronor för kommande budgetår. Detta belopp skall ställas i re-

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

lation till finansminister Strängs budget för högre utbildning och forskning på 1 020 miljoner kronor. Skall reformen kunna förverkligas fordras, såvitt jag förstår, i varje etapp en betydligt större ökning av resurserna än vad som nu föreslagits.

Jag är väl medveten om att vi lever under knapphetens kalla stjärna som vi brukar säga, men de flesta remissinstanser har ju också påpekat behovet av förstärkning, inte minst när det gäller handledning, och departementschefen tycks dela denna uppfattning. Uppgiften blir då att skapa tillräckliga resurser för handledning, och flera åtgärder bör såvitt jag förstår kunna vidtas. Handledarkompetenta personer utanför universitetsväsendet måste få verkliga impulser att engagera sig, bl. a. genom en väl tilltagen arvodering. Det räcker inte med att, som statsrådet Palme säger i propositionen, framhålla angelägenheten av ökat samarbete med läroanstalter och institutioner utanför universiteten.

Redan då det gäller den första etappen av reformen är de resurser som ställs till förfogande otillräckliga. Det rör sig ju om 2 till 3 miljoner kronor för handledare, vilket alltså motsvarar ett trettiotal tjänster som biträdande professor och docent. I reservationerna har vi gått längre och begärt sammanlagt 2,1 miljoner mera och framhållit att riksdagen bör uttala att en fortsatt successiv ökning av nämnda resurser är ofrånkomlig. Jag anser att detta är ytterligare ett steg på vägen mot realiserandet av denna reform.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr ELMSTEDT (cp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets talesman sade att reservationerna mest var en anteckning i marginalen, men det är väl att ta litet lätt på frågan. Herr Alemyr sade också att resurserna är knappa, och det

vet vi alla. Och eftersom resurstillgången sammanhänger med flexibiliteten i studietiden kan man befara att det fenomenet uppstår — och det råder knappast de studerande över — att bristen på resurser, t. ex. handledning och annat, gör det omöjligt för dem att hålla den fixerade tid som utskottsmajoriteten har stannat för. Det är inget tvivel om att utskottets skrivning har gjorts onödigt snäv, när utskottet skrivit att längre tidsöverdrag bör bli mycket ovanliga. Detta är faktiskt ingen liten sak. Den kan få vittgående konsekvenser, åtminstone i övergångsskedet.

Vad sedan forskarkarriärsidan angår var herr Alemyr inne på talet om tjänstebenenämningen och sade då att det i avdelningen inte kommit fram något förslag på annan benämning än biträdande professor. Jo, det gjorde det faktiskt, även om vi inte drev den frågan särskilt kraftigt. Vi föreslog att man helt enkelt skulle kalla vederbörande för professor. Skräcken för lönekraven tror jag är överdriven i det sammanhanget, ty det finns ju statliga tjänster med samma benämning i olika lönegrader. Det är inte något nytt. Men med hänsyn till att utskottet tog in den frågan i hela utredningspaketet lät jag mig nöja.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ser ingen anledning att tvista med herr Nordstrandh om hur många procent av kammarens ledamöter som ägnar uppmärksamhet åt denna debatt. När jag började mitt anförande var 13 ledamöter närvarande i kammaren, och det fick jag till 5 procent. Till min stora glädje anlände sedan ytterligare några ledamöter under tiden som jag talade, och mot slutet nådde väl antalet ledamöter upp till den Nordstrandhska procentsatsen. Det är emellertid inte för den saken som jag nu besvarar kammaren med en replik, utan det gör jag för att återkomma till resursfrågan.

Om det som här föreslås bara är en

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

halvmesyr, herr Källstad, och om resurserna är så dåliga som ni säger — inte som det skrivits i reservationerna, men herr Nordstrandh gick längre i sitt anförande — frågar jag mig: Varför har ni då ökat på så litet? Påspädningen i reservationerna är ju inte alls i och för sig någon lösning. Den rör sig bara om ytterligare ett par miljoner. Men om ni verkligen ville vara revolutionära och gå långt, så skulle ni ha föreslagit mycket mera.

Nej, det har säkert ansetts vara politiskt matnyttigt att här gå en liten aning längre än socialdemokraterna och att vara litet mera generös mot den studerande ungdomen. Det är en metodik som vi känner igen från andra sammanhang. Och jag är övertygad om att vad utskottsmajoriteten än hade stannat för skulle oppositionen höjt med en eller annan miljon, ty det skulle politiskt se snyggt ut att göra det. Om kammarens ärade ledamöter läser reservationerna skall de finna att reservanternas verkligen inte har visat någon påtaglig vilja att gå särskilt mycket längre än Kungl. Maj:t och utskottets majoritet.

Vad sedan flexibiliteten angår vill jag använda samma uttryck som i andra avdelningen — vilket jag förmodar att ledamöterna där minns — nämligen att det naturligtvis inte får bli något idiotstopp. Om en person hållit på med studierna i fyra år och kan bli färdig efter ytterligare några månader, så skall man naturligtvis inte säga: Nu får du inte vara med längre i utbildningssystemet; nu måste du sluta. Man måste från fall till fall pröva förhållandena och hjälpa vederbörande att komma fram till målet. Men låt oss inte glömma att det i detta fall är meningen att man fortlopande under hela studietiden med hjälp av och i samarbete med en handledargrupp skall planera och anpassa sitt arbete så, att man kan komma fram till målet inom en tid av fyra år. Vad jag starkt understrukat och även utskottsmajoriteten anfört är att den fyraåriga

studietiden måste vara målsättningen. Man får icke acceptera någon generell förlängning härav, ty detta kommer att medföra risk för att hela systemet rives upp.

Herr NORDSTRANDH (m) kort gemäle:

Herr talman! Ordet »revolution» har nu förekommit några gånger i herr Alemyrs anföranden. Först ville han se propositionen om forskarutbildningen som en revolution. Ibland kan alltså med en revolution inte avses mer än vad som nu föreslås ske med universitetsutbildningen i propositionen. Låt gå för att det är en revolution, men i så fall är det en mycket liten sådan.

Herr Alemyr tog vidare upp det mera konkreta förhållandet, att vi från oppositionen i reda pengar icke kunnat ställa till förfogande mer än några miljoner utöver propositionens förslag. Jag medger, att detta otvivelaktigt är alldeles för litet och att det borde utgå mycket mer pengar. Men när herr Alemyr vill uppfatta vårt yrkande så, att vi bara lägger till några miljoner för att väcka ett visst uppseende och möjligen få applåder från den studerande ungdomen, gör han sig skyldig till en felaktig tolkning. Det är ju inte vi inom oppositionen som har möjligheter att göra prioriteringarna. Vad vi kan göra inom de ramar, som vi kan överblicka och eventuellt göra ändringar i, begränsar sig till några få miljoner kronor. Det kan inte ankomma på oss att göra en bedömning i förhållande till andra sektorer. Jag tycker därför att det är fullständigt oriktigt att ironisera över ett försök att ändå något förbättra förhållandena, och bättre skulle det väl i alla fall bli, även om vi härigenom inte alls får de resurser och de tjänster som skulle behövas.

Därefter vill jag återigen ta upp frågan om flexibiliteten. Jag är glad att höra, att herr Alemyr — även om han kanske strax tar tillbaka det igen — nu

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

är på väg att glida över något mer mot en sådan flexibilitet, som vi åstundar, genom sitt tal om att »idiotstopp» inte skall förekomma. Tack för det! Vid en tolkning av propositionen såsom den är utformad ligger möjligheten av »idiotstopp» bra nära till hands. Med ytterligare ett anförande av herr Alemyr är denne kanske framme vid den odogmatiska och icke statistiska flexibilitet som vi önskar få till stånd.

Herr KÄLLSTAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det hade kanske varit något av en revolution om herr Alemyr och de övriga socialdemokratiska ledamöterna i statsutskottets andra avdelning hade kunnat sträcka sig så pass långt att de anslutit sig till ett uttalande från oss innebärande att en fortsatt successiv ökning av resurserna är ofrånkomlig, vilket vi önskar ge till känna för Kungl. Maj:t. Inte ens så långt sträcker sig herr Alemyrs revolutionära syn som till att tilldela resurser för den föreslagna reformens genomförande.

Det hade vidare också varit något av en revolution om vi hade sluppit den klyvning i två kategorier av de studerande som nu föreslås. Till en kvalificerad kategori utgår stora pengar i form av doktorandstipendier, handledararvoden o. s. v., medan den andra gruppen av studerande inte får någon möjlighet till forskarutbildning genom personlig handledning och inte heller till några stipendier.

Tillträdet till undervisningen skall ju vara fritt även för denna grupp, liksom jag förmodar att statsrådet med sin skrivning i propositionen menar att vederbörande skall få avlägga prov för doktorsexamen. Men man ägnar sig mycket förstrött åt denna grupp av studerande, som inte tänker sig någon forskarkarriär utan ändå vill ytterligare meritiera sig på den högre utbildningens nivå. Det hade varit värdefullt om man ägnat denna kategori större

uppmärksamhet — då kanske det hade blivit någonting av revolution.

Vi får syfta framåt, och jag hoppas att kammarens ledamöter är villiga att gå med på det förslag till resurstilldelning som vi har begärt och som i viss mån kan bidra till att vi tar något ytterligare steg på vägen mot reformens genomförande.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen om jag har skrämt upp herr Nordstrandh med talet om revolution, men jag har inte avsett någon samhällsomstörtande verksamhet utan velat uttrycka, att när vi skapar ett definitivt nytt system för utbildning av doktorer i landet — helt skilt från det nuvarande systemet — så är det en sådan genomgripande förändring som man brukar kunna tillåta sig att kalla för en revolutionerande förändring.

I fråga om flexibiliteten har jag inte glidit ett enda dugg. Den som glidit är herr Nordstrandh, som i sitt senaste anförande sade att reservationen inte innebär någonting annat än att man inte vill ha ett idiotstopp. Då var reservationen fullständigt onödig, ty ungefär så — fastän med ett annat ord — har vi inom utskottsmajoriteten uttryckt oss, och så tolkar vi också Kungl. Maj:ts proposition.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Här har pågått en ganska lång debatt. Herr Alemyr har framfört utskottsmajoritetens och propositionens synpunkter på ett utomordentligt sakkunnigt sätt. Han är ju i hög grad expert på detta område och även ledamot av forskarutredningen. Jag har under tiden ganska utförligt redovisat några synpunkter i medkammaren. Jag tror att kammarens ledamöter håller mig räkning för om jag begränsar mig till att relativt kortfattat utveckla några observationer.

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

Först och främst vill jag konstatera att propositionsförslaget innebär slutstenen i en ganska intensiv reformverksamhet under det gångna året. I höstas tog vi upp grundskolans reformering och därefter hela gymnasiestadiets reformering. I vår har vi först tagit upp frågan om reformering av de filosofiska fakulteterna — den största enheten vid universiteten. Utredningar pågår om förskolan och om den fortsatta utvecklingen av den högre utbildningen; de har tillsatts under den aktuella perioden. Och nu kommer vi till det högsta steget i utbildningsväsendet, nämligen forskarutbildningen.

Det finns ett genomgående drag i alla dessa reformer — att försöka anpassa och förändra utbildningsorganisationen efter den mycket snabba föränderligheten i samhället som helhet, efter de växande kraven från samhälle och arbetsmarknad på människor med yrkeskunnsighet och efter de ännu mer växande kraven och förväntningarna från ungdomens sida på en god utbildning.

Om vi skall kunna lösa dessa uppgifter på ett rimligt sätt, krävs stora organisatoriska förändringar. Dessutom krävs det ekonomiska insatser av betydande storleksordning. Icke något av dessa krav kan tillgodoses utan möda och ansträngning. Det är svårt att förändra en så stor apparat som utbildningsväsendet, det är svårt att få fram tillräckligt med resurser. Jag vill påpeka att utbildningsdepartementets huvudtitel sedan 1962 har stigit från 2,6 till 8 miljarder kronor, och ändå upplever vi på alla nivåer en knapphet på resurser.

Detta är också en sådan där anpassning av organisationen till ändrade förutsättningar. Vi har fått ett växande antal personer som ägnar sig åt forskarutbildning. Inom åtskilliga ämnesområden har studietiderna tenderat att bli allt längre, efterfrågan på personal med forskarutbildning har ökat på olika sektorer inom samhället. Vi får anpassa ut-

bildningen efter dessa omständigheter. Den grundläggande utgångspunkten är att en doktorsexamen skall vara slutet på en utbildning men icke krönet på ett livsverk. Har man denna utgångspunkt ter sig den nuvarande studietiden orimligt lång och doktorsavhandlingarna allt för omfattande. Då blir det en pedagogisk uppgift att använda nya metoder och nya rön till att ge en fullgod utbildning för forskningsarbetet. Då måste vi korta studietiderna. Det är detta som vi nu försökt göra i denna proposition på grundval av forskarutredningens arbete. Det intressanta är att grundvalen i stort sett är accepterad när det gäller utbildningssidan. Forskarutredningen har gjort ett bra jobb. Det är nya tankar. När man i andra sammanhang för ungefär 10—15 år sedan framförde liknande tankar, ansågs de otillbörligt revolutionerande. I dag är de så allmänt accepterade att de t. o. m. upplevs som moderata.

Jag tycker att detta är mycket glädjande. Grundprincipen att förkorta utbildningstiden, att avskaffa den gamla licentiatexamen och att åstadkomma enhetlig utbildning är accepterad. När det gäller utbildningssidan är det egentligen bara fråga om marginella förändringar. Jag skall ta upp några av dem.

Först och främst vill jag då nämna övergångsbekymren. Det är riktigt att vi vidtagit en viss ändring. Herr Nordstrandh trodde att denna berodde på lyhörddhet mot SFS; hans partikollega Wallmark i första kammaren trodde att det berodde på lyhörddhet mot utskottet. Vi skulle enligt hans uppfattning ha läst utskottsutlåtandet med krav på en mjuk övergång och därav bade vi blivit klokare. Vi har hört ett mycket stort antal lärare och elever och därför har vi gjort denna mjukare övergång för äldre licentiander och doktorander. Jag tror att detta har hälsats med tillfredsställelse.

Herr Källstad var här på sluttampen inne på frågan om mellanexamen. Han

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

sade att det hade varit revolutionerande om man i sammanhanget hade fört in en yrkesinriktad examen som är avsedd för folk som inte tänker sig en forskarkarriär.

Det hade åtminstone varit revolutionerande i den meningen att propositionen då i någon mån hade haft falsk varubeteckning. Det är nämligen fråga om forskarutbildning enligt propositionens huvudrubrik och inte om utbildning för andra verksamheter. Detta har varit en vägledande synpunkt i vårt arbete.

Vi har inte avvisat tanken på en mellanexamen, men denna får i så fall införas där det finns ett klart arbetsmarknadsmässigt betingat behov. Jag tror inte att det skulle gagna vare sig forskarutbildningen eller forskningen, om man konstruerade en mellanexamen huvudsakligen som en avstjäpningsplats för dem som inte befunnits fylla måttet, alltså som ett medel att gallra ut dem. Det finns inte tillräckliga skäl att förlänga studietiderna för alla för ett sådant ändamål.

Om det föreligger ett yrkesinriktat behov kan det vara en annan sak. Jag nämnde i medkammaren att man på psykologsidan kan finna ett sådant yrkesinriktat behov, eftersom licentiatexamen har fastställts som kompetenskrav för behörighet att vara psykolog i stället för biträdande psykolog; det förekommer i övrigt även på andra områden att man för dem som har lägre lönegrad använder termen biträdande. Det är det ideala, men det är alltså inte unikt. På psykologsidan finns det massor av ungdomar som vill skaffa sig licentiatexamen, icke därför att de ämnar forska och icke därför att de är speciellt intresserade av forskarutbildning, utan därför att de vill få den högre lönegrad och möjligen de intressantare arbetsuppgifter som det innebär att vara fullt utbildad psykolog i stället för biträdande. Det finns starka skäl för en yrkesinriktad mellanexamen på

det området. Man räknar med att 70 procent av dem som skriver in sig som licentiander i psykologi hör till den yrkesinriktade kategorin. Men det måste, som sagt, föreligga ett klart arbetsmarknadsmässigt behov.

Enigheten är alltså påfallande när det gäller det grundläggande systemet, och det är ju detta det är fråga om. Vi skall skapa ett system som är hanterligt. Nu invänder man att det inte finns tillräckliga resurser, och jag skall gärna erkänna att propositionen icke representerar något ymnighetshorn. Systemet innebär emellertid för det första att vi redan nu bättre kan utnyttja tillgängliga resurser. Det betyder för det andra ett tillskott utöver tillgängliga resurser, och för det tredje skapar det en ram som vi kan fylla i, allteftersom vi får mera pengar att röra oss med. Alltså är det fullt motiverat att genomföra reformen.

Herr Alemyr påpekade, klok som han är, att det inte var mycket till tillskott man hade att erbjuda från den andra sidan — man lade på någon miljon — trots att man på vissa håll, dock inte så mycket här i kammaren, försökte skildra situationen som katastrofal. För detta anförde herr Nordstrandh ett försvar, som jag tycker var så fantastiskt att jag måste uppmärksamma det. Han sade nämligen: »Det är inte vi stackars borgare — liberala eller folkpartister, modesta eller moderata — som skall göra prioriteringar. Det är ju regeringen som prioriterar, och sedan får vi hänga med och lägga på en miljon här och där.» Är detta en definition av borgerlig politik, herr talman, då har vi hamnat i ett ganska enastående läge. Skall det bara innebära att man accepterar regeringens kloka förslag, där regeringen har gjort prioriteringar, som grundval för sitt tänkande, och sedan har man en miljon här i utgiftsökning och en miljon där i skattesänkning och säger: »Detta kan vi inte göra något åt, det sköter socialdemokraterna åt oss.»

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

Man skulle ha trott att oppositionspolitiken innebar att man sade till väljarna: »Vi representerar andra handlingslinjer, vi gör en annan prioritering beträffande den statliga verksamheten. Vi anser att forskarutbildningen är så viktig att vi är villiga att satsa hårt och göra avkall på något annat.» Men det säger man inte, utan man har den där miljonen i påslag. Det blir ett tandlöst bett.

Man kan skoja om detta, men jag förstår att oppositionen befinner sig i ett besvärligt predikament. Den lovar skattesänkningar och andra trevliga ting, och sedan vet den att det inte finns mer pengar att ge ut utan att det får bli marginaler. Jag vill inte använda detta oppositionens predikament i polemiskt syfte; jag vill i stället slå en bro över till herr Nordstrandh.

Det är utomordentligt glädjande att vi är så eniga om det grundläggande systemet för forskarutbildningen. Utredningens förslag är bra, remisskören har varit samstämmig, vi har skapat enighet i riksdagen kring förslaget. Det är en bra start. Beträffande resurserna vet vi alla att det inte går att plötsligt skaka fram enorma penningsummor, som i och för sig vore motiverade på detta utomordentligt betydelsefulla område. Man får rätta mun efter matsäck och göra vad man kan. I den situationen befinner vi oss alla. Jag är övertygad om att denna proposition och detta utskottsutlåtande utgör en utomordentligt god grund för det praktiska arbetet med att förbättra forskarutbildningen här i landet som vi alla här har ett ansvar för.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! Först en randanmärkning. I inledningen till sitt anförande betecknade utbildningsministern herr Alemyr som expert från forskarutredningen samtidigt som han harangerade honom som duktig, klok och följsam till Kungl. Maj:t — så ungefär skulle det

tolkas. Det är emellertid en mycket föränderlig expert — det är inte samme herr Alemyr i utredningen som i utskottet. Man skulle nästan kunna tala om Doktor Jekyll och Mister Hyde.

Om mellanexamen skulle jag ha velat säga några ord, men jag sparar det och går över till frågan om resurserna.

Utbildningsministern ironiserade, sin vana trogen, bort denna viktiga problemställning och sade, att det är ett typiskt utslag av oppositionens ynkedom — eller hur orden föll — att den här »plussar» på med någon enstaka miljon. Herr Palme har ingen erfarenhet av hur det är att vara i opposition, och han skall därför inte yttra sig om de möjligheter som oppositionen har. Han är inte på något sätt någon expert. Vi ger klart till känna att vi anser, att större resurser bör ställas till förfogande. Det är en deklARATION från oppositionen. Jag utgår ifrån, att om oppositionen får makt så kommer en sådan höjning att genomföras. Men därifrån är steget långt till att så här sent under riksdagssessionen börja rota i redan fattade beslut, som är en produkt av prioriteringar som regeringen gjort. Något sådant vore alldeles orimligt. Vi kan inte i detta läge uppbringa större belopp. Det tycker jag att herr Palme borde kunna förstå. Det framläggs alltså en proposition långt fram under vår riksdagen, och i denna föreslås ett visst anslag för ett ändamål. Bakom oss ligger redan beslut om fixa belopp till olika saker. Vi har alltså några veckor på oss att göra en revolution — för att använda det ordet igen — beträffande denna proposition. Det är naturligtvis omöjligt. Sådana är oppositionens arbetsvillkor. Jag skulle önska att herr Palme kom i den situationen, om än bara tillfälligt — det vore ganska nyttigt.

Vad beträffar mellanexamen har jag givetvis aldrig menat — och jag tror inte heller att herr Palme avsåg det — att denna skulle vara något slags avstjälningsplats. Utgångspunkten är att

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

det föreligger behov av t. ex. psykologer, och från näringslivet har det kommit en hel rad framställningar beträffande nödvändigheten av en sådan examen.

Herr KÄLLSTAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! I mitt senaste inlägg talade jag egentligen inte om den yrkesinriktade mellanexamen; det gjorde jag i någon mån tidigare. I mitt senaste anförande riktade jag i stället uppmärksamheten på dem som inte får handledning och inte några stipendier utan som måste studera så att säga på nåder. Åt dessa studerande har vi ägnat för liten uppmärksamhet; däri ligger något av halvfabrikat. Den första bilan faller vid den högre utbildningens begynnelse, och den andra bilan faller efter fyra år om man då inte är färdig med sin doktorsavhandling och ställs inför utsikterna att inte få resurser för att fullborda studierna. Det var i detta sammanhang jag förde fram tanken att forskningsråden borde kunna träda in och hjälpa.

Viktigt är emellertid att urvalet skall kunna ske något senare, och här kommer frågan om mellanexamen in i bilden; man skulle alltså efter exempelvis två års studier kunna tänka sig en mellanexamen. Men på den punkten har utskottet enat sig om att skriva att en översyn bör ske snarast. För att den enigheten skall bestå är det väsentligt att departementet ser till att de utfästelser som görs av utskottet verkligen infrias. Folkpartiets ledamöter i utskottet har med tvekan gått med på den kompromisskrivning som innebär att socialdemokraterna betygar att regeringen har samma inställning till det stora behov av en utredning om en sådan examen som vår motion pekar på. Jag anser detta vara ett förpliktigande uttalande, och det är förpliktigande att det ses till att denna översyn snarast kommer till stånd.

Vi har talat mycket om resurserna. Vi har på vårt håll icke lovat någon
4 — *Andra kammarens protokoll 1969, Nr 24*

skattesänkning. Vi anser att reformer är nödvändiga, och jag betonar ännu en gång att enigheten är beroende på att de utfästelser som nu gjorts infrias.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Herr Nordstrandh började med att beskylla herr Alemyr för att vara något slags Doktor Jekyll och Mister Hyde. Jag skall inte rikta någon liknande beskyllning mot herr Nordstrandh; han är för att citera ett annat litterärt verk For-ever Nordstrandh.

Herr Nordstrandhs beskyllning mot herr Alemyr tycker jag var ganska orättvis. Vad jag påpekade var helt enkelt att det system för forskarutbildning, som forskarutredningen har utarbetat i sina huvuddrag har stått sig genom remissinstanserna, genom prövningen i departementet och genom prövningen i riksdagen. Detta är ett faktiskt konstaterande.

Herr Nordstrandh kom vidare in på oppositionens villkor. Jag talade verkligen inte om ynkedom, utan jag försökte tala om en inlevelse i de svårigheter som jag förmodar att herr Nordstrandh har mött. Jag trängtar inte efter att skaffa mig praktisk erfarenhet av detta. Det vore en något dyrköpt erfarenhet ur vissa synpunkter.

Trots allt, herr Nordstrandh, går det inte i längden att säga att ni har bara några veckor på er att utforma motförslag när ni i själva verket har månader när det gäller den ekonomiska ramen, när ni har år då det gäller huvudprinciperna i förslaget och när ni har rika möjligheter att utifrån er ideologi forma en alternativ politik. Det har visat sig svårt för er. Herr Källstad passade på att ge herr Nordstrandh en liten känga genom att påpeka att folkpartiet minsann inte kräver några skattesänkningar. Det är en svårighet, men skyll inte på oss för att ni har svårt att forma ett alternativ!

I anledning av herr Källstads inlägg

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

skall jag bara ta upp en punkt. Vad skall ske med dem som inte får stipendier och som inte kan vara garanterade en handledning? Antalet stipendier är naturligtvis begränsat och kommer så alltid att vara. Det finns inte något omedelbart samband mellan hur många som har stipendier och hur många som skall få handledning. Jag framhöll i medkammaren att det är fel att påstå att denna proposition skulle innebära en generell spärr till forskarutbildning. Avgörande blir hur mycket handledarna anser sig kunna åtaga sig. Det blir naturligtvis i första hand de som har doktorsstipendier och de som aktivt siktar på en forskarkarriär som får handledning.

Det är naturligtvis högeligen önskvärt — i den mån det inte innebär en allvarlig belastning av resurserna — att även andra människor får möjlighet att leva med i den stimulerande miljö som en forskningsinstitution innebär. Forskningen lockar till sig många särpräglade människor som parallellt med en yrkesverksamhet kanske ägnar sig åt forskning. Det är inte meningen att bara stänga dörren för alla sådana, men det primära ansvaret är att klara dem som befinner sig i utbildning och som siktar på att göra forskningen till sin framtida arbetsuppgift. Det borde, hoppas jag, finnas marginaler för att också låta de särpräglade människorna fortsätta att delta i forskningsarbetet inom ramen för våra institutioner.

Herr **NORDSTRANDH** (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag riktade ingen beskyllning mot herr Alemyr — det vore mig fullständigt fjärran. Jag konstaterade bara att det icke är samma innehåll i forskarutredningens betänkande som i forskarpropositionen.

Jag vidhåller detta, även när herr utbildningsministern nu säger att forskarutredningens förslag i alla sina huvuddrag återkommer i propositionen. Ja,

det gäller de fyra åren och detta om forskarhandledningsfilosofin, men hur har det blivit med forskarkarriären? Det står knappast någonting om den saken i propositionen. Om jag inte missminner mig ställde forskarutredningen också betydligt större krav på resurser, även om den inte ansåg att alla resurser kunde ställas till förfogande på en gång. Det där påståendet, att alla huvuddragen finns med, är alltså diskutabelt.

Vad sedan beträffar oppositionens möjligheter att göra någonting säger herr Palme, att vi har den ekonomiska ramen klar. Gentemot det måste jag säga att vi ju inte vet vad regeringen kommer att lägga fram. För att belysa regeringspartiets handläggning i detta sammanhang vill jag påpeka, att propositionen har lagts fram i sista minuten — det är inte ens två månader kvar tills reformen skall träda i kraft. Det är nästan samma sak som när det gällde UKAS.

Jag har en känsla av att herr Palme har fått böna en hel del för den penningrevolution som propositionen skall vara ett exempel på. Det finns väl ingen som betvivlar att finansministern ibland inte riktigt har samma tankar som herr Palme, och i viss mån får väl finansministern ta på sig ansvaret för att herr Palme nu har kommit i kläm.

Det kan alltså finnas vissa svårigheter även på den andra sidan, men oppositionen har ingen möjlighet att åstadkomma en revolution på kort tid, när vi inte ens får reda på hur stora ramarna är.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Jag vill rent principiellt säga att jag aldrig skyller ifrån mig vare sig på finansministern eller på någon annan utan tar hela ansvaret för mina gärningar eller min brist på gärningar. Om man inte är beredd till det kan man inte inneha ett sådant här uppdrag. Den frälsarkrans som herr

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

Nordstrandh erbjöd kan jag alltså inte utnyttja.

Sedan vill jag säga att jag här bara har talat om forskarutbildningen, eftersom det är den delen av forskarutredningens förslag som nu skall genomföras. Forskarkarriären blev utomordentligt hårt omstridd bland remissmyndigheterna, och såsom jag sade i medkammaren höll det på att uppstå ett praktfullt akademiskt gräl om den saken. Vi fann därför, att det var bättre att den frågan fick ligga till sig litet och att vi nu bara tog upp de punkter som ömmade mest, exempelvis docenternas trygghetsfråga.

Här stod två ideologier mot varandra. Å ena sidan stod de som hävdade att den som blivit utnämnd till docent skall ha en fast tjänst med garanterad ställning i livet fram till pensionsåldern. På det sättet skulle trygghetsproblemet lösas. Å den andra sidan stod de som sade att osäkerheten är en stimulans och fungerar som en morot eller piska för dem som ägnar sig åt forskning. De är bara garanterade sex år, och sedan får de ge sig ut på marknaden om de icke dessförinnan blivit professorer eller fått någon annan fast tjänst. Det gäller bara att suga ut deras forskningspotential under dessa sex år, och sedan får de klara sig själva.

Det är inte förvånande att den första meningen företräds mest av docenter, medan den andra företräds främst av professorer — det är bara en naturlig arbetsfördelning.

Jag tycker att trygghetsfrågan är viktig, och vi har försökt lösa den genom en kompromiss som innebär att docenterna kan få förlängt förordnande under treårsperioder med något ökad undervisningsskyldighet. På så sätt kan man klara alla de akuta fallen, och med akuta fall menar jag sådana där en utomordentligt framgångsrik forskningsinsats skulle avbrytas därför att ett förordnande utlöper eller där det skulle uppstå orimliga sociala konsekvenser.

Eftersom antalet nya tjänster måste bli begränsat är risken att de äldre docenterna med många omförordnanden skulle kunna sitta som förgyllda prop-par i systemet. Om någon innehar en tjänst, kan ju inte någon annan få den. De svårigheter som kan tänkas får vi ta med öppna ögon i förhoppning om att vi skall nå en väsentlig trygghetseffekt utan att förlora den grundläggande vitaliteten i systemet.

Detta har jag inte berört i mina tidigare inlägg, eftersom jag då höll mig till utbildningsfrågan, som är den del av forskarutredningens förslag som vi har tagit upp. Den andra delen får med undantag för denna fråga om docenternas ställning ligga till sig en tid tills man får en klarare bild av opinioner och sakståndspunkter.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Proposition nr 31 skiljer sig från andra propositioner från utbildningsdepartementet bl. a. därigenom att förslaget genomförande innebär en direkt sänkning av kraven på en examen. Ändå har de politiska partierna varit överens om det riktiga i en reform av föreliggande slag. Den ökande internationaliseringen av forskningen med ständigt ökat utbyte av forskare länder emellan fordrar en anpassning till rådande internationell praxis. Också ur svensk synpunkt torde det vara riktigt att betrakta doktorsavhandlingen som ett etappmål och inte som ett livsverk, för att använda statsrådet Palmes ord.

Frågan om kraven på forskningen sammanhänger med problemet om forskningens frihet och definitionen av denna. Man talar om denna frihet som om den vore en realitet, men i verkligheten är forskningens frihet begränsad, nämligen till de platser som kan ställas till förfogande för de utvalda forskare som fått en mer eller mindre fast tjänst vilken ger dem möjlighet att välja arbete och arbetssätt. Men forskningsfri-

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

het har inte betytt att varje begåvad och intresserad forskare får fria arbetsmöjligheter, och inte heller i det avseendet innebär propositionen någon förbättring.

Vi kan i dag enligt forskarutredningen räkna med ungefär 5 000 aktiva licentiander och 2 000 doktorander. Av dessa har 935 doktorand- eller licentiantstipendier, och litet mer än 200 har forskarassistenttjänster. De siffrorna visar med all tydlighet att dagens akademiska forskare kan räkna med att få ett stipendium först sedan han eller hon hunnit en bra bit på väg med sitt forskningsarbete. Konkurrenten är hård, och endast genom att lägga fram delresultat av sitt arbete kan man få ett stipendium.

Nu har studenterna inför ovissheten om vad övergångsbestämmelserna kommer att innebära oroats. De är oroade som har påbörjat sin utbildning enligt det gamla systemet. Statsrådet Palme har här talat om »den mjuka övergången». Jag tycker det är beklagligt att vi inte har fått klarare besked om vad denna mjuka övergång verkligen betyder. Inom de olika fakulteterna finns i dag ett betydande antal licentiander som har sökt ett nytt licentiantstipendium. De har kanske redan för ett eller ett par år sedan varit behöriga till det men på grund av den hårda konkurrensen varit tvungna att kvalificera sig genom utförda forskningar.

Dessa studenter har hunnit ganska långt i sina studier och har naturligtvis räknat med att nu få stipendier. Enligt en kommuniké efter måndagens uppvaktnings säger statsrådet Palme, att ett visst antal stipendier skall stå till deras förfogande. Jag tycker att det hade varit utomordentligt väsentligt, om vi här i riksdagen hade kunnat få klart för oss i mer konkreta siffror och löften från statsrådets sida vad dessa mjuka övergångsbestämmelser kommer att innebära. Jag vill inte därmed ha sagt att det är fråga om en eftergift med

anledning av uppvaktnings, men likväl saknar vi information om hur det kommer att gå för dem som söker nytt stipendium men har påbörjat sitt forskningsarbete redan tidigare.

Ytterligare ett par saker skulle jag vilja framhålla. Departementschefen talar i propositionen om angelägenheten av att universitets- och högskoleinstitutionerna i ökad utsträckning etablerar samarbete med institutioner och forskare utanför den reguljära universitetsorganisationen. Jag tror personligen att detta är utomordentligt viktigt, jag beklagar bara att statsrådet inte vidare utvecklar vilka möjligheter till sådant samarbete han anser står till buds. Utskottet har ju också anslutit sig till statsrådets förslag härvidlag, men vi saknar likväl konkreta förslag om hur detta samarbete skall kunna förbättras.

Det har inte minst från näringslivets sida klagats på att det finns en tendens hos dagens akademiker att isolera sig från den forskning som bedrivs utanför universiteten och att kommunikationen ofta varit ensidig, så till vida att de som en gång lämnat universitetsinstitutionerna i alltför ringa grad återvänt. Jag tror att det är, som jag sade, utomordentligt betydelsefullt, att samarbetet på forskningssidan förstärks och att kraftiga initiativ tas för att öka möjligheten för de nya doktoranderna att er hålla handledarhjälp och uppgifter från näringslivets forskningsinstitutioner.

Om doktorsexamen skall vara ett etappmål, kommer den forskningsverksamhet som bedrivs efter examen att i hög grad svara för den totala forskningsökningen. Därför kommer det att fordras kraftiga initiativ från departementets sida för att också använda detta sätt att öka tillgången på handledare.

Men, herr talman, vid behandlingen av propositionen i statsutskottets andra avdelning har det visat sig omöjligt att komma överens om i vilken grad fyra-årskravet skall anses absolut. Flera ta-

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

lare har här före mig betonat de borgerliga ledamöternas önskan om en större flexibilitet i fråga om tiden för doktorsexamens avläggande.

Jag skall bara beröra en kategori studerande, för vilka ett alltför hårt krav på fyra år kan innebära att man helt avstår från att studera vidare, och det är de gifta kvinnliga studerandena. De flesta doktorander beräknas vara i åldern 23—27 år, d. v. s. i en ålder då man ofta också har barn. Rent teoretiskt kan naturligtvis problemet reduceras till en fråga om barntillsyn. Svårigheterna för en kvinnlig doktorand med ett eller flera barn skulle kunna lösas om bara barntillsynsfrågan kunde ordnas — och det kan den i de flesta fall för de studerande på våra universitetsorter.

Så enkelt är det emellertid icke. Att avlägga en doktorsexamen kan inte jämföras med att ha förvärvsarbete. Forskning ställer helt andra krav på möjligheter till engagemang och på arbetstid. Tankarna på arbetet kan inte kopplas av vid en given tidpunkt på dagen, men de kan inte heller alltid kopplas på på beställning, d. v. s. när daghemmet öppnar. Ansvaret för barnen och deras vård kommer alltid att utgöra en hårdare belastning på den kvinnliga studeranden, och den belastningen kommer att i de allra flesta fall innebära att studietakten i viss mån begränsas. Vad beträffar forskningstakten torde detta gälla i mycket hög grad, och jag har personligen träffat flera ytterligt kompetenta kvinnliga licentiander och också en och annan doktorand som ansett, att den strikta begränsning till fyra år som utskottsmajoriteten föreslagit utgör ett direkt hot mot många kvinnliga presumtiva forskare.

Herr Källstad talade om att bilan kan falla antingen före doktorsstudierens början eller efteråt. Svårigheter blir nog inte att få en eller två månaders förlängning av studietiden men, för att

använda herr Källstads liknelse, det kommer att innebära att då bilan faller före de fyra årens början det i många fall blir kvinnliga huvuden som faller. En större flexibilitet i tiden för doktorexamens avläggande skulle med all säkerhet bidra till att forskarrekruteringen bleve mindre snedvriden med avseende på könsfördelningen.

Vi såg i dag i tidningen att statsrådet Palme uppvaktats av representanter för Fredrika Bremerförbundet som vilde motverka könsdiskrimineringen. Jag anser inte att statsrådet gjort detta i propositionen. Kanske har både fru Ryding och jag den åsikten, att statsrådet genom att gå in i debatten före de två sista talarna, som är kvinnor, kan ha visat sin uppfattning i frågan.

Enligt min mening måste det vara viktigt att sikta på framtiden, och det gör man genom att också ge de kvinnliga forskarna bästa möjliga startmöjligheter. Det gäller ju ändå — och härvidlag tror jag vi alla är överens — att på allt sätt bidra till att höja den totala forskningspotential på vilken hela vårt välförhållande vilar.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Med vår motion II: 1139 har vi på främst fyra punkter pekat på brister i propositionen nr 31.

Den första gäller det orimliga att riksdagen i dag skall ta ställning till en reform där det inte föreligger några utformade förslag till studieplaner — jag bortser därvid från dem som utarbetats av forskarutredningens ämnesexperter. Vi anser det också uteslutet att institutionerna skall hinna utforma sådana studieplaner till den 1 juli i år under förutsättning att de studerande själva skall ha någon som helst möjlighet att påverka dem. Bl. a. av denna anledning anser vi att man i dag borde ha begränsat sig till att fatta ett principbeslut om en nedskärning av forskarutbildningens längd och sedan ge

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

universiteten och de studerande möjligheter att delta i den konkreta utformningen av genomförandet. Jag konstaterar liksom tidigare talare att man inte tagit lärdom av UKAS utan trampar på i ullstrumporna.

Den andra punkten vi tagit upp gäller studiefinansieringen. Det är orimligt att den studerande skall få stipendium och dessutom behöva låna pengar för att doktorera inom de föreslagna fyra åren. Den nuvarande chansen att dels få stipendium, dels ha ett deltidsarbete mister den studerande helt i och med den nya ordningen. Detta innebär att den studerande varje år i förväg måste ta ställning till om han eller hon skall heltidsstudera. I så fall får vederbörande alltså inte ta något arbete, och då återstår stipendium och lånemöjligheter eller föräldrarnas eventuellt feta plånbok. Många studerande på den ifrågavarande nivån anser nog att skuldsättningen redan är tillräcklig, och vi kräver därför i vår motion en studiefinansiering som innebär, att den studerande å ena sidan skall ha lön eller stipendium som befriar honom från ytterligare skuldsättning under den tid han aktivt studerar, och å andra sidan bör den som önskar bedriva sin forskningsutbildning jämsides med annan verksamhet ha möjlighet att göra detta med motsvarande avdrag, minskad lön eller avdrag på stipendium. Det i propositionen föreslagna systemet tillgodoser inte dessa krav.

Den tredje punkten i motionen, och den tycker jag är mycket viktig, gäller forskarhandledningens resurser och den s. k. uppdragsforskningen. Man vägrar att fastställa en norm för antalet handledare. Forskarutredningen hävdade att den föreslagna nya forskarutbildningen förutsatte en väsentlig förstärkning av resurserna för undervisning och handledning, så att man i princip hade en handledare per fem à sex doktorander.

Detta förslag har emellertid depar-

tementschefen och även utskottet avvisat. I propositionen talas det i stället om en begränsad utökning av antalet forskartjänster, alltså forskarassistenter och docenter, och departementschefen tycks själv vara medveten om att den ökningen inte kommer att motsvara behoven. Detta framgår bl. a. av att han i propositionen har hänvisat till »angelägenheten av att universitet- och högskoleinstitutionerna i ökad utsträckning etablerar samarbete med institutioner och forskare utanför den reguljära universitetsorganisationen». Häri- genom skall det bli möjligt »att avsevärt öka handledningskapaciteten i en rad ämnen». I annat sammanhang hänvisar departementschefen till uppdragsforskningen som en tänkbar väg att öka resurserna för såväl handledning som studiefinansiering, och i övrigt anser han som tidigare nämnts, en begränsning av antalet studerande i vissa fall vara ofrånkomlig.

Detta betyder att forskarutbildningen i realiteten kommer att bli spärrad, i den mån de olika ämnena och institutionerna eller de blivande forskarna inte lyckas finna köpkraftiga efterfrågare för sina produkter utanför universiteten. Och konsekvenserna härav blir en ökad styrning av forskningen i överensstämmelse med avnämarnas behov. Ett sådant förfaringsätt och en forskning som måste fungera på det sättet har enligt vår mening ingenting att göra med demokratisk forskningspolitik. Och varför? Jo — och här vill jag vända mig mot fru Sundberg — de institutioner utanför universiteten som i dag kan köpa forskning och forskningsresultat är inte demokratiska. Det är först och främst institutioner i det enskilda näringslivet, de privata storföretagen och deras organisationer — och deras intressen av forskningens utveckling och inriktning sammanfaller inte med samhällets och folkets intressen. I det fallet representerar herr Palmes proposition sannerligen inte något an-

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

nat än vad de borgerliga representerar.

Vi anser det vara väsentligt att inför en sådan utveckling slå vakt om och försvara forskarnas möjligheter att bestämma över sina egna arbetsvillkor samt över forskningens planering och utveckling. Under den tidigare debatten i dag kallade herr Alemyr reservationerna för »anteckningar i marginalen». Det får stå för hans egen räkning. Men vad jag här talat om, en demokratisk forskningspolitik, är den *verkliga kärnfrågan* i hela reformen. Om förslaget hade lett till att vi fått en sådan forskningspolitik i vårt land hade man kanske kunnat tala om en bra, men långtifrån någon revolutionerande, reform.

Den fjärde punkten som vi opponerar emot är de förhållanden som blir rådande — och förresten redan är rådande — för dem som nu håller på med sin forskarutbildning, d. v. s. de övergångsbestämmelser mellan vilka dessa kommer i kläm. Eller det kanske är riktigare att säga bristen på vettiga övergångsbestämmelser, en brist som bl. a. framkommit inte minst vid den tidigare nämnda uppvaktningen.

Jäktet med denna reform har för de studerande skapat en osäkerhetskänsla som inte borde behöva finnas. De vet inte vad den forskarutbildning de genomgår kommer att leda till. Hela deras situation har kommit i gungning, och de vandrar nu sannerligen i en öken — som herr Alemyr sade tidigare i annat sammanhang. Enligt vad som framgått av tidningsreferat i går har herr Palme låtit meddela att en ändring härvidlag skall göras, men vi vet ännu inte hur. I denna fråga vill jag ansluta mig till vad fru Sundberg tidigare anfört.

Herr talman! Vi har i vår motion, såsom jag förut nämnt, yrkat att riksdagen i dag endast skulle fatta ett principbeslut. Dessutom önskar vi att Kungl. Maj:t skall få i uppdrag att utforma

ett förslag till studiefinansiering, som motsvarar de krav vi preciserat och att på grundval av diskussion med och synpunkter från de direkt berörda vid våra universitet återkomma med konkreta förslag beträffande resursfördelningen till forskarutbildningen. I detta senare sammanhang bör i princip forskarutredningens förslag om en fast relation mellan antalet doktorander och handledare accepteras.

Tyvärr har utskottet ställt sig helt avvisande och kallsinnigt till motionen, i den mån den över huvud taget har behandlats. Jag anser en sådan behandling vara ganska märklig för att ha förevarit inom statsutskottets andra avdelning.

Herr talman! Med vad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till motionen II: 1039.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Källstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 1) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

ning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Källstad begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 95 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Källstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Källstad begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 112 ja och 95 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordstrandh begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 3) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Ottosson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nordstrandh begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 177 ja och 30 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 4

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 1139 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 5—18

Vad utskottet hemställt bifölls.

Forskarutbildning och forskarkarriär m. m.

Mom. 19

Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till reservationen 4) av herr Per Jacobsson m. fl.; samt 3:o bifall till motionen II: 1139 i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Elmstedt begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 19) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Elmstedt begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 97 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 20 och 21

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 22

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 1139 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 23

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Elmstedt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 23) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Elmstedt begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 96 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 24

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10

Föredrogs vart för sig andra lagutskottets utlåtande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående forskarutbildning och forskarkarriär m. m., såvitt avser ändring i studiemedelsförordningen; samt

Lagstiftningsåtgärder för att främja fritidsfisket, m. m.

jordbruksutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående forskarutbildning och forskarkarriär m. m. såvitt avser vissa kostnader för doktorandstipendier vid jordbrukets högskolor.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 11

Lagstiftningsåtgärder för att främja fritidsfisket, m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för att främja fritidsfisket, m. m. i vad propositionen hänvisats till lagutskott jämte motioner i ämnet, dels motioner om vidgad rätt till fritidsfiske.

Genom en den 28 februari 1969 dagtecknad proposition, nr 42, hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av stadsrådsprotokollet över jordbruksärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i lagen den 5 maj 1960 (nr 130) om fiskevårdsområden,

2) lag om ändring i lagen den 1 december 1950 (nr 596) om rätt till fiske,

dels bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Propositionen hade hänvisats till lagutskott såvitt den avsåge ändringar i lagen om fiskevårdsområden och lagen om rätt till fiske samt i övrigt till jordbruksutskottet, som i ärendet avgivit utlåtande nr 16.

I propositionen föreslogs, såvitt nu var i fråga, vissa ändringar i lagen om fiskevårdsområden och lagen om rätt till fiske i syfte att underlätta bildandet av fiskevårdsområden och skydda fiskbeståndet.

Förslaget till lag om ändring i lagen om fiskevårdsområden var i följande delar så lydande:

6 § första stycket andra punkten

Skall fiskevårdsområdet omfattat fisket med flera delägare, erfordras därjämte samtycke från minst en delägare inom varje sådant fiske.

6 § tredje stycket sista punkten

Saknas samtycke som avses i första stycket andra punkten, må fiskevårdsområdet likväl bildas, om särskilda skäl föreligga.

15 §

Fiskevårdsområde må bildas efter ansökan av delägare, myndighet som Kommunen bestämmer eller kommunen. Ansökningen skall vara skriftlig och ingivas till länsstyrelsen.

I ansökningen _____ skola tillgodoses.

Utskottet hade i samband med propositionen behandlat följande i anledning av denna väckta motioner, nämligen

A. de likalydande motionerna I: 953 av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Svenungsson* samt II: 1093 av herr *Hedin m. fl.*, i vilka motioner hemställdes

att vid behandling av proposition nr 42 riksdagen måtte godkänna Kungl. Maj:ts förslag till lag om fiskevårdsområden med den ändringen att 11 § skulle ges följande lydelse:

»Utan delägares samtycke må upplåtelse ej ske av delägares hela fiske eller eljest av fiske, som han med ensamrätt äger eller brukar eller såsom särskild lott tilldelats honom»;

B. de likalydande motionerna I: 954 av herrar *Karl Pettersson* och *Strandberg* samt II: 1097 av herr *Petersson* i Gäddvik, i vilka motioner, såvitt de hänvisats till lagutskott, hemställdes

att riksdagen vid behandling av proposition nr 42 måtte besluta att god-

Lagstiftningsåtgärder för att främja fritidsfisket, m. m.

känna Kungl. Maj:ts förslag till lag om ändring i lagen den 5 maj 1960 (nr 130) om fiskevårdsområden med den ändringen att 6 § tredje stycket sista punkten utginge;

C. de likalydande motionerna I: 955 av herrar *Karl Pettersson* och *Strandberg* samt II: 1096 av fru *Kristensson* och herr *Petersson* i Gäddvik;

D. motionen II: 1094 av herr *Hedin m. fl.*, vari hemställdes

att riksdagen vid behandling av proposition nr 42 måtte besluta att 15 § i lagen den 5 maj 1960 (nr 130) om fiskevårdsområden skulle erhålla oförändrad lydelse, innebärande att fiskevårdsområde finge bildas allenast efter ansökan av delägare.

Utskottet hade vidare behandlat två fristående motioner, nämligen

de likalydande motionerna I: 146 av herr *Augustsson* och fru *Landberg* samt II: 167 av herr *Persson* i Skänninge m. fl.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 954 och II: 1097 såvitt avsåge 6 § i det vid propositionen nr 42 fogade förslaget till lag om ändring i lagen den 5 maj 1960 (nr 130) om fiskevårdsområden bifalla propositionen i denna del;

B. att riksdagen måtte med avslag på motionen II: 1094 bifalla propositionen såvitt avsåge 15 § nämnda lag;

C. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 953 och II: 1093 antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i lagen om fiskevårdsområden i övrigt;

D. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 955 och II: 1096 bifalla propositionen såvitt avsåge lagen den 1 december 1950 (nr 596) om rätt till fiske; samt

E. att motionerna I: 146 och II: 167 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

Vid A i utskottets hemställan

I. av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Hedin* (båda m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte — med förklaring att förslaget till lag om ändring i lagen om fiskevårdsområden icke kunnat oförändrat bifallas — med bifall till motionerna I: 954 och II: 1097 såvitt avsåge 6 § denna lag antaga i reservationen angiven lydelse av paragrafen;

Vid B i utskottets hemställan

II. av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Hedin* (båda m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte — med förklaring att förslaget till lag om ändring i lagen om fiskevårdsområden icke kunnat oförändrat bifallas — med bifall till motionen II: 1094 antaga i reservationen angiven lydelse av 15 § denna lag;

Vid C i utskottets hemställan

III. av herrar *Grebäck* (cp), *Ebbe Ohlsson* (m), *Ernulf* (fp), *Tobé* (fp), *Hedin* (m) och *Josefson* i Arrie (cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte — med förklaring att förslaget till lag om ändring i lagen om fiskevårdsområden icke kunnat oförändrat bifallas — med bifall till motionerna I: 953 och II: 1093 för sin del antaga förslaget i de delar som ej berörts under A och B med de ändringarna att ingressen och 11 § i lagen erhöles i reservationen angiven lydelse, innebärande att vetorätten enligt nämnda paragraf gjordes absolut och icke som nu relativt och beroende av försörjningssynpunkter.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Överläggningen rörande tredje lagutskottets utlåtande nr 32 må omfatta jämväl jordbruksutskottets utlåtande nr 16, men yrkanden beträffande sistnämnda utlåtande framställes först sedan det samma föredragits.

Lagstiftningsåtgärder för att främja fritidsfisket, m. m.

Tredje lagutskottets hemställan föredrogs; och anfördes därvid:

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! I Kungl. Maj:ts proposition nr 42 föreslås åtgärder för att främja fritidsfisket, i första hand genom statlig lånegaranti inom en ram av två miljoner kronor under budgetåret 1969/70 till anordningar för att förbättra fiskevatten, bidrag till förrättningskostnader vid bildande av fiskevårdsområden samt rådgivning och annan serviceverksamhet. Vidare föreslås vissa ändringar i lagen om fiskevårdsområden och lagen om rätt till fiske för att underlätta bildandet av fiskevårdsområden och skydda fiskbeståndet.

Som underlag för de föreslagna åtgärderna ligger det betänkande fritidsfiskeutredningen avlämnade år 1968. I direktiven för utredningen angav dåvarande chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Holmqvist, bl. a. att med hänsyn till fritidsfiskets stora värde ur friluft- och rekreationssynpunkt syntes staten böra medverka till att leda fritidsfiskets utveckling. En översyn av de statliga insatserna på detta område vore därför motiverad. Genom organisatorisk medverkan från statsmakterna samt ändamålsenliga fiskebestämmelser torde i inte obetydlig utsträckning bättre förhållanden kunna uppnås på fritidsfiskets område utan att därför statens kostnader för ändamålet skulle behöva öka i större omfattning. Vidare skulle gällande vattengräns- och fiskerättslagstiftning undersökas och förslag avlämnas till en modifiering av gällande lagstiftning i syfte att skapa bättre möjligheter att bedriva fritidsfiske utan att yrkesfiskets intressen trädde för nära. Frågan om fisketillsyn och bevakning borde också uppmärksammas. Vidare borde utredas om länsstyrelsernas lokala bestämmelser på fiskets område kunde göras enklare och mera enhetliga.

Enligt direktiven lade fritidsfiskeutredningen fram förslag till nya lagar om förvaltning av samfällda fisken och om allmän fiskeavgift. Vidare föreslog utredningen ändringar i lagen den 1 december 1950 om rätt till fiske och i lagen den 5 maj 1960 om fiskevårdsområden. Bland författningsförslagen upptogs slutligen ett förslag till ny fiskeristadga.

Utredningens förslag till åtgärder återfinns i mycket begränsad omfattning i propositionen 42. De förslag som departementschefen nu lägger fram måste väl därför betraktas som endast en inledning till en kommande, ännu kraftigare satsning av statsmakterna för att främja en av de mest populära fritidsaktiviteterna i vårt land, fritidsfisket.

Utredningens förslag till lag om förvaltning av samfällda fisken har ställts på framtiden med motiveringen att lantmäteristyrelsen har i uppdrag att se över bysamfällighetslagen och att förslag till ny lag kan väntas under innevarande år. En särskild lagstiftning för samfällda fisken bör därför anstå till dess man tagit ställning till lantmäteristyrelsens förslag. Detta förefaller ju vara ett rimligt skäl. Behovet av en lagstiftning om en enklare form för förvaltning av enstaka skifteslagsfiske än vad lagstiftningen om fiskevårdsområden innebär kvarstår dock, då både de personella och de ekonomiska resurserna i första hand måste koncentreras på bildandet av de från allmän synpunkt viktigare fiskevårdsområdena.

Utredningen lade vidare ned ett omfattande arbete på att kartlägga och bringa reda i den flora av skilda detaljbestämmelser som förekommer i de nuvarande lokala stadgorna. Utredningens förslag till ändring innebär en radikal brytning med nu gällande ordning och skulle kunna bringa reda i de rådande missförhållandena. Då remissinstanserna i betydande utsträckning hade allvarliga erinringar att göra mot

Lagstiftningsåtgärder för att främja fritidsfisket, m. m.

förslaget har statsrådet föredragit att skjuta även den frågan på framtiden.

Så också några ord om förslaget till införande av en allmän fiskeavgift. Det är uppenbart att de i propositionen föreslagna lagstiftningsåtgärderna ytterst syftar till att utveckla fritidsfisket, och detta kan inte ske i önskvärd utsträckning om inte nödvändiga ekonomiska resurser står till buds. Fritidsfiskeutredningen gav klart till känna att den i första hand tänkte sig att de åtgärder som utredningen föreslog skulle bekostas av skattemedel, d. v. s. gå över budgeten. Om denna finansieringsväg skulle visa sig helt eller delvis stängd, föreföll det utredningen naturligt och riktigt att peka på andra möjligheter till finansiering av nödvändiga åtgärder för att i en snabbare takt främja fritidsfisket. I en sådan situation borde enligt utredningens mening allvarligt övervägas att införa en avgift på fiske som verksamhet med syfte att härigenom skaffa de ekonomiska resurser som behövs för att öka möjligheterna för fritidsfiskarna att få tillgång till goda fiskevattnen på så nära håll som möjligt.

Flertalet remissinstanser avstyrker emellertid att en allmän fiskeavgift införas. Statsrådet har heller inte vågat sig på att framlägga ett förslag härom. En finansiering skattevägen vore att föredra, anser många remissinstanser samtidigt som man framhåller att betydande medel behövs för olika åtgärder i syfte att utveckla fritidsfisket.

Den proposition vi nu behandlar är ett bevis på svårigheterna att över budgeten få fram nödvändiga medel. Förmodligen kommer svårigheterna att kvarstå även i framtiden, och då är det naturligt att man söker andra finansieringsvägar. Det var närmast med tanke härpå som jag biträdde den motion som har väckts i denna kammare av herr Eriksson i Bäckmora m. fl. och vari hemställs, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en kartläggning av det expanderande fritids-

fiskets resursbehov och prövning av finansieringsfrågan i samband med den översyn av den statliga fiskeridistributionen, som jordbruksministern har förutskickat skall komma att göras. Denna fråga har behandlats i jordbruksutskottets utlåtande nr 16, och motionen bör enligt utskottets mening lämnas utan åtgärd. Jag avstår därför från att ställa något yrkande och hoppas att statsmakterna följer utvecklingen med uppmärksamhet och vidtar de åtgärder som kan visa sig erforderliga.

Med dessa påpekanden har jag velat konstatera, att det kvarstår åtskilliga viktiga åtgärder, som snarast möjligt behöver vidtas från statsmakternas sida för att skapa ännu bättre möjligheter för en snabb och sund utveckling av fritidsfisket.

Så några ord om de åtgärder som föreslås i propositionen och som behandlas i tredje lagutskottets utlåtande. Vad först beträffar den lånegaranti inom en ram av 2 miljoner kronor, som föreslås för budgetåret 1969/70 till anordnande eller förbättring av fiskevattnen, bidrag till förrättningskostnader vid bildande av fiskevårdsområden samt rådgivning och annan serviceverksamhet, så finns det väl inte annat än gott att säga härom. Enligt min mening skulle det dock ha varit ännu bättre, om den hade varit uppdelad i en lånedel och en bidragsdel på förslagsvis 75 respektive 25 procent. Detta skulle säkerligen ha fått en stimulerande effekt på aktiviteten inom de tänkta investeringsområdena. Det finns inget förslag härom i utskottsutlåtandet, men jag kan ju alltid ge uttryck för ett önskemål om att departementschefen lägger delta på minnet inför nästa års budgetarbete.

Den föreslagna höjningen av bidraget till förrättningskostnader vid bildandet av fiskevårdsområde från för närvarande högst 50 procent av kostnaden till högst 80 procent är också en bra sak som bör bidra till tillkomsten av fler och bättre kortfiskeområden.

Lagstiftningsåtgärder för att främja fritidsfisket, m. m.

Sedan övergår jag till att diskutera mitt egentliga ärende, nämligen de föreslagna ändringarna i lagen om fiskevårdsområden.

Fiskevårdsområdets väsentliga ändamål anges i förarbetena till lagen om fiskevårdsområden vara att möjliggöra ordnade fiskeförhållanden, ett rättvist utnyttjande av fisket och en god fiskevård inom ett område där fiskerätten är splittrad på flera innehavare. Detta ändamål sammanfaller med det allmännas intresse att fisket som en naturtillgång utnyttjas och vårdas på bästa sätt. Lagen om fiskevårdsområden har varit i kraft sedan 1960.

I samband med lagens tillkomst uttalade tredje lagutskottet att det var nödvändigt att följa utvecklingen av lagens verkningar med största uppmärksamhet och att vidta erforderliga kompletteringar utan dröjsmål. Annars riskerade man enligt utskottets mening att den nya lagen skulle bli en lag bara på papperet. I viss mening kan det nog sägas att den visat sig vara det. Bildandet av nya områden har gått trögt. Orsakerna härtill har varit flera. Bland annat har själva omröstningsförfarandet varit så konstruerat att det lagt hinder i vägen för själva bildandet av fiskevårdsområde, nämligen därigenom att frånvarande delägare likställts med delägare som röstat nej. Nu föreslås i stället att vid beslut om bildande av fiskevårdsområde eller upplåtelse av fisket inom sådant område endast de i omröstningen deltagandes röster och delaktighetstal skall beaktas. Detta förslag har tillstyrkts av så gott som alla remissinstanser. För att tillgodose kravet på rättssäkerhet föreslås att sättet för kallelse till det första sammanträdet ändras. Kallelse skall enligt förslaget ske genom förrättningsmannens försorg och enligt rättegångsbalkens bestämmelser om delgivning av annan handling än stämning.

Utskottets majoritet delar departementschefens uppfattning att till själva

syftet med bildandet av fiskevårdsområde hör ordnade fiskeförhållanden och god fiskevård. Skall detta kunna uppnås i t. ex. en hel sjö är det nödvändigt att man får med alla delägarna. Det kan därför finnas behov av den dispensregel som upptas i förslaget till 6 §, tredje stycket, sista punkten, där det föreskrivs att fiskevårdsområde när särskilda skäl föreligger må bildas trots att samtycke saknas från föreskrivet antal delägare med erforderligt delaktighetstal.

I motionerna I:954 av herrar Karl Pettersson och Strandberg och II:1097 av herr Petersson i Gäddvik föreslås att denna dispensregel skall utgå. Motionärerna anser att regeln innebär en tvångsåtgärd som utgör ett hinder för att ett fiskevårdsområde skall fungera på ett tillfredsställande sätt sedan det har bildats. Detta yrkande har biträtts i reservation I av herrar Ebbe Ohlsson och Hedin vid moment A i utskottets hemställan.

Av skäl som jag nyss angav kan utskottet inte dela denna uppfattning. Däremot anser jag i likhet med övriga reservanter att om man går med på att denna dispensregel införes i lagen, om man verkligen vill underlätta bildandet av fiskevårdsområden och man på skäliga villkor vill trygga den enskildes rättsställning, bör man i likhet med vad fritidsfiskeutredningen har föreslagit göra vetorätten i 11 § absolut och inte beroende av försörjningsmöjligheten.

Enligt utskottets mening är det inte minst med tanke på fritidsfisket angeläget att fiskevårdsområden bildas i snabbare takt och i större omfattning än som hittills varit fallet. En till staten och kommunen utvidgad initiativrätt får anses utgöra ett av de viktigaste medlen för att uppnå detta mål. Det slutliga avgörandet i frågor om bildande och förvaltning av fiskevårdsområde kommer ju ändå alltid att helt ankomma på delägarna.

Möjligheten för t. ex. lantbruksnäm-

Lagstiftningsåtgärder för att främja fritidsfisket, m. m.

den eller kommunen att ta ett initiativ för att intressera sakägarna kring en sjö eller ett vattendrag att bilda ett fiskevårdsområde borde kunna i hög grad främja tillkomsten av nya kortfiskevattnen till nytta och glädje för vårt lands många fritidsfiskare.

Utskottet kan därför inte dela den uppfattning som kommer till uttryck i den vid moment B i utskottets hemställen fogade reservationen II av herrar Ebbe Ohlsson och Hedin, nämligen att den initiativrätt som tillägges staten eller kommunen av delägarna skulle kunna uppfattas såsom en obefogad inblandning och minska deras villighet att bilda fiskevårdsområde.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid moment C i utskottets hemställen fogade reservation III. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställen.

I detta anförande instämde herr *Eriksson* i Bäckmora (cp).

Herr **TOBÉ** (fp):

Herr talman! Först ber jag att i huvudsak få instämma i vad herr Grebäck anfört i anledning av tredje lagutskottets utlåtande nr 32.

Jag delar den uppfattning som kommer till uttryck i propositionen när det gäller de ändringar som gjorts för att mera effektivt kunna få fram fiskevårdsområden. Ändringarna i 6 och 10 §§ lagen om fiskevårdsområden innebär att man inte skall räkna frånvarande delägare som nej-röster utan att kvoteringen skall ske med utgångspunkt från antalet närvarande vid sammanträdet. Jag finner detta vara helt riktigt.

Fritidsfiskeutredningen har i huvudsak inspirerat de lagändringar som föreslås i propositionen. Utredningen ansåg att det var riktigt att underlätta bildandet av fiskevårdsområden, men man ville också skapa ett skydd för delägar-

na inom sådana områden och därför föreslog man borttagande av andra punkten av första stycket i 11 § som begränsar möjligheten för en enskild fiskerättsägare att själv få utöva fiske inom ett sådant område. — 11 § finns inte med i propositionen annat än i en bilaga på s. 56, där utredningsförslaget refereras, och i utskottsutlåtandet återges paragrafen på sista sidan.

Departementschefen har sagt att dessa ändringar sannolikt innebär ett effektivt sätt att främja tillkomsten av fiskevårdsområden. Jag hoppas att det är så, och i varje fall gör man nu så mycket som kan göras i den riktningen.

Sedan vill jag understryka ytterligare ett departementschefsuttalande, nämligen att bildandet av fiskevårdsområden i första hand syftar till att tillgodose delägarnas berättigade intressen. Detta sker genom att man får en ordnad fiskevård och ökade inkomster; eftersom det blir bättre fiske, kan man sälja fiskekort och utarrendera fisket. Som herr Grebäck sade är fritidsfisket en folkrörelse med allt flera utövare.

Det är då inte så lätt att klargöra skillnaden i fråga om omröstningsreglerna och varför de som har avgivit reservationen III är litet försiktiga. När det gäller att bilda ett fiskevårdsområde är vi utan vidare med på att det bör finnas en svagare spärr än hittills. Men när fiskevårdsområdet är bildat tycker vi det är orimligt att en delägare som har ett avgränsat fiskevatten kan bli av med rätten att fiska däri genom ett majoritetsbeslut om att fisket exempelvis kan utarrenderas till en fiskeklubb. Jag medger att det inte är någon vanlig situation, men bara detta att den kan inträffa gör att man bör vara försiktig.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets utlåtande utom vad gäller den fråga som tagits upp i reservationen III, till vilken jag alltså yrkar bifall.

Lagstiftningsåtgärder för att främja fritidsfisket, m. m.

Herr HEDIN (m):

Herr talman! När man jämför proposition nr 42 med fritidsfiskeutredningens betänkande kommer man att tänka på historien om berget som födde en rätta. Det är ganska litet som har kommit ut av alla de olika förslag som fritidsfiskeutredningen framlade, men det kommer kanske fler rättor i framtiden.

Vi fick inget förslag om en särskild avgift för alla fritidsfiskare här i landet — tyvärr, säger jag, eftersom jag tror att det är den enda möjligheten att få in de stora pengar som behövs för att man skall kunna göra någonting åt alla de sjöar och vattendrag som nu inte alls utnyttjas. Det finns här mycket att göra till fritidsfiskets fromma, men det är ganska blygsamma medel som ställs till förfogande. För kreditgaranti skall man kunna utnyttja 2 miljoner kronor, men det blir inget direkt bidrag. Man skall kunna få hjälp till förrättningskostnaderna med upp till 80 procent — tidigare har det varit 50 procent — och pengarna skall tas av 2:10-medel. Vi skall också få en viss utökad rådgivning.

Vad gäller lagstiftning har det i varje fall inte lagts fram något förslag beträffande förvaltning av samfällda fisken, vilket jag beklagar, men jag hoppas för min del att ett sådant förslag kommer snart. Det skulle vara mer ändamålsenligt än att enbart förlita sig på lagen om fiskevårdsområden. Där föreslås nu vissa ändringar, liksom i lagen om rätt till fiske.

Bakgrunden till ändringarna i lagen om fiskevårdsområden är enligt vad jag kan förstå att man anser att det har bildats alldeles för få fiskevårdsområden, och det kan vara riktigt. Nu menar man att man måste se till att det blir lättare att bilda fiskevårdsområden och upplåta fisket inom dem. Jag är inte säker på att det är riktigt; det kan också vara en felsyn. Det är redan mycket lätt enligt bestämmelserna för upplåtelse i 10 §. Enligt dessa kan en majoritet av

delägare tvingas att upplåta det samfällda fisket, eftersom det bara krävs att delägare med över hälften av delaktighetstalet skall rösta för upplåtelse. Jag är själv ordförande i en fiskevårdsförening med ett samfällt fiske. Där finns det två stora delägare, bestående av juridiska personer, som tillsammans har denna erforderliga majoritet och som alltså skulle kunna driva igenom — om vi bildade ett fiskevårdsområde — att vi skall upplåta vår fiskerätt inom området till andra. Det skulle då ske gentemot det stora antalet övriga delägare, av vilka de flesta är yrkesfiskare och självfallet inte skulle vara betjänta av en sådan upplåtelse.

Detta är bakgrunden till att vi i vår förening inte vill gå in i ett fiskevårdsområde. Visserligen har vi nu ett mycket gott förhållande även gentemot de juridiska personerna, men juridiska personer kan växla i fråga om inställning, och vi är litet rädda för att ställa oss i situationen att de skulle kunna bestämman oss andra i framtiden när det gäller upplåtelse.

Till bilden hör i allra högsta grad att det i vår bygd visserligen har bildats mycket få fiskevårdsområden men desto flera fiskevårdsföreningar. Det finns mängder av frivilligt bildade fiskevårdsföreningar. Där har man alltså frivilligt kommit överens om hur man skall sköta fisket, man bedriver en föredömlig fiskodling, och väldigt ofta säljer man också fiskekort inom fiskevårdsföreningarna. Allmänheten får alltså ändå nytta av dessa bildningar.

Enligt de ändringar som nu föreslagits i 6 och 10 §§ skall man vid bildande av fiskevårdsområde respektive upplåtande av fiskerätt enbart räkna antalet röstande, alltså de som är närvarande. Det kan jag till nöds godta. Jag tycker att den ändringen är praktisk. Men då finns det också anledning att stanna vid det och inte gå längre i andra avseenden. Därför har jag anslutit mig till det förslag som fram-

Lagstiftningsåtgärder för att främja fritidsfisket, m. m.

kommit i en av motionerna, att man inte i 6 § skall ta tillbaka den vetorätt som finns inbyggd i paragrafens första stycke genom att paragrafen slutar med: »Saknas samtycke som avses i första stycket andra punkten, må fiskevårdsområdet likväl bildas, om särskilda skäl föreligger.»

Det undantag man då gör innebär att det skall finnas åtminstone en delägare i varje samfällt fiske som ingår i hela fiskevårdsområdet, om det är flera delägare i detta. Jag tycker det är ett rimligt krav att åtminstone en fiskerättshavare skall finnas för att ett fiskevårdsområde över huvud taget skall kunna bildas.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till reservationen I.

Beträffande 11 § har herr Grebäck redan argumenterat för vårt förslag att vetorätten skall göras absolut för den som inom ett fiskevårdsområde har ensamrätt till ett fiske och inte vill vara med om att upplåta denna. Jag tycker starka skäl föreligger för att i likhet med fritidsfiskeutredningen hålla på kravet om absolut vetorätt.

Jag yrkar alltså även bifall till reservationen III.

Slutligen har jag anslutit mig till reservationen II som följer upp en motion jag väckt om initiativrätten. Där har tidigare rätt det förhållandet, att endast delägare eller tilltänkta delägare i ett fiskevårdsområde kan utnyttja denna initiativrätt. Nu föreslår departementschefen liksom fritidsfiskeutredningen att kommun eller myndighet som bemyndigas av Kungl. Maj:t — vad jag förstår skulle detta bli lantbruksnämnden — skall kunna utnyttja initiativrätten.

Detta förslag har avstyrkts av en del remissinstanser, bl. a. RLF och fiskeristyrelsen. Såvitt jag förstår menar man att förslagets genomförande skulle kunna motverka dess syfte. Det är mycket möjligt att starkt irritation kan utlösas, om fiskerättshavare får en som det kan förefalla ovidkommande inblandning

utifrån och att delägarna, i stället för att vara intresserade av att bilda ett fiskevårdsområde, blir irriterade, och man inte kan uppnå erforderlig majoritet för bildande av ett nytt område. Jag tycker alltså det är opåkallat att införa denna bestämmelse och ber, herr talman, att få yrka bifall också till reservationen II.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna I, II och III.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! I reservationen vid C framhåller reservanterna att avsnittet på s. 25 i utskottets utlåtande borde ha följande lydelse: »De ändringar i lagstiftningen som föreslagits av departementschefen syftar till att underlätta bildande av fiskevårdsområde och genom de nya röstningsbestämmelserna jämväl upplåtelse av fiskerätt inom sådana områden.»

Departementschefen hänvisar till att fritidsfiskeutredningen också byggde sina förslag på denna grund. Departementschefen har inte helt följt utredningens förslag i fråga om 6 § och 10 § utan bibehållit den s. k. vetorätten i viss utsträckning, och reservanterna anser, att den enskildes rättsskydd härigenom försvagas.

Departementschefen konstaterar att utredningens av flera remissinstanser biträdda förslag samtidigt innebär ett effektivt sätt att förnya tillkomsten av fiskevårdsområden. Men departementschefen påpekar att det knappast kan sägas strida mot lagstiftningens grunder att slopa spärreglerna i de fall då det oskiftade fisket hör till ett enstaka hemman. Departementschefen förordar att spärregeln i fråga om bildandet av fiskevårdsområde begränsas att gälla oskiftade fisken, som avser byar, samt att regeln dessutom mjukas upp på sådant sätt att länsstyrelsen får möjlighet att bortse från regeln, om särskilda skäl föreligger.

Lagstiftningsåtgärder för att främja fritidsfisket, m. m.

Dispensvägen bör utnyttjas främst för att möjliggöra bildandet av fiskevårdsområden som med hänsyn till delägarnas intressen framstår som särskilt önskvärda. Dispens kan komma till användning också i vissa fall, när tvekan råder om ett skifteslag utgör by eller enstaka hemman. Med detta som bakgrund finner departementschefen, att den ändring av 11 § som aktualiserats genom utredningens förslag att slopa spärreglerna i 6 § och 10 § inte är behövlig.

Utskottet delar denna uppfattning och anser därför att motionerna I: 953 och I: 954 samt II: 1093 och II: 1097 inte bör bifallas.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Jag skall inskränka mig till att beröra det avsnitt som behandlas i jordbruksutskottets utlåtande nr 16.

Det föreliggande förslaget avser att genom stimulans, bl. a. genom gynnsammare ekonomiska villkor för planering av fiskevårdsområden, få till stånd ett ökat antal upplåtelse av fiskevatten till fritidsfiskares glädje och fromma. Fritidsfiskets stora rekreationsvärde men också detta att de allra flesta av fritidsfiskarna är naturälskare som använder sin fritid på ett föredömligt sätt — låt oss för all del inte glömma alla de gamla, goda fiskehistorierna som följer efter det mer eller mindre lyckade fiskafänget — är de främsta skälen till att man vid planeringen för friluftsliv och naturvård också bör ta större hänsyn till den stora gruppen fritidsfiskare.

Utskottet är enigt då det gäller värdet av de föreslagna åtgärderna, t. ex. i fråga om ökade ekonomiska bidrag för bestridande av förrättningskostnader vid bildandet av fiskevårdsområden. Vi är emellertid några representanter för folkpartiet och centerpartiet

som på en punkt har en uppfattning som avviker från utskottets, nämligen när det gäller att ta medel i anspråk med stöd av 2 kap. 10 § vattenlagen, d. v. s. de avgifter som kraftverksintressenter har att erlagga för vissa bestämda ändamål.

Enligt riksdagens beslut skall dessa medel användas till stödgivning och forskning bland annat beträffande vandringsfisken, särskilt avseende de områden där kraftverksbyggen inkräftar på möjligheterna till fiske.

Vi reserverar anser det oriktigt att i ökad utsträckning ta medel enligt 2:10 vattenlagen i anspråk för områdesbildning och har därför i en reservation föreslagit att statsmedel skall användas för detta ändamål.

Jag kommer, herr talman, senare att yrka bifall till den reservationen.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Frågan om fritidsfisket är säkerligen mycket väsentlig och borde ha kunnat ägnas stor uppmärksamhet här i kammaren. Det finns många viktiga synpunkter att framföra, men jag skall försöka fatta mig kort.

Jag har väckt en motion i detta ärende, II: 1095, som har behandlats i jordbruksutskottets utlåtande nr 16. Innan jag går in på en del av de problem som jag tagit upp i den vill jag helt allmänt säga att fritidsfisket är en verkligt fin förströelse och rekreation. Utredningen har bedömt att omkring 600 000 vuxna svenskar ägnar sig åt fritidsfiske. Det är säkert en mycket bra och riktig rekreation som staten har all anledning att främja genom att skapa ökade möjligheter till fiske för dem som har det som hobby. Riksdagen och samhället gör ju åtskilligt för att främja utövandet av idrott och kulturella intressen, och det är verkligen också mycket berättigat att främja dessa 600 000 vuxna svenskers möjligheter till fritidsfiske. Det lär vi väl knappast ha några delade

Lagstiftningsåtgärder för att främja fritidsfisket, m. m.

meningar om. Och statsrådet har ju, även om propositionen inte innebär någon särskilt stor reform, försökt att underlätta detta, bl. a. genom att föreslå nya regler för bildande av fiskevårdsområden. Detta får väl i stort anses riktigt. Sådana områden måste kunna skapas, om man vill få fram fler fiskevattnen, öppna för ett större antal människor.

Det råder nog inga delade meningar på den punkten. Att det bör utgå statsbidrag för att stimulera bildandet av sådana områden är också naturligt.

Vad jag vänt mig emot är att man vill använda de s. k. 2:10-medlen för att täcka dessa kostnader. Det kan tyckas att dessa medel rent allmänt är avsedda att främja möjligheterna till fiske, men de är dock reserverade för speciella uppgifter — och där behövs de! Genom propositionen blir det nya grunder för bidragsgivning, och om det skall bli någon fart på bildandet av de nya fiskeområdena tror jag att det kommer att behövas betydligt mer pengar.

För det första föreslås i propositionen att statsbidragsprocenten skall ökas från 50 till 80 procent. Det betyder att det kommer att behövas ytterligare medel. För det andra ingår i propositionens förslag att man underlättar bildandet av fiskevårdsområden genom att omröstningsförfarandet förändras, initiativrätten vidgas och länsstyrelsen får rätt att förordna om sakkunnigt biträde åt förrättningsmannen. Det blir, såvitt jag förstår, därvid fråga om en utredning om vem som äger vad i sjön eller vattendraget. En sådan utredning kan säkert komma att dra betydande kostnader.

Jag har en känsla av att dessa två faktorer, de höga utredningskostnaderna och ökningen av statsbidragsprocenten, innebär att det kommer att gå åt ytterligare medel. Då kommer de s. k. 2:10-medlen att naggas i kanten, och det har jag velat protestera emot, ty jag anser att dessa medel behövs till så-

dant som de ursprungligen är reserverade för. Enligt principbeslut av 1954 års riksdag skall de regleringsavgifter som tas ut av kraftintressena enligt 2 kap. 10 § vattenlagen till främjande av fisket inom landet användas med omkring hälften till lokala åtgärder för att främja sötvattenfisket samt kust- och havsfisket efter vandringsfisk, medan den andra hälften skall användas till forskning och försöksverksamhet på sötvattenfiskets område. Vid fördelningen av medlen, som numera göres av fiskeristyrelsen, utom vad gäller sådan statlig verksamhet som faller inom styrelsens eget område, bör de bygder från vilka avgifter influtit tillgodoses i första hand. Men om man använder medlen till att stimulera bildandet av fiskevårdsområden kommer pengarna inte att stanna där. Inom de bygder som drabbats av vattenregleringar behöver man emellertid alla medel som finns tillgängliga för att främja fisket.

Jag vill i detta sammanhang framhålla att vi också är mycket intresserade av att forskning bedrivs på detta område, och vi vill inte finna oss i att medlen naggas i kanten. Därför har jag väckt min motion II:1095, och det skulle också vara naturligt om kammaren ville bifalla den reservation som är fogad till jordbruksutskottets utlåtande nr 16.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Som framgår av förevarande utskottsutlåtande råder det praktiskt taget enighet om propositionens förslag rörande ökade insatser för fritidsfisket. Det är egentligen bara när det gäller finansieringen som vi har haft litet delade meningar.

Det är riktigt som herr Jönsson i Ingemarsgården nyss sade, att bidrag till bildandet av fiskevårdsområden hittills har utgått ur de s. k. 2:10-medlen. Dessa bidrag har varit av mycket blygsamma mått. Av sifferuppgifterna i herr Jönssons i Ingemarsgården motion

Lagstiftningsåtgärder för att främja fritidsfisket, m. m.

framgår att det under budgetåret 1965/66 inflöt något över 802 000 kronor, varav endast 4 960 kronor användes för fiskevårdsområden. Följande budgetår 1966/67 inflöt ungefär 950 000 kronor och 4 050 kronor gick till samma ändamål. Budgetåret 1967/68 kom det också in nära 1 miljon kronor, varav endast 10 900 kronor användes till fiskevårdsområdena.

Även om det enligt de nya riktlinjer som föreslås skulle komma att bli en något större tilldelning av dessa medel anser jag, att vi med hänsyn till de ganska betydande belopp som inflyter och det hittills ringa ianspråktagandet av dem har råd att utöka kraven på dessa pengar ganska avsevärt innan det kan göras gällande att de i någon högre grad inkräktar på de medel som skulle användas till andra ändamål. Om jag är riktigt underrättad har i allmänhet cirka 50 procent av ifrågavarande medel använts för fiskevårdande uppgifter.

Det är, såvitt jag förstår och såsom även utskottsmajoriteten bedömt frågan, icke möjligt att redan nu innan man sett verkningarna av de nya förslagen bestämt avgöra att det behövs ytterligare 100 000 kronor. Det vore bättre att avvakta till dess att vi säkrare kan bedöma behovet av medel för de nya uppgifterna. Då kan vi också bedöma huruvida någon annan finansieringsform bör utnyttjas.

Hittilldags har vi ansett att så inte behövs. Om jag är riktigt underrättad lär det hos fiskeristyrelsen ligga ett odisponerat belopp på ungefär 1 miljon kronor. Det finns alltså pengar att använda även vid sidan om för den händelse man skulle behöva det.

Det anförda, herr talman, finner jag tala för ett bifall till vad utskottet har hemställt.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt, som utskottets ordförande har sagt, att man

inte kan bedöma hur stor förbrukningen av ifrågavarande medel blir under det kommande året, men som jag framhöll i mitt föregående anförande finns det goda grunder att förmoda att det blir en betydligt större förbrukning än under tidigare år. Jag har försökt skaffa uppgifter om vad inbetalningarna respektive förbrukningen av ifrågavarande avgifter uppgått till. Från 1963 fram till 1968 är det bara under ett år som inkomsterna varit större än utgifterna, och det visar att de här 2:10-medlen förbrukas i samma takt som de kommer in. Det finns alltså inga löpande inkomster över att använda, utan i så fall får man ta i anspråk medel som redan influtit.

Jag vill understryka att det finns ett stort behov av forskning och detta behov kommer att öka; 50 procent av medlen skall ju också användas för sådant ändamål. Det är nämligen så att det kan när det gäller dessa reglerade vatten finnas många fiskerättsdelägare som har intresse av att återställa fisket där. Men det möter svåra problem med dessa inplanteringar; det råder helt andra förhållanden än beträffande naturliga vatten. För att lösa dessa problem behövs forskning, och en sådan pågår ju för närvarande. Men den får inte minska utan bör helst bedrivas i ökad omfattning.

Jag vill samtidigt betona att de medel jag här nämnt har en viss regional anknytning, och inte bör användas för andra områden, ty de behövs för de bygder som drabbas av vattenregleringar. Jag tycker fortfarande att det hade varit bättre att för forskningsändamål anvisa ett förslagsanslag direkt från budgeten.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! I anslutning till proposition nr 42, som ligger till grund för det utlåtande vi nu diskuterar, har jag och några andra ledamöter av denna kammare väckt en motion, i vilken vi

Lagstiftningsåtgärder för att främja fritidsfisket, m. m.

föreslagit ökade möjligheter till fritidsfiske på enskilt vatten. Vi har som utgångspunkt för denna begäran tagit det förhållandet att man i stora delar av vårt land får fiska på enskilt vatten med nät och krokredskap, vilken möjlighet infördes genom 1950 års lag om rätt till fiske. Emellertid har det undantaget stadgats att fiske med dylika redskap inte får bedrivas på enskilt vatten från gränsen mellan Uppsala och Stockholms län i norr till Torhamns udde på Blekinges sydostkust. Vi ansåg att detta inte var tillfredsställande och föreslog därför att samma rätt till fiske skulle införas även inom detta område.

Fritidsfiskeutredningen som har sysslat med dessa frågor har anfört — vilket också är redovisat i förevarande utlåtande — att den inte velat gå med på en ökning av det nuvarande frifisket, eftersom det har visat sig att regleringen av ersättningsfrågorna ur administrativ synpunkt föranlett betydande arbete och inte gett det resultat man önskat.

Tredje lagutskottet har ställt sig mycket positiv när det tagit slutlig ställning till vår motion och sagt sig hysa full förståelse för vad vi här anfört. Ett av de skäl vi åberopat för erhållande av samma rätt var att det fiske, som tidigare sades utgöra ett komplement till jordbruket, hade förlorat i styrka. Enligt min mening har även utredningen delat denna uppfattning.

Utskottet hyser emellertid den meningen att man i första hand bör gå vägen via frifiskevatten, och jag skall inte polemisera med utskottet på denna punkt. Jag vill dock gärna, herr talman, till protokollet läsa in vad utskottet skriver mot slutet av sitt utlåtande: »Skulle den föreslagna lagstiftningen och de övriga förslag som framläggs i propositionen inte leda till önskat resultat får andra åtgärder övervägas. Härvid kan det självfallet bli aktuellt att ompröva bestämmelserna om rätt till frifiske på de kuststräckor som avses i motionerna. För närvarande bör dock inte företagas

någon åtgärd från riksdagens sida i frågan.»

Herr talman! Jag tycker att det uttalande som utskottet här gör och som jag hoppas också skall bli riksdagens ger oss anledning att med uppmärksamhet följa vad som sker på området. Vi har möjlighet att komma tillbaka till saken, om så blir erforderligt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till tredje lagutskottets hemställan i utlåtande nr 32.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Kammarens ledamöter behöver inte bli ängsliga, ty jag kommer inte att nämnvärt förlänga debatten. Men jag tycker att jag bör få säga att jag är glad över att proposition nr 42 framlagts, så att det kommer att bli möjligt att bilda dessa fiskevårdsområden och ordna upp fisket. Nu är det faktiskt ett sammelsurium på fiskets område över huvud taget. — Sedan gäller det för kommunerna att driva på utvecklingen. I min hemkommun har vi tillsatt en utredning för att eventuellt bilda fiskevårdsområden.

Jag är också glad över att det i lagen blivit inskrivet att man skall skydda dem som bor på platsen och bedriver yrkes- eller husbehovsfiske. Det är inte minst viktigt att vi skapar ett skydd för dessa människor, så att det inte görs intrång på deras möjligheter att livnära sig eller få ett tillskott för husbehov.

Personligen tror jag att det så småningom måste växa fram ett system med riksfiskekort. Men vi kanske får spara den delen tills vi sett hurudan utvecklingen blir efter bildandet av fiskevårdsområdena. Framdeles behövs dock — jag upprepar det — fiskekort för hela riket eller åtminstone för länen.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än om bifall till tredje lagutskottets hemställan i utlåtande nr 32.

Härmed var överläggningen slutad.

Lagstiftningsåtgärder för att främja fritidsfisket, m. m.*Mom. A*

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hedin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herrar Ebbe Ohlsson och Hedin.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hedin begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 173 ja och 29 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hedin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande

de voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herrar Ebbe Ohlsson och Hedin.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hedin begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 173 ja och 31 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen III); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hedin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. C) i utskottets utlåtande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen III) av herr Grebäck m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Grebäck begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 90 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. D och E

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12

Ekonomiskt stöd till fritidsfisket, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för att främja fritidsfisket, m. m., jämte motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till jordbruksutskottet.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 (bilaga 11, punkten C 1) föreslagit riksdagen att till Lantbruksnämnderna anvisa ett förslagsanslag av 75 693 000 kr.

Kungl. Maj:t hade vidare i propositionen nr 42 — redovisad under nästföregående paragraf — föreslagit riksdagen att

1) antaga vid propositionen fogade lagförslag,

2) godkänna de i propositionen förordade riktlinjerna för statens åtgärder för att främja fritidsfisket,

3) medge att för budgetåret 1969/70 statlig kreditgaranti för lån till åtgärder

Ekonomiskt stöd till fritidsfisket, m. m.

som främjade fritidsfisket finge beviljas intill ett belopp av 2 000 000 kr.

I propositionen hade, i anslutning till ett av fritidsfiskeutredningen överlämnat betänkande Fritidsfisket (SOU 1968: 13), bl. a. föreslagits ökade statliga insatser till främjande av fritidsfisket. Dessa avsåge garanti för lån — inom en ram av 2 milj. kr. budgetåret 1969/70 — till anordnande eller förbättring av fiskevatten, bidrag till förbättringskostnad vid bildande av fiskevårdsområde samt rådgivning och annan serviceverksamhet.

I anledning av propositionen nr 42 hade väckts

dels de likalydande motionerna I: 954 av herrar Karl Pettersson och Strandberg samt II: 1097 av herr Petersson i Gäddvik vari, till den del de hänvisats till jordbruksutskottet, hemställt att riksdagen vid behandling av proposition nr 42 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala som sin mening önskvärldheten av en ökad inplantering av fisk i kronan tillhöriga fiskevatten framför allt i renbetesfjällen samt att ett större antal kronvatten borde göras tillgängliga för fritidsfiske,

dels motionen II: 1092 av herr Eriksson i Bäckmora m. fl.,

dels motionen II: 1095 av herr Jönsson i Ingemarsgården, vari hemställt att riksdagen måtte till bestridande av kostnaderna för statsbidrag för inrättande av fiskevårdsområden anvisa ett förslagsanslag av 100 000 kr. för budgetåret 1969/70.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1. godkänna de riktlinjer för statens åtgärder för att främja fritidsfisket som utskottet förordat,

2. på riksstaten under nionde huvudtiteln till Landbruksnämnderna för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 75 693 000 kr.,

3. medge att för budgetåret 1969/70 statlig kreditgaranti för lån till åtgärder

Utnyttjande av åkerjord m. m.

der som främjade fritidsfisket finge beviljas intill ett belopp av 2 000 000 kr.,

4. avslå motionen II:1095,

5. lämna motionen II:1092 utan åtgärd,

6. anse motionerna I:954 och II:1097, såvitt de hänvisats till jordbruksutskottet, besvarade med vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits av herrar Skårman (fp), Skagerlund (fp), Antby (fp) och Jonasson (cp), som ansett att utskottet under 4. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen II:1095 under nionde huvudtiteln till Bidrag till bildande av fiskevårdsområden för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 100 000 kr.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad vid utskottsutlåtandet.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1—3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 4

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Antby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

jordbruksutskottets hemställan i mom. 4) i utskottets utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Skårman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Antby begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 150 ja och 47 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 5 och 6

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13

Föredrogs vart efter annat tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss reglering av tillverkning av och handel med fodermedel avsedda för fisk, samt

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upphävande av förordningen den 8 maj 1942 (nr 341) med vissa bestämmelser angående nötboskapsaveln.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14

Utnyttjande av åkerjord m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 21, i anledning av motioner angående utnyttjande av åkerjord m. m.

Utnyttjande av åkerjord m. m.

Till jordbruksutskottet hade hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 20 av herr *Svenungsson* och II: 25 av herr *Nilsson* i Agnäs, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålle om skyndsamma åtgärder i syfte att förhindra att odlad eller för odling lämplig jord användes på sådant sätt att jordbruk och livsmedelsproduktion å densamma omöjliggjordes,

dels motionen II: 955 av herr *Hansson* i Skegrie, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om föranstaltande av åtgärder för att vid riksplaneringen måtte beaktas målsättningen, att åkerjorden skulle komma till bästa möjliga användning med hänsyn till de krav som ställdes från såväl beredskapspolitiska som samhällsekonomiska synpunkter.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1. avslå motionerna I: 20 och II: 25,
2. lämna motionen II: 955 utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Skärman* (fp), *Carl Eskilsson* (m) och *Hermansson* (cp), fru *Hultell* (m) samt herrar *Skagerlund* (fp), *Hansson* i Skegrie (cp), *Antby* (fp) och *Persson* i Heden (cp), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t

a. anhålla om åtgärder för att vid pågående riksplanering av markanvändningen måtte beaktas att åkerjorden skulle komma till bästa möjliga användning med hänsyn till de krav som ställdes från såväl beredskapspolitiska som samhällsekonomiska synpunkter,

b. anhålla att motionen II: 955 överlämnades till bygglagutredningen för beaktande i dess fortsatta arbete.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *HANSSON* i Skegrie (cp):

Herr talman! De som hade tänkt att försöka våga sig på att motivera sina ställningstaganden i tredje lagutskottet, jordbruksutskottet och allmänna beredningsutskottet kände nog en viss tacksamhet i natt över att man bröt före dessa ärenden för att inte kammarledamöterna, som då var trötta och ville hem, skulle betungas. Jag måste säga att situationen inte är så mycket bättre nu. Därför blev jag litet förvånad när jag i dag såg föredragningslistan och fann att man hade flyttat upp statsutskottets utlåtande nr 93 före de ärenden som kom i tur från i går kväll. Jag tror att det skulle vara nyttigt, om statsutskottet och framför allt kanske dess andra avdelning någon gång fick pröva på begränsningens svåra konst. Vi är däremot vana vid att alltid få diskutera inför en kammare vars ledamöter sitter resfärdiga med flyg- eller tågbiljetter. Jag skall därför inte bli alltför långgrandig i mina försök att motivera min motion och den reservation jag avslutit mig till, men jag kan ändå inte undvika att ta tiden i anspråk av det skälet att frågan om hur vi planerar och utnyttjar vår odlade mark nog förtjänar att jämföras med vilket annat ärende som helst, även om detta skulle ha råkat bli behandlat av statsutskottet.

Jordbruksutskottets medlemmar gjorde för några år sedan en studieresa i Norge, då vi bland annat studerade markanvändningen i detta land, d. v. s. norsk markpolitik. Vi fann då att man i vårt västra grannland tar mycket stor hänsyn till den odlade marken och dess värde. Nu har visserligen Norge en ganska låg självförsörjningsgrad, endast 40 procent mot cirka 90 procent i Sverige. Detta förhållande kan kanske medverka till att man i Norge måste ta extra stor hänsyn till den mark man har, men även i länder med en högre försörjningspotential är situationen sådan, att man inte får vara vårdslös med odlad

Utnyttjande av åkerjord m. m.

mark. Det norska exemplet torde utgöra en lämplig tankeställare.

I ett av de remissyttranden som avlämnats till behandling av detta ärendet säger professor Sven L. Jansson vid Ultuna bland annat att odlingsbar mark av en kvalitet motsvarande våra marginaljordar globalt sett är en naturtillgång i starkt underskott och som fortlöpande förbrukas. Detta gäller alltså den jord som vi räknar som marginaljord och som alltså inte anses värd att ta vara på. Detta omdöme av professor Jansson gäller naturligtvis i ännu högre grad om de bättre jordbruksjordarna som finns i vårt land.

Jämfört med den norska jordpolitiken tycks vi här i Sverige ha råd att bedriva en radikalt annorlunda markpolitik. Enligt min mening visar vi en häpnadsväckande nonchalans mot den odlade jorden och dess värde. Vi bygger hus och fabriker, vi drar fram vägar och lägger flygfält till synes utan någon som helst hänsyn till värdet ur försörjningssynpunkt av den mark som vi utnyttjar.

När man använder mark på detta sätt, framför allt när man bebygger den, är den i fortsättningen definitivt borta ur försörjningssynpunkt. Om man låter den växa igen med skog kan den utnyttjas en gång till men det får inte dröja länge ty annars är den även då förstörd.

Det mest uppseendeväckande är den exploatering av odlad mark som sker i en del av våra storstadsregioner. Vi finner sådana exempel på Uppsalaslätten, på Östergötaslätten kring Linköping och Norrköping etc. Men allra mest uppseendeväckande är exploateringen av odlad mark i den s. k. Malmö-Lundregionen och i det område som upptas av det olycksaliga Örestadsprojektet. Där tycks man, att döma av de planer som gjorts upp, inte ta någon som helst hänsyn till markens värde ur odlingssynpunkt. Man skall enligt de för Malmöhus län uppgjorda byggnads-

planerna bebygga hela den bördiga Lundaslätten, ungefär halva Söderslätt och dessutom de ypperliga jordbruksbygder som ligger österut från Landskrona och Hälsingborg.

Vi har i riksdagen beslutat att sänka vår försörjningsgrad till 80 procent av behovet. Det betyder att vi skall lägga ned minst en tredjedel av den odlade jorden. Såvitt jag förstår skall i första hand den jord som inte bär sig läggas ned. Den bästa jorden kommer att hävda sig i konkurrensen. Men om man, som det tycks ske på sina håll, uppför städer och annan bebyggelse på den bästa odlade jord som finns kvar, kan vi fråga oss: Vilken blir då vår försörjningsgrad och hurudant blir då vårt försörjningsläge?

Såvitt jag vet tar man inte hänsyn till de försörjningspolitiska aspekterna då man gör upp bebyggelseplanerna. Vad reservanterna yrkar på är att man skall ta sådan hänsyn. Just nu lär det i Kungl. Maj:ts kansli pågå en utredning om markplaneringen i vårt land. Det är med adress dit som vi vill säga ifrån, att man vid planeringen av markens användning måste ta hänsyn till markens betydelse ur försörjningssynpunkt och beredskapssynpunkt.

Vi anser också att en så allvarlig fråga som denna bör avgöras efter en utredning med parlamentariskt inslag. Vissa tidigare s. k. departementspromemorior har visat sig vara ganska bristfälliga dokument, och vi anser knappast att denna viktiga fråga bör avgöras på det sättet. Några direktiv har nämligen inte utfärdats offentligt, och man vet inte var gränsen för utredningen i departementet går.

De remissmyndigheter som har hörts i den här frågan är i allmänhet positiva till ett sådant beaktande av markanvändningen som vi har yrkat på. Jag kan ur majoritetsskrivningen anföra ett par exempel. Lantbruksstyrelsen säger sålunda, att ur jordbruksekonomisk synpunkt god åkerjord i goda lägen givet-

Utnyttjande av åkerjord m. m.

vis såvitt möjligt bör bibehållas för fortsatt jordbruksproduktion. Planverket anför i det sammanhanget, att det framstår som tämligen självklart att man inte bör ta högvärdig jordbruksmark i anspråk för tätbebyggelseändamål, om en för samhällsbyggandet likvärdig lösning kan åstadkommas på annan, för jordbruket mindre värdefull mark.

Detta har även majoriteten i utskottet anfört. Det är för mig oförståeligt hur utskottet har kunnat anföra detta som sitt eget resonemang och ändå avstyrka motionen, som egentligen går ut på precis samma uttalande.

Det förtjänar i detta sammanhang också att påminnas om vad den förre inrikesministern anförde i sin sista huvudtitel på tal om tätbebyggelse. Han varnade där direkt för att låta de stora tätorterna få växa ohämmat och bli alltför stora. Också detta uttalande kan tas till intäkt för ett yrkande om bifall till den reservation som vi har avgivit.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Heden och *Jonasson* (båda cp).

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Svensk försörjningspolitik i dag bygger på idén »Ett skepp kommer lastat». Världens befolkning består till mer än hälften av hungrande människor. Utvecklingen kan leda till en katastrof och det är kanske redan för sent att hindra olyckan. Skall något göras, måste det i varje fall göras genast.

Varifrån får världen mat? Även om den traditionella framställningen av födoämnen genom jordbruk, boskapsskötsel och fiske i vår tid har fått hjälp av andra krafter och metoder kan livsmedelsproduktionen inte avvara jordbruket. Vi måste därför se till att den

brukningsbara jorden används på rätt sätt. Vi är ansvariga för att ytterligare odling sker — den är behövlig. Vi är ansvariga för att ingen jord fördärvas. Vi skall redovisa för en växande värld, för morgondagens generationer. Det finns ingen odlingsbar eller odlad mark på vår planet som inte är nödvändig för produktion av livsmedel, av näringsämnen. Det betyder att vi även måste se till att inga arealer som kan ge mat används för odling av tobak eller råvaror för sprit — det har vi inte rätt till och det har vi inte heller råd med. Det betyder att vi måste lyssna till den forskning som anger vilka växter som lämnar det bästa utbytet per hektar på varje slag av jordar och att vi måste avväga odlingarna så, att vi får ett riktigt förhållande mellan den yta som bär säd och den yta som bär foder till djur som skall ge oss protein från animalier. Vi kanske kan hinna förebygga den katastrof som befolkningsutveckling och jordförstöring länge har bådat.

Varje land måste genast inventera sina tillgångar av jordar med hävd eller möjlighet att sätta i hävd. Vårt land har till synes tanklöst och utan plan låtit ödeläggelsen av alltför många jordar ske. Det kan inte fortsätta. Åtgärder måste till, om vi som bär ansvaret inte skall ställas inför domstol som förbrytare, när unga eller ännu ofödda släkten träder till och ser på vårt fögderi en gång.

Detta är den ena sidan.

Den andra, nästan lika allvarliga, är att det som i dag och under de senaste decennierna lagts på odlad jord, på många ställen i Sverige och sett ur många synpunkter, måste te sig diskutabelt och skadligt. Vi har kring en rad städer i de bördigaste delarna av vårt land fått en bebyggelse på åkerjord som är helt onödig. Den hade kunnat läggas på annan mark i de flesta fall. Från och med nu måste den läggas ut i annan terräng. Det är inte nödvändigt att de befintliga tätorterna växer ytterli-

Utnyttjande av åkerjord m. m.

gare. Det är tvärtom hälsovådligt och samhällsfarligt och ger inga fördelar. Den tid man skulle spara genom att bo i tätorten blev i stället tidsförlust i köer, och fritiden kan man inte tillbringa i mammutstäderna utan man måste ut i bilköerna, avgasröken och dödsfarorna på vägarna.

De socialt kunniga vet att människans trivsel försämras och att brottslighet, ohälsa, giftberoende och skador av föroreningar ökar i folkanhopningarna.

Därtill töms rena, vackra, hälsovänliga områden av landet i övrigt, och balansen mellan landsdelarna försvinner. Det är farligt ur många synpunkter att inom ett land ha några hopklumpningar av folk med fördyrade levnadsomständigheter, stigande vårdbehov och stora vida tomrum i övrigt utan egentligt näringsliv. Vad kommer det att betyda i händelse av krig?

Hur skall försörjningen ordnas? Jag hänvisar t. ex. till en artikel i RLF-tidningen den 29 april i år: »Striden om en sjö.» Den aktualiserar problemet med vattnet till den skånska centralbygden, när man helt enkelt tänker stjäla en smålandssjö — Bolmen. Jag önskar sjöns försvarare mod och lycka till!

Det är inte nödvändigt att Örestad växer. Har ingen tänkt på att lägga bebyggelsen uppe i övriga Götaland i stället? Och att vattenföring av det här slaget kan innebära skrämmande rättsproblem och väldiga faror i ett krigsläge?

Herr talman! Jag kunde dyka ner i tusen liknande frågor och finna hur allt talar för att vår samhällsplanering är hotande, men tiden medger det inte. Med det som sagts har jag bara velat angripa jordbruksutskottet för dess påstående att motionerna I: 20 och II: 25 är för skarpa. I motionernas kläm begärs inte mer än vad som måste begäras. Riksdagen får inte sitta som om den vore ansvarslös, när jorden fördärvas av permanent bebyggelse av olika slag, så att all framtida framställning

av livsmedel från den hindras. Det minsta man kan begära är skyndsamma åtgärder. Vår livsmedelsförsörjning kräver det snart, och världens livsmedelsförsörjning har krävt det sedan länge.

Hur sedan fördelningen av kostnaderna för svenskt jordbruk skall ske är en fråga som måste och givetvis kan lösas. Vad som skall ske för att hindra projektering av hävdad jord och takten i förhindrandet får Kungl. Maj:t finna ut, men det är inte en dag för tidigt att åtgärder vidtas.

Vi får inte leka blindbock inför världens hunger. Vi får inte spela ansvarslösa. Vi förstår mycket väl att det finns stora kapitalintressen här, att det finns folk som tjänar på jordarnas ödeläggelse, men vi har inte rätt att tänka mer på dem än på dem som behöver äta.

Remissinstansernas avstyrkanden är underliga. Finns det någon enda av dem som inte i princip ger motionerna rätt? Lantbruksstyrelsen säger: »Hur en sådan minskning av arealen odlad jord i landet skulle inverka på vårt försörjningsläge är svårt att uttala sig bestämt om.» Givetvis — men vad har vi lantbruksstyrelsen till? Borde dess uttalande inte vara färdigt! Riksförbundet Landsbygdens folk har rent av uppfattat ett välbekant faktum, nämligen att »livsmedelsbristen i världen växer för varje år som går». Vilken upptäckt! Men vi fortsätter att lägga betong på leran och myllan. Vi bygger Sturup, vi bygger sovstäder kring de gamla städerna, och det är bekvämast att lägga dem på slätterna.

Får jag sluta, herr talman, med att citera vad som står i New York Times den 27 april i år, sektion 4 s. 5 E. Det är ett öppet brev till presidenten i världens största demokratiska stat: »Kära president Nixon! Grundproblemen som skall möta Er regering kommer inte att vara krig, revolter eller brottslighet utan befolkningssvampen. Under Er fyraåriga tjänstetid blir det 10 miljoner fler ame-

Utnyttjande av åkerjord m. m.

rikaner — de flesta av dem bosatta i våra redan överbefolkade städer, och det kommer att bli 300 miljoner fler människor i världen om nuvarande tillväxt sker — de flesta av dem utan nog att äta. 14 miljoner kommer att dö av hunger under Er tjänstgöring, om inte den nuvarande dödssiffran tio tusen om dagen reduceras. Amerika kan inte föda världen, efter vad vi har funnit, sedan vi har skeppat livsmedel för femton biljoner dollar de senaste åren. Det fanns 2 1/2 biljoner människor i världen 1953. I dag, femton år senare, finns det en biljon mer. Detta problem, herr president, bär direkt eller indirekt på de flesta problem Ni kommer att ha att göra med under Er administrations-tid.»

Ett skepp kommer lastat — det är idén som uppbär svensk livsmedelspolitik. Vi bygger över våra jordar, vi spolar bort våra resurser — det kommer skepp med mat utifrån. Från andra länder med bättre jordar, äldre hävd! Så sågs det. Ett skepp kommer lastat med mat som borde gått till andra och strax skall gå till andra folk. Ett skepp kommer lastat — det borde komma från Sverige till en svulten värld. Men jordbruksutskottet och politikerna väntar på skeppet till oss, till överflödet.

Detta är kanske inte nödvändigt att säga, tycker någon. Men jag menar att detta är en allvarlig fråga och att tiden inte får hindra oss från att diskutera den.

Jag ber att få yrka bifall till motionerna I: 20 och II: 25.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Jag tycker att de motioner som vi nu behandlar gäller ett angeläget ärende. Även den som anser att den folkvandring som vi har bevittnat från glesbygden till tätorterna i och för sig är ett naturligt led i samhällets strukturutveckling måste ändå tycka, att det är ett slöseri med en viktig produktionsfaktor att stora delar av våra

bästa jordbruksjordar bebyggs. Nu är det givet att den fortsatta samhällsutbyggnaden är av så stor betydelse att den kategoriska ståndpunkten i motionen II: 25 att all odlingsbar mark skall undantas från bebyggelse är orealistisk. Detta bör emellertid inte utesluta att man har rätt att ställa kravet att lokaliseringen av samhällets utbyggnad i görligaste mån skall ske på mark som är mindre god från odlingssynpunkt.

Herr talman! Jag vill härmed yrka bifall till reservationen.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! På en punkt skall jag omedelbart be att få instämna med herr Hansson i Skegrie. Han började nämligen sitt anförande med att säga att det var litet tråkigt att jämt råka i den här situationen då det gäller dagordningen. Så långt är jag överens med honom och det återstår att se i vad mån våra åsikter skiljer sig för övrigt.

Låt mig innan jag går in på den fråga som nu behandlas säga herr Nilsson i Agnäs, att det är klart att vi alla är medvetna om existensen av de problem som han berörde. De är besvärliga och inga vore väl gladare än vi — jag innefattar i ordet »vi» alla i detta hus — om problemen kunde lösas. Men ställ något så när rimliga anspråk, herr Nilsson, ty Sverige kan inte klara av så särskilt stora problem! Vi har tre miljoner hektar jordbruksmark i vårt land, och nu är det myndigheternas mening att en miljon hektar skall bort och att vi alltså skall behålla två miljoner hektar för jordbruksproduktion.

Herr Nilsson i Agnäs har verkligen varit radikal. Han har sagt i sin motion att all bebyggelse i tätorterna skall upphöra liksom all projektering. Det har nu reservanterna förståndigt nog sagt att de inte kan acceptera utan de har bara tagit motiveringen.

Herr Hansson i Skegrie skildrade hur Örestad har växt. Han har i utskottet och här i kammaren på förmiddagen

Utnyttjande av åkerjord m. m.

visat en karta. Det var ett vackert vitt papper som han hade fläckat ned med svart färg för att illustrera hur den förfärliga tätortsbebyggelsen hade svept ut över den bördiga skånska myllan.

Ja, herr Hansson, det är riktigt att Örestad har utvecklats oerhört. Herr Hansson är såvitt jag vet landstingsman. Han har haft möjlighet att påverka denna utveckling genom att se till att sjukvårdsinrättningarna i Lund t. ex. hade förlagts till Eslöv där åkermarken är betydligt sämre. Jag vet inte om herr Hansson har tagit några sådana initiativ, men det hade funnits möjligheter för honom att göra det.

Jag kan ställa samma fråga till mina kolleger på östgötabänken. Jag vet att de enträget uppvakttat regeringen om att få universitetsfilialen till Östergötland. Den förlades till Linköping. Det har medfört att vi runt Linköping har byggt stora egendomar med högproduktiv mark med bostäder och institutionsbyggnader av olika slag. Det har ansetts önskvärt ur länets synpunkt. Det har inte varit några delade meningar eller politiska motsättningar på den punkten.

Herr Hansson säger att han är förvånad över att utskottet har kunnat skriva på det sätt som skett, nämligen att god åkerjord inte bör användas för sådant ändamål som det här gäller, om det finns annan mark att tillgå. Det är självklart att det förhåller sig på det sättet. Finns det möjlighet att bygga på mark som är sämre, bör den möjligheten naturligtvis utnyttjas — detta ingår väl i all planeringsverksamhet, såvitt jag förstår, och det har också utskottet framhållit. Som herr Hansson här nämnt håller en grupp i kommunikationsdepartementet på med den s. k. fysiska riksplaneringen. Det är en expertgrupp, och herr Hansson har funnit det betänkligt att en expertgrupp sysslar med detta. Han vill ha en parlamentariskt sammansatt kommitté; det skulle bli ett bättre resultat och gå fortare. Det är möjligt, men det är väl inte all-

deles säkert att det skulle bli så som han tänker sig.

Herr Hansson anförde exemplet med Norge och besvarade själv den fråga som han ställt. Det är klart att ett land som inte har full självförsörjning är mera rädd om sin jordbruksmark än vi som har ett överskott. Men jag vill nämna att herr Hansson i en motion — det är nästa ärende på dagordningen — har föreslagit att det skall avsättas mark till s. k. åkerreserv, alltså ett jordbankssystem. Dessa markområden skall vi väl ta från Norrbotten förstås, ty där kan ju inte ske så stor produktion — det är väl inte meningen att marken skall tas i Skåne. Det skall alltså ske en avsättning av mark enligt herr Hanssons förslag som behandlas i nästa ärende på dagordningen.

Låt mig, herr talman, sluta med att anförda ett par siffror så att man inte får den uppfattningen efter att ha hört herr Nilsson i Agnäs tala om alla de människor som skulle bo i Örestad och andra sådana stora tätortsregioner, att dessa människor tar en stor mängd mark i anspråk för bostadsändamål. I dag bor cirka 75 procent av hela befolkningen i tätorter, men den tar bara 1 procent av marken i anspråk. Herr Hansson kan kanske säga: »Ja, men det är ju den bästa marken.» Jag vill då säga att det är litet olika; i Skåne kan det exempelvis vara fråga om 5 à 6 procent men genomsnittligt för hela landet är det fråga om 1 procent. Man räknar med att 1980 behöva ta 2 procent av landets yta i anspråk för tätbebyggelse.

Herr talman! Jag har lovat att inte tala längre än tio minuter, och jag ber nu att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag förstår att det inte är så lätt för utskottsmajoriteten att argumentera i denna fråga. I går lyssnade jag till debatten i första kammaren,

Utnyttjande av åkerjord m. m.

och då försökte man också framställa herr Nilssons i Agnäs motion som det väsentliga i sammanhanget. Men den motionen har vi ju alla tagit avstånd från. Det är inte de yrkandena vi nu diskuterar; de har inte med denna fråga att göra. Även herr Persson i Skänninge uppehöll sig emellertid kring dem för att ge sken av att det är de kraven det här handlar om.

Sedan sade också herr Persson i Skänninge att jag borde ha kunnat medverka till att förhindra att lasaretsbyggnaden i Malmö-Lundregionen för-lades till Lund; den borde ha flyttats till Eslöv. Men tyvärr skall bebyggelsen sträcka sig nästan ända upp till Eslöv och även där lägga beslag på den bästa skånska jorden, som sträcker sig upp emot Eslöv.

Slutligen har jag också funderat litet över den siffra som här nämnts. Tätbebyggelsen tar bara i anspråk 1 procent av landets yta, har det sagts. Men i uttrycket landets yta ingår tydligen också fjällvärlden. Det är inte landets jordbruksyta det rör sig om utan om den totala ytan. Och jag förmodar att herr Persson i Skänninge i sin optimism inbillar sig att vi kan bebygga den mesta åkerjorden, ty vi har alltid kvar en betydande del i fjällbygden och i andra liknande områden att försörja oss av.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Herr Hansson i Skegrie säger nu att det inte är någon mening med att flytta några sjukvårdsinrättningar till Eslöv, eftersom Malmö och Lund ändå kommer att byggas ihop med denna stad. I så fall har jag inget annat förslag än att herr Hansson får försöka stoppa all utbyggnad inom Skåne. Om herr Hansson vill göra det skall jag vid något tillfälle försöka bistå honom i hans strävanden för att se hur långt man kan komma på denna väg. Säkerligen skulle också många orter i vårt land tacka honom för detta, ef-

tersom de då får en möjlighet att bygga ut i stället. Om herr Hansson vill ha det på det sättet, så à la bonne heure.

Jag uppehöll mig inte så länge vid herr Nilssons i Agnäs motion. Att jag nämnde hans resonemang berodde på att han talade närmast för mig, och jag hade det då i färskt minne. Vad ni reserverar gjort är emellertid att ni tagit in hans motivering och bara utelämnat klämman. Därför var det också naturligt att beröra hans motion.

Den av mig lämnade uppgiften att 1 procent av landets yta tas i anspråk av tätortsbebyggelse har jag hämtat från lantbruksstyrelsens remissyttrande, och siffran är säkerligen riktig.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I:20 och II:25; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 2

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets utlåtande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Skärman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter häref-

Utnyttjande av åkerjord m. m.

ter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 101 ja och 85 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kammarens sammanträde onsdagen den 21 innevarande maj.

§ 15

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 195, i anledning av motioner om information i författningsfrågan;

från bevillningsutskottet:

nr 194, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m. m. jämte motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till bevillningsutskottet;

från första lagutskottet:

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om uttagande av utländsk skatt och allmän avgift; och

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m. m.; samt

från andra lagutskottet:

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till studie-

bidrag m. m. för budgetåret 1969/70, såvitt avser ändring i studiehjälpsreglementet och studiemedelsförordningen, jämte motioner i ämnet; och

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967) jämte i ämnet väckt motion.

§ 16

Anmälades följande motioner:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 112, med förslag till lag om ändring i landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319), m. m., motionerna:

nr 1210, av herrar *Grebäck* och *Sundman*,

nr 1211, av herrar *Grebäck* och *Sundman*,

nr 1212, av herr *Gustafsson* i Barkarby *m. fl.*,

nr 1213 av herr *Hermansson*,

nr 1214, av fru *Mogård m. fl.*,

nr 1215, av fru *Nettelbrandt m. fl.*, och

nr 1216, av herr *Åkerlind m. fl.*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 115, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1969/70, m. m., motionen nr 1217, av herr *Petersson* i Gäddvik *m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 17

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen, herrar vice talmän samt de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte dem tillsätta kammarens kanslipersonal, den 13 maj 1969.

§ 1

Genom beslut den 13 oktober 1968 hade fru Britta Wredenberg förordnats

såsom kanslist i lönegrad Ae 15 hos andra kammaren från och med den 18 november 1968 tills vidare, dock längst till och med den 17 maj 1969.

Herrar deputerade beslöt nu meddela fru Wredenbergs förlängt förordnande å ifrågakvarande tjänst tills vidare, dock längst till och med den 31 december 1970.

§ 2

Anmälde att den arvodesanställda stenografen hos kammaren fröken Anita Hallberg, som vid sammanträde den 16 april 1969 beviljats ledighet för sjukdom under tiden den 10 april—den 30 april 1969, enligt inkommet läkarintyg vore sjukskriven jämväl under tiden den 1—den 16 innevarande maj.

I anledning härav beslöt herrarna deputerade dels bevilja fröken Hallberg erforderlig fortsatt ledighet, dels meddela reservstenografen fru Barbro Lysarides förlängt förordnande att under fröken Hallbergs ledighet uppehålla hennes tjänst som stenograf.

In fidem
Sune K. Johansson

§ 18

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts tre enkla frågor, nämligen av:

herr *Glimmér* (cp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående handläggningen hos Kungl. Maj:t av besvär över kommunala beslut,

herr *Börjesson* i Glömminge (cp), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående överordnad prästmans ämbetsbefogenheter, och

herr *Holmberg* (m), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående ändring av fastighetsbeskattningen i samband med höjning av taxeringsvärdena på fastigheter.

§ 19

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.05.

In fidem
Sune K. Johansson

Fredagen den 16 maj

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 7 innevarande maj.

§ 2

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionerna nr 1210—1216; och

till statsutskottet motionen nr 1217.

§ 3

Till bordläggning anmälde utrikesutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av motioner om en europeisk luftvårdsstadga m. m.

nr 6, i anledning av motioner om svensk anslutning till IUCN, och

nr 7, i anledning av proposition angående godkännande av avtal om räddning och återsändande av rymdfarare

samt återlämnande av föremål som sänts ut i yttre rymden;

konstitutionsutskottets utlåtande nr 24, i anledning av proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om ändring i kommunindelningen jämte följdmotioner;

statsutskottets utlåtanden:

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag angående det statliga utvecklingsbiståndet jämte motioner,

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvecklingsarbete rörande utvinning av uran jämte motioner,

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till teckning av aktier i Kalmar Verkstads AB jämte motioner,

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om kreditgaranti åt svensk varvsindustri m.m.

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1968/69 till teckning av aktier i SMT Machine Company AB jämte motioner,

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret, i vad avser kapitalbudgeten, jämte motioner,

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret, i vad avser driftbudgeten m.m., jämte motioner,

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökade resurser för statlig företagsetablering inom ramen för ett särskilt bolag m.m. jämte motioner,

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om inrättande av en pressens lånefond m.m. jämte motioner,

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående viss tidningsdistribution genom postverket,

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om bemyndigande att avstå fast egendom som tillfallit allmänna arvsfonden såsom arv,

nr 110, i anledning av motion angående ersättning till vissa personer m.m., och

nr 111, i anledning av motioner om löpande statistiska undersökningar av konsumenternas inköpsplaner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 35, med anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till förordning om ändring i förordningen om automobilskatt och till traktorskatteförordning, m.m., jämte motioner,

nr 40, med anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till ändringar i förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt jämte motioner,

nr 41, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området jämte motioner,

nr 43, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623) jämte motioner,

nr 44, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om beräkning av skogsvärde vid 1970 års allmänna fastighetstaxering, m.m. jämte motioner, och

nr 47, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 januari 1968 (nr 25), m.m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt valuta-reglering jämte motioner, och

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m.m., jämte motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av motioner om upphävande av lagen om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet, m. m.,

nr 53, i anledning av motion om åtgärder mot otillbörligt utnyttjande av behovsprövade sociala förmåner,

nr 56, i anledning av motioner angående rätten till förtidspension m. m., och

nr 57, i anledning av motioner angående rätten till invaliditetsersättning och invaliditetstillägg;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av 1968 års internationella sockeravtal, m. m., och

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till jordbruksutskottet; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 44, i anledning av motioner om åtgärder mot barnolycksfall.

§ 4

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 117, med förslag till lag

om ändring i lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 5

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr *Skoglund* (s), till hans excellens herr statsministern angående åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrland, och

fru *Nilsson* (cp), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående trädgårdsnäringens problem vid ett utvidgat nordiskt ekonomiskt samarbete.

§ 6

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.01.

In fidem
Sune K. Johansson